

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

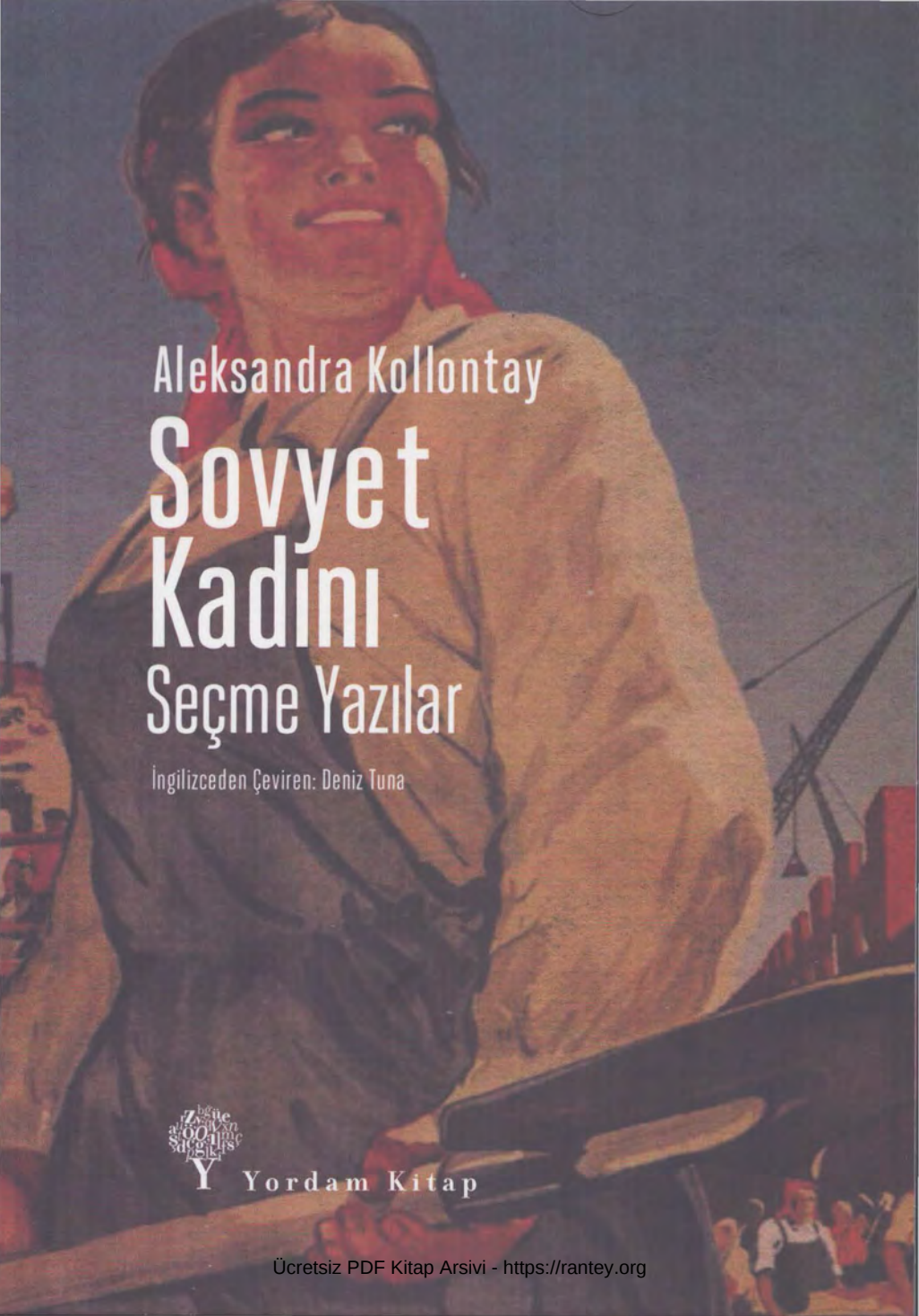
RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Aleksandra Kollontay

Sovyet Kadını Seçme Yazılar

İngilizceden Çeviren: Deniz Tuna

Yordam Kitap

Aleksandra Mihaylovna Kollontay
(1872-1952)

Rus devrimci, yazar ve diplomat. Ekim Devriminden sonra Sosyal Güvenlik Halk Komiseri olarak atandı. 1923'te Norveç'e Sovyet Büyükelçisi olarak atanmasıyla diplomatik kariyerine başlayan Kollontay, böylece modern çağda bu kadar yüksek bir diplomatik göreve atanan dünyadaki ikinci kadın oldu. Ayrıca İsveç ve Meksika büyükelçiliğinin yanı sıra, Milletler Cemiyeti'nde Sovyet heyeti üyesi olarak görev yaptı. Kaleme aldığı çok sayıda makale ve teorik yayına ek olarak, *İşçi Arılar* ve *Kızıl Aşk* adlı iki romanı bulunmaktadır.

PARVATHİ MENON, tarih öğrenimi görmüş ve gazeteci olarak çalıştığı *The Hindu* yayın grubundan kısa süre önce emekli olmuştur.

Eserin özgün adı:
The Soviet Woman
(LeftWord Books, Ekim 2017)

SOVYET KADINI SEÇME YAZILAR

ALEKSANDRA KOLLONTAY

İngilizceden Çeviren

Deniz Tuna

Parvathi Menon'un Önsözüyle

Yordam Kitap: 444 • Sovyet Kadını • Aleksandra Kollontay
ISBN 978-605-172-623-6 • Çeviri: Deniz Tuna • Redaksiyon: Deniz Gedizlioğlu
Kitap Editörü: Elif Aksu Kaya • Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç
Birinci Basım: Ağustos 2023

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 44790)
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat: 3 34110 Cağaloğlu - İstanbul
Tel: 0212 528 19 10 • W: www.yordamkitap.com • E: info@yordamkitap.com
www.facebook.com/YordamKitap • www.twitter.com/YordamKitap
www.instagram.com/yordamkitap

Baskı: Özkaracan Matbaacılık Ciltçilik San. ve Tic LTD ŞTİ (Sertifika No: 45469)
15 Temmuz Mah. Gülbahar Cad No : 62c
Güneşli Bağcılar / İstanbul
Tel: 0212 630 82 38

SOVYET KADINI SEÇME YAZILAR

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	9
1. BÖLÜM:	
DÜNYA KADINLAR GÜNÜ	31
ULUSLARARASI SOSYALİST KADINLAR KONFERANSI	33
ULUSLARARASI KADIN KONFERANSI	48
“KADINLAR GÜNÜ”	59
2. BÖLÜM:	
RUS DEVRİMİ	63
“GÖREVLERİMİZ”	65
“BOLŞEVİKLERİN KAZANMASI NEDEN ŞART?”	68
“ÇOCUK YARDIMI HAKKINDA KARARNAME”	74
“NE İÇİN SAVAŞIYORUZ?”	76
“RUSYA’DAKİ KADIN İŞÇİ HAREKETİNİN TARİHİ ÜZERİNE”	79
CİNSLER ARASI İLİŞKİLER VE SINIF MÜCADELESİ	92
EVLİLİK İLİŞKİLERİNDE KOMÜNİST AHLAK ÜZERİNE TEZLER	108
EKİM DEVRİMİ BATIDAKİ KADINLARA NE SAĞLADI?	117
3. BÖLÜM:	
OTOBİYOGRAFI	121
HAYATIMIN ANLAMI VE AMAÇLARI	123
SİYASİ MÜLTECİLİK YILLARI	133
DEVRİM YILLARI	143
DİPLOMATİK GÖREV YILLARI	155

ÖNSÖZ

Parvathi Menon

1917 Bolşevik Devriminin ilham verici bir figürü olan Aleksandra Kollontay'ın (1872-1952) devrimci mirası, ölümünü takip eden on yıllar içinde nispeten karanlığa sürüklendi. Kollontay'ın devrimci kız kardeşlerinden bazıları, örneğin Rosa Luxemburg, Clara Zetkin ve Nadejda Krupskaya ünlü isimler haline geldiler; fikir ve yazıları, tüm dünyada sol hareketler ve kadın hareketleri için sosyalizmin düşünsel mirasının önemli bir parçasını oluşturuyor. 1970'ler ve 1980'lerdeki feminist hareket içinde Kollontay'a dönük ilgide kısa süreli bir artış görüldü; bir kısmı onu sosyalizmin hatalarının trajik bir temsilcisi olarak gösterdi, başka bir kısım ise ataerkil bir Bolşevik devlet aygıtı tarafından faaliyet ve yazıları baskı altına alınmış bir kurban olarak resmetti.

İngilizce yazılmış ilk ciddi Kollontay biyografileri 1979 ve 1980'de yayımlandı.¹ Bu çalışmaların yaptığı katkılara rağmen, Aleksandra Kollontay'ın olağanüstü hayatı ve yaşadığı sıra dışı dönem, bugün en iyi ihtimalle, özel ilgi sahiplerine hitap eden akademik ve politik bir başlık olmaya devam ediyor. Bunun nedenleri nedir? Kollontay'ın hayatı ve eserleri, neden aynı dönemde üretmiş çoğu isim kadar bilinmiyor? Neticede eserleri epey hacimli. Kollontay siyaset, Marksist teori, farklı ülkelere özgü iktisadi

¹ Barbara Evans Clements, *Bolshevik Feminist: The Life of Aleksandra Kollontai* (Bolşevik Feminist: Aleksandra Kollontay), Bloomington: Indiana University Press, 1979; Cathy Porter, *Alexandra Kollontai: A Biography* (Aleksandra Kollontay: Bir Biyografi), Londra: Virago Press, 1980.

araştırmalar ve kadın sorunu üzerine yazdı. Arkasında mektuplar, günlükler, hatıralar, broşürler, teorik yazılar, makaleler ve yaratıcı edebiyat eserleri bıraktı. *İşçi Arıların Aşkı* ve *Kızıl Aşk* adlı iki romanı ve öyküleri, aşk, cinsellik ve sosyalist ahlakla ilgili görüş ve fikirlerini kurgusal karakterler aracılığıyla aktarıyordu.

Kollontay'ın yaşamı sırasında görece gölgede kalmasına getirilmiş açıklamalardan biri, aşk, cinsellik ve evlilik meselelerindeki görüşleri fazlasıyla serbest olduğu için sosyalist düzen tarafından bir kenara itildiğidir. Gerçekten de o dönem bazı eleştirmenler Kollontay'ı kendini pek de iyi gizleyemeyen bir "özgür aşk" veya hafifmeşreplik savunucusu, dolayısıyla öngörülemez ve hatta tehlikeli bir etkinin sorumlusu olarak görüyordu. Esasen, cinsellik konusunda kendisine atfedilen "bir bardak su" teorisi –susamış bir insan için bir bardak su nasılsa, cinselliğin de bir o kadar sıradan ve gerekli olduğu– Kollontay'ın cinsellikle ilgili tezlerinin yanlış bağlamda değerlendirilmiş bir okumasıdır, buna rağmen üstüne yapışıp kalmıştır.

Kollontay burjuva feminizme tereddütsüz karşıydı, bunun Marksizm karşıtı ve özgür aşk gündemiyle hareket eden bir feminizm biçimi olduğunu düşünüyordu. Aynı zamanda, o dönem cinsel ahlak sorununu kadınların özgürleşmesi bağlamında ve entelektüel anlamda ele alan birkaç komünistten biriydi. Belki de kadın sorununun cinsellik boyutunu analiz ederken işi diğerlerinden daha ileri taşımıştı. Kadınların özgürleşme olasılığının sosyalist bir geleceğe bağlı olduğunu düşünüyordu ve kadınları bağımlı kılan mekanizmaların –elbette siyasi ve iktisadi açıdan ama aynı zamanda fikir ve davranışlar düzeyinde– sosyalizmle ortadan kaldırılabilirliğini ve kaldırılması gerektiğini ortaya koymuştu.

Sovyetler Birliği dışına ilk kez, Norveç'e gönderilen bir ticaret heyetinin üyesi olarak, 1922'de çıktı. Birkaç yıl sonra, 1924'te Norveç'e Sovyet Büyükelçisi olarak atanması, uzun, şanlı ama yeterince incelenmemiş bir diplomatik kariyerin başlangıcı oldu. Dolaysız, radikal bakış açısı ve güçlü kişiliğinin, Bolşevik

Parti'deki muhafazakârların hoşuna gitmemiş olması muhtemeldir; ancak parti merkezinden Sovyet dış politika sahasına geçirilmesinin nedenini feminizmiyle ilişkilendirmek yanlış olur. Bu, söz konusu devrimci ayaklanma döneminin son derece yetenekli Bolşevik liderleri arasındaki siyasi ve sınıfsal eğilimlerin birbiri üzerindeki karmaşık etkilerini anlamaya çalışmaktan kaçınan kolay bir açıklamadan başka bir şey değildir.

Kollontay, etkileyici bir kitle önderi, çarlık rejiminin devrilmesi ve sosyalist devletin kurulmasında aktif görev almış kıdemli bir Bolşevik'ti. 1917'de Bolşevik Parti Merkez Komitesi'ne seçilen ilk ve tek kadındı. Aynı yıl 24 Ekim'de silahlı ayaklanma başlatma ve Kışlık Saray'ı basma kararının alındığı tarihî toplantıya katılan on iki kıdemli Bolşevik'ten biriydi. İlk kadın komiser olarak Sosyal Yardım Dairesi'nin başına getirildi ve ilk sosyal yardım düzenlemelerinin hazırlanmasında önemli rol oynadı. Kollontay'ın siyasetinin odak noktası kadının statüsü ve siyasi eğitimi olsa da her zaman bunların çarlık rejimine siyaseten son verilmesi ve yeni bir devrimci devletin kurulmasına bağlı olduğunu savundu. Bu nedenle Kollontay'ın çalışmalarını, esas olarak kadın sorunuyla ilgili oldukları gerekçesiyle marjinalleştirmeye yönelik her tür girişim tam da onun sarsmaya çalıştığı cinsiyetçiliğin bir yansıması olacaktır.

DÖRT EVRE

Kollontay'ın hayatını kabaca dört evreye ayırarak kendisini etkilemiş çeşitli faktörler hakkında bir fikir edinebiliriz. İlk evre, Mart 1872'de St. Petersburg'da zengin bir burjuva ailede doğumundan, kocasını ve küçük oğlunu geride bırakarak Marksist iktisat çalışmaları yapmak için Zürih'e gittiği 1898 yılına uzanır. Ailesinden bu kopuş, siyasal eylemci hayatının başlangıcı olmuştur.

Kabaca 1899'da başlayıp 1910'a uzanan ikinci evre, Kollontay'ın Marksist kanılarının güçlendiği ve zamanın önde gelen bazı Avrupalı devrimcileriyle temas kurduğu bir dönem-

di. 1907'de Stuttgart'taki VII. Uluslararası Sosyalist Kongre'ye ve Rusya'yı tek başına temsil ettiği I. Uluslararası Sosyalist Kadınlar Konferansı'na katıldı. Ertesi yıl, sosyalizmin kadın kurtuluş hareketine yaklaşımını ana hatlarıyla ortaya koyduğu *Kadın Sorununun Toplumsal Temelleri*'ni yazdı. 1910'da Kopenhag'da düzenlenen VIII. Sosyalist Kongre'de ve II. Sosyalist Kadınlar Konferansı'nda konuşma yaptı. Kollontay hayatının bu döneminde politik olarak oldukça aktif olmakla birlikte ideolojik olarak netleşmemişti. Çarlık rejimi tarafından bastırılan 1905 Rus Devrimine katılmış, ertesi yıl Menşeviklerin safına geçmişti; daha sonra Rusya'dan kaçıp Berlin'e gitmek zorunda kaldı ve burada Alman Sosyal Demokrat Partisi'ne (SDP) üye oldu.

Kollontay'ın yaşamının 1911 ve 1922 arasındaki üçüncü evresi, Bolşevik siyaseti benimsediği yıllara denk gelir. Bu dönemde Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'ni dolaşarak Rus devrimci mücadelesi için ve savaşa karşı destek toplamak için çalıştı. Mart 1917'de Rusya'da devrim olduğunu, çarın tahttan indirildiğini ve Geçici Hükümet'in kurulduğunu haber aldı. Aynı ay, Lenin'le ilk kez temas kurdu ve Lenin ondan, "Uzaktan Mektuplar"ını *Pravda* gazetesinde yayımlanmak üzere Rusya'ya götürmesini istedi. Nisan ayında Rusya'ya döndü ve Petrograd Sovyeti'ne delege olarak seçildi. Yine Nisan ayında İsviçre'den dönen Lenin'i karşılayan küçük yoldaş grubu arasında o da vardı. Kollontay, Lenin'in *Nisan Tezleri*'ni destekleyen birkaç kişiden biri olarak Ekim 1917'den önceki devrimci mücadele sırasında canla başla çalıştı: Fabrikalarda, sokaklarda ve hatta savaş gemilerinde düzenlenen toplantılarda Bolşevik programı destekleyen ve Geçici Hükümet'in devrilmesi çağrısında bulunan konuşmalar yaptı. Bolşevik kadın gazetesi *Rabotnitsa* için yazılar yazdı. O yılın Haziran ayında yapılan ilk Tüm Rusya Sendikalar Kongresi'nde, ısrarla, sendikaların kadın işçilerin talep ve ihtiyaçlarını ele almaları gerektiğini dile getirdi. Temmuz ayında Geçici Hükümet tarafından Alman casusu olduğu gerekçesiyle tutuklandı ve hap-

se atıldı ama yine de gıyabında Bolşevik Merkez Komitesi'ne seçildi. Eylül ayı başlarında serbest bırakıldı ama bu kez de ev hapsine alındı ve ancak o ayın sonunda özgürlüğüne kavuştu.

Kollontay bu döneme kadar hep Bolşeviklerin karargâhı olan Petrograd'daki siyasi faaliyetin göbeğinde bulunuyordu. Kerenski Hükümetini deviren ve Bolşevikleri iktidara getiren silahlı ayaklanmayı planlayan tarihî Merkez Komite toplantısına katıldı. Kasım 1917'de Sosyal Yardım Komiseri seçildi ve Birinci Petrograd Emekçi Kadınlar Konferansı'nda, Bolşeviklerin annelere koruma sağlayan yeni yasasını tanıttı. Ertesi yılın başlarında ise Bolşevik Hükümet tarafından kabul edilen yeni Evlilik Yasasını sundu.

Kollontay, Rusya'nın I. Dünya Savaşı'ndan çekilmesi anlamına gelen Brest-Litovsk Antlaşması'ndan yana olan Lenin'e karşı çıkmış bir grup kıdemli Bolşevik'ten biriydi. Mart 1918'de düzenlenen IV. Sovyetler Kongresi'nde anlaşmanın şartlarını eleştirdi, ancak anlaşma kongre tarafından onaylandı.² Kollontay protesto amacıyla parti komiserliğinden istifa etti. Eylül 1919'da yeni Kadın Dairesi Jenotdel'e katıldı ve 1920'de yönetici oldu. Bundan sonra Bolşeviklerden uzaklaştı ve 1921'de Aleksander Şilyapnikov liderliğindeki İşçi Muhalefeti grubuna katıldı.³ İşçi Muhalefeti, partinin X. ve XI. kongresinde onları sol maceracı bir sapma olmakla suçlayan Bolşevik delegelerin saldırısına uğradı. Kollontay'ın kendisi de hem siyasi görüşleri hem de özel hayatındaki disiplin eksikliği gerekçesiyle yoğun eleştirilere maruz kaldı ve partiden ihraç edilmekle tehdit edildi.⁴ 1922 başlarında Stalin

2 Porter, *Alexandra Kollontai*, s.289-91. Kollontay, şartları oldukça ağır olan bu anlaşmanın imzalanmaması ve Sovyetler Birliği'nin bekleyip Avusturya ve Alman proletaryasına kendi ülkelerinin egemen sınıflarını devirmek için, ki bunun çok yakında gerçekleşeceğini düşünüyorlardı, yardım etmesi gerektiğini düşünenlerle aynı fikirdeydi. Lenin içinse yeni kurulan Sovyet devletinin korunması büyük önem taşıyordu ve bunun için sınırlarda barışın tesis edilmiş olması şarttı.

3 A.g.e., s.342.

4 A.g.e., s.362-64. Ayrıca bkz. Beatrice Brdosky Farnworth, "Bolshevism, the Woman Question, and Aleksandra Kollontai", *The American Historical Review*, c. 81, Sayı 2 (Nisan 1976), ss.292-316. Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

partinin genel sekreterliğini ele geçirdi ve Lenin ilk felcini yaşadı. Kollontay gözden düşmüş bir halde Odessa'ya gönderildi. Ancak o yaz Stalin onu Moskova'ya geri çağırdı ve diplomatik bir görev teklif etti. Bunun üzerine Kollontay, Sovyet ticaret heyetinin bir üyesi olarak Norveç'in Oslo kentine gitti.

Kollontay hayatının bu aşamasında bolca yazdı ve kamusal platformlarda kadın sorunu üzerine konuşmalar yaptı. Bu döneme ait yazıları arasında 1913'de yazdığı "Yeni Kadın" başlıklı makalesi; 1916'da Rusya'da yayımlanan *Toplum ve Annelik* adlı bir kitap; *Rabotnitsa*'da birçok makale ve I. Tüm Rusya İşçi ve Köylü Kadınları Kongresi'nde yaptığı konuşmaya dayanan "Komünizm ve Aile" başlıklı makalesi bulunmaktadır. Sverdlov Üniversitesi'nde komünist ahlak ve ekonomide kadınlar üzerine bir dizi konferans verdi. Bu aynı zamanda Kollontay'ın sağlığının bozulduğu bir dönemdi. 1919'un başlarında kalp krizi geçirdi ve kış ayları tifüs, kan zehirlenmesi, böbrek iltihabı gibi hastalıklar ve kalbiyle ilgili sorunlarla geçti.

Kollontay'ın yaşamının 1924'ten Mart 1952'deki ölümüne kadar olan son evresi, diplomatik kariyerini ve emekli olmasının ardından Rusya'ya dönüşünü kapsamaktadır. Bu yıllar onun kesin bir kopuş yaşadığı yıllardı. İç siyasetle de kadınlara yönelik politikalar üretme ve hayata geçirme süreçleriyle de irtibatını aşağı yukarı kesmişti. Artık bir diplomattı ve sosyalist hükümetini yurtdışında temsil etmek olan yeni görevine uyum sağladı. Diplomatik kariyerinin çoğunu Norveç ve İsveç'te geçirdi, ancak 1926 ve '27 arasında kısa bir süre, Meksika'da da Sovyetler Birliği Büyükelçisi olarak görev yaptı. Anne tarafından dedesinin doğum yeri olan Finlandiya ile sıkı bağlarını sürdürdü ve 1944'te II. Dünya Savaşı sırasında Finlandiya ve İsveç'in Hitler'den kopmasını sağlamak için yapılan barış anlaşması müzakerelerinde etkin bir rol üstlendi. Etkisi açısından Kollontay'ın diplomasideki başarıları, politikacı ve kadın hakları savunucusu olarak elde ettiği kazanımları aşmıştı. Gerçekten de kadınlar ve cinsellik konusundaki radikal

görüşleri nedeniyle parti içinde ve dışındaki birçok çağdaşından hiddetli sözler duymuş olmasına rağmen, 1933'te kadın davasına yaptığı katkı ve çalışmalarından dolayı Lenin Nişanı ile ödüllendirildi ve 1945'te Nobel Barış Ödülü'ne aday gösterildi.

Kollontay, Stalin'in 1930'lardaki tasfiye harekâtından kurtulabilmişti. Elbette bunun için de eleştirildi; aleyhinde konuşanlar, siyasi oportünizm uğruna yakın arkadaşları ve siyasi ortaklarının sınır dışı edilmesine ve öldürülmesine göz yumduğunu iddia ediyordu. Ancak biyografisini yazanlardan hiç olmazsa biri, Kollontay'ın o sırada Rusya'daki durum ve başında Stalin'in bulunduğu hükümetin eylemleri karşısında aldığı konumun oportünizmden değil, siyasi görüşlerinden kaynaklandığını açıklamaya çalıştı.⁵ Kollontay, sosyalizme geçişin sıkıntılı olacağına içtenlikle inanıyordu. XV. Parti Kongresi (1932) vesilesiyle yayımlanan kişisel anıları arasındaki "Ekim Günleri" başlıklı yazı, iktidarı ele geçirme planlarının yapıldığı 1917 tarihli Merkez Komite toplantısından bir kesit aktarıyordu. Makale, 1937'deki XX. Parti Kongresi vesilesiyle yeniden yayımlandı. Ama bu ikinci versiyonda makale (tahminen resmî sansür heyeti tarafından) baştan yazılmış, Kollontay'ın kendi yazdıklarında bu büyük toplantıya hâkim olduğu hissedilen yoldaşlık ruhuna dair hatıraları çarpıtılarak Lenin'e ve sosyalist devlete karşı komplo kuran "hainler" (Troçki, Kamenev, Zinovyev) ile ilgili bir anlatıya dönüştürülmüştü.⁶ Bütün bunlara rağmen Kollontay, Sovyetler Birliği'nde gerçekleşen sosyalist denemeye inandı ve destek verdi; ülkenin bu ateşle imtihandan sağ çıkacağından emindi. Hatta eleştirisini kendisinin de içinde yer aldığı Birleşik Muhalefet'e yöneltiyordu:

[İşçi Muhalefeti] şimdi partide hatalar görüyorsa, bu hataların sorumlusu en başta partinin liderleri değilse kimdi? İnsanların

5 Cathy Porter'ın biyografisi Kollontay'a karşı anlayışlı bir yaklaşıma sahiptir ve onun tasfiyelerden kurtulmuş olmasına daha karmaşık ve nüanslı nedenler sunar. Bkz. Porter, *Alexandra Kollontai*, s.388-389, 403, Bölüm 19: 'The Purges, Fascism and War'.

6 A.g.e., s.426. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

hafızası o kadar zayıf değil. Muhalefet üyelerinin söylediklerini duyan da parti politikalarının ve aygıt yapısının onlar partiden ayrıldıktan sonra bozulduğunu düşünür.⁷

Adı geçen biyografisinin yazarına göre, Stalin'in tasfiye dalgası sırasında Kollontay da Moskova'ya çağrılıp yargılanmayı bekliyordu. Tasfiyelerin arkasında bir mantık arıyor ve bunu Rönesans döneminde heretiklere yapılan zulme benzetiyordu. Şöyle yazmıştı:

O dönemi [Rönesans] şimdi daha iyi anlayabiliyorum. Fikirlere karşı nasıl bir zulümmüş o; inancı savunmak uğruna nasıl bir azim! Bizim zamanımızla çok fazla ortak yönü var. O zamanlar evren hakkında keşifler yapanlar, bugün yeni bir şey yaratmaya çalışanlardan daha da sapkın kabul ediliyordu. Şu an yaşamakta olduğumuz şey, ölmekte olan kapitalizm ile yeni bir dünyanın yaratıcıları arasındaki savaş. Şimdi olduğu gibi, o zaman da bir aşamadan diğerine geçerken savaşlar, siyasi entrikalar, terör... her şey vardı. Eh, zaman geçiyor; Hus ve Bruno'nun uzun zaman önce yakıldığı meydanlarda şimdi anıtları duruyor.⁸

SEÇME YAZILAR:

POLİTİKA VE KADIN SORUNU

LeftWord editörlerinin bu kitapta bir araya getirdiği on iki makale, Kollontay'ın siyasi yaşamının farklı evrelerinde onu meşgul eden çeşitli tema ve meseleler üzerine yazdığı yazılardan ve yaptığı konuşmalardan bir seçki sunuyor. Üç bölüme ayrılan bu seçki, kronolojik ve tematik olarak düzenlendi.

Birinci Bölüm, 1910-1913 yılları arasında sosyalist kadın hareketinin bu tarihsel kavşaktaki taleplerini ele alan üç makale içeriyor. Bu taleplerin başında, Kollontay'a göre pazarlık konusu olmayan ancak uluslararası sosyalist kadın hareketinin bazı ke-

7 A.g.e., s.428.

8 A.g.e., s.413. Ayrıca Farnsworth, "Bolshevism, the Woman Question, and Aleksandra Kollontay", PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

simlerinin hâlâ kabul etmediği oy hakkı geliyordu. 1917-1927 tarihleri arasında yazdığı bazı yazılardan oluşan ve üç bölüm içinde en önemlisi olan İkinci Bölüm'de Kollontay'ın başlıca odak noktası, kadın sorununun *sosyalizm döneminde* nasıl çözüleceğidir. Ona göre sosyalizm, kadınların hayatlarında ve gelecelelerinde anlamlı ve ilerici bir değişim yaratabilmenin ön şartıdır. Cinsellik ve komünist ahlakın aileye bakışı konusundaki görüşlerini de bu bakış açısıyla ortaya koyar.

Üçüncü Bölüm, Kollontay'ın anılarından oluşuyor. 1926 itibarıyla sona eren bu kısım, büyük ihtimalle resmî sansürcülerin talimatları doğrultusunda, bizzat kendisinin çıkarmış olduğu pasajları da içeriyor. Bunlar, hayatına ve yaşadığı çağa dair düşüncelerini, yaptığı seçimlerin ve aldığı kararların gerekçelerini açıklıyor. Kollontay biyografilerinin yazarları ve daha sonraki yorumcular, Kollontay'ın anılarına damgasını vuran otosansüre işaret ederler. Bu doğru olabilir. Bazı konuları önemsiz göstermiş, hatta kendisinin veya başkalarının başını belaya sokacağını bildiği bazı olayları yazmaktan kaçınmış olabilir. Bununla birlikte, birilerini tatmin etmek veya memnun etmek için hiçbir şeyi tahrif etmediği veya yeni bir şeyler icat etmediği de açıktır. Bu nedenle Kollontay'ın anıları ne kadar eksik olursa olsun, hayatını ve eylemlerini yeniden kurma girişimi açısından değerini hâlâ korumaktadır.

1. BÖLÜM:

SOSYALİST KADIN HAREKETİNİN İLK TALEPLERİ

Kollontay'ın 1907 ve 1910 tarihli, I. ve II. Uluslararası Sosyalist Kadınlar Konferansı hakkındaki raporları (Birinci Bölüm'deki ilk iki makale), sol kadın örgütlerinin tarihsel olarak karşı karşıya kaldığı bazı sorunları ele alıyor. Örneğin kadın işçiler sendikalarına üye olmaya pek de hevesli değildi. Bu nedenle Kollontay, proleter partilerin aciliyet teşkil eden bir görevinin, kadın işçileri örgütlemek olduğunu ve bunun, "proletaryanın bir yarısını diğerleriyle karşı karşıya getiren, birliğini parçalayan ve kadınların,

sınıfın erkeklerini tehdit eden rakipler olarak gözükmeye ne- den olarak işçiler arasındaki sınıf dayanışmasını baltalayan” bir egemen sınıfı yenmenin tek yolu olacağını savunuyordu.

Ancak Kollontay, bu dönemde dikkatini kadınlar için eşit si- yasi haklar talebi üzerinde toplamıştı. Genel oy hakkını destekle- mek konusunda tereddütlü bir tutum sergileyen dönemin sosyal demokrat partilerine karşı sert bir hücum başlatmıştı. Kısa süre önce toplanmış olan Sosyal Demokratlar Kurultayı’nda, genel oy hakkının benimsenmesine ilişkin karar kaleme alınırken, son derece önemli olan “cinsiyet ayrımı olmaksızın” ibaresinin önerge metninden çıkarılmasına dikkat çekmişti. Bazı “tutarlı ve kararlı” sosyalizm destekçilerinin bile bu oportünist tutumu kınamadıklarını söylüyordu. Kollontay, “proleter kadınların si- yasi eşitliğe sahip olmasının, proletaryanın yürüttüğü genel sınıf mücadelesinin ayrılmaz bir parçası” olduğunu vurguluyor ve bu konuda her ülkenin, taktiklerini içinde bulunduğu coğrafyanın özelliklerine göre şekillendirmesi gerekmele birlikte, mücade- leye bile başlamadan bu talepten vazgeçmenin kabul edilemez olduğunu belirtiyordu.

Oy hakkı tartışması, 1910’daki II. Kadınlar Konferansı’na da sıçradı. Delegeler bu defa zamanlama konusunda bölünmüştü: Hareket, kadınların koşulsuz oy hakkı talebine ne zaman önce- lik tanınmalıdır? Alman sol kanat delegasyonu, talebin gecikmeye tahammülü olmadığını söylerken, kendi ülkelerinde süfrajetlerle çalışan İngiliz temsilcilerse bu kadınlarca savunulan “nitelikli” oy hakkı talebini destekliyordu.* Ancak solcuların önergesi kon- ferans tarafından ezici bir çoğunlukla kabul edildi.

Sosyalist bir partide emekçi kadınların çıkarlarını tanımla- mak ve temsil etmek için ayrı ve bağımsız bir platform oluşturu- lmasına ihtiyaç olması, bugünkü sol partilere malumun ilamı gibi gözükebilir. Ancak ilk dönem sosyalist kadın hareketinin

* İngiltere’de 1918’de kabul edilen Halkı Temsil Yasası’na göre, 21 yaşının üstündeki tüm erkekler oy hakkına kavuşurken, kadınlar için bu hak, 30 yaşını doldurmuş ve asgari mülkiyetle donatılmış kadınların bir yansımasıydı. -ed.

bu talep uğruna çokça mücadele etmesi gerekmişti. Kollontay'ın, kitabın birinci bölümündeki iki önemli makalesinin gösterdiği gibi, kadın sosyalistler, geniş işçi sınıfı hareketi veya partisinin bir parçası olmakla birlikte, bağımsız bir proleter kadın hareketinin gerekliliğini ortaya koymak zorundaydılar. Kollontay, birliğe dayalı olacak böyle bir bağımsızlık ilişkisinin genel ilkelerini sağlam bir mantık çerçevesinde savunuyor ve emekçi kadınların kendilerine özgü taleplerinin, sosyalist bir parti tarafından “özel bir hedef” olarak sahiplenilmesi gerektiğini ileri sürüyordu:

Proleter kadın hareketinin, genel işçi sınıfı hareketinin ayrılmaz bir parçası olduğu açıkça anlaşıldı. Fakat kadının çağdaş toplumdaki kendine özgü sosyal ve politik konumu, kadınlara yönelik hususi bir yaklaşım benimsemesini gerektirmekte ve partinin önüne özel birtakım hedefler koymaktadır. Bu hedefler, tüm işçi sınıfı hareketinin ve ortak amacın bir parçasını oluşturmakla birlikte, özellikle kadın çıkarlarını daha yakından etkilemesinden ötürü *bizzat işçi sınıfının kadın temsilcileri* tarafından daha layıkıyla takip edilmektedir.

Kollontay'ın bu yazılarında açıklığa kavuşturduğu ikinci ve ilgili diğer bir konu, dünya genelindeki işçi sınıfı hareketlerinin tarihi boyunca da karşımıza çıkmayı sürdürmüştür. Bağımsız bir emekçi kadın örgütü fikrini savunmak, bu fikre yöneltilen “burjuva feminist” yaftasına karşı savunmayı da gerektiriyordu. Kollontay, 1908'de Kadınlar Günü vesilesiyle yazdığı makalede, önce bağımsız bir emekçi kadın örgütünün burjuva feminizmine verilmiş bir taviz olduğu argümanını oluşturuyor ve ardından bu argümanı yapıbozuma uğratiyordu. Bu polemikten uzun bir alıntı yapmakta yarar var:

Ama şimdi bazıları diyecek ki, kadın işçilerin ayrı durması neden? Neden özel bir “Kadınlar Günü”; emekçi kadınlara özel bu broşürler, işçi sınıfı kadınlarına özel toplantılar, bu konferanslar neden? Bu, son tahlilde, feministlere ve burjuva süfrajetlere verilmiş bir taviz değil midir?

Cevabı da kendisi verir:

Feministlerin amacı nedir? [Kollontay burada burjuva feministlerden bahsediyor.] Kocalarının, babalarının ve erkek kardeşlerinin kapitalist toplumda şu anda sahip oldukları aynı avantajları, aynı gücü, aynı hakları elde etmektir.

Kadın işçilerin amacı nedir? Doğuştan veya mal varlığından kaynaklanan tüm ayrıcalıkları ortadan kaldırmaktır. Kadın işçi için “efendi”nin kadın mı yoksa erkek mi olduğu önemsizdir. Kadının işçi, işçi olarak içinde bulunduğu durumu ancak tüm sınıfıyla birlikte iyileştirebilir.

Feministler her zaman ve her yerde eşit haklar talep ediyorlar. Kadın işçiler cevap veriyor: Biz kadın-erkek tüm yurttaşlar için hak talep ediyoruz ancak sadece işçi ve yurttaş değil, aynı zamanda anne olduğumuzu da unutmuyoruz! Anneler olarak, geleceği doğuran kadınlar olarak, kendimiz ve çocuklarımız için özel bir ilgi, devletten ve toplumdan özel koruma talep ediyoruz. Feministler siyasi haklar elde etmek için çabalıyorlar. Ancak burada da yollarımız ayrılıyor.

Burjuva kadınlar için siyasi haklar, emekçi halkın sömürüsü üzerine kurulmuş bir dünyada daha rahat ve güvenli bir şekilde yol almalarını sağlayan basit birer araçtır. Kadın işçiler içinse, özlemi duyulan emek krallığına giden sarp ve çetin yolda atılmış bir adımdır.

2. BÖLÜM: İŞÇİ DEVLETİNDE KADINLAR VE AİLE

Kitabın ikinci bölümündeki makaleler, Kollontay’ın belki de politik olarak en aktif olduğu dönemden seçilmiştir. 1917 Ekim Devrimi, ona yazı ve konuşmalarını etkileyen yeni bir bakış açısı kazandırmıştı. Kollontay, Sosyal Yardım Halk Komiserliğine getirilmişti ve aynı zamanda partinin Merkez Komite üyesiydi. Lenin, Rusya’nın, kaynaklarını tüketen I. Dünya Savaşı’ndan çekilmesi gerektiğini söyleyerek “barış, ekmek ve toprak” çağrısında bulunmuştu. Bu, akut bir gıda kriziyle karşı karşıya olan

ve artan fiyatların altında ezilen bir toplumda yankı uyandıran bir slogandı. Bir işçi ve köylü hükümetinin iktidarda olması beklentileri yükseltiyordu, bu hükümet iç ve dış tehditlerin baskısı altında olsa bile. Dünya izliyordu. Kollontay ise komiser olarak çocuk bakımını organize etmek, ücretsiz anne ve bebek sağlığı hizmetlerini hayata geçirmek, kolektif mutfaklar açmak ve yaşlı bakım evlerini yeniden düzenlemek gibi görevlerle uğraşıyordu.

Kollontay, günün en önemli meselelerini ele almak için kadın gazetesi *Rabotnitsa*'yı [*Kadın İşçi*] kullanıyor, ateşli ama olgulara dayanan yazılar yazıyordu. Devlet iktidarını ele geçirip sağlamlaştırmanın ve ilerici, dönüştürücü yasalar çıkarmanın öneminden söz ediyordu. Ancak bütün bunların sonuç vermesi için, önceki rejimin Rusya'yı sürüklediği savaşa son verilmesi gerekiyordu. Savaşı "başımıza musallat olan en korkunç kötülük" olarak nitelendiren Kollontay, tüm işçilere, özellikle de kadın işçilere "dünya savaşına mümkün olan en hızlı şekilde son vermek için durmak bilmeden, ısrarlı bir kitle mücadelesi yürütme" çağrısında bulunuyordu. Çünkü savaş devam ettiği sürece, diyordu, "yeni Rusya'yı inşa edemeyiz; ekmek sorununu, yiyecek sorununu çözemeyiz; artan hayat pahalılığının önüne geçemeyiz." Bu, Kollontay'ın kendini hasta edecek kadar çalıştığı bir dönemdi ama aynı zamanda, kendi sözleriyle "hayatımın en mutlu zamanları"ydı. Bu dönemde yeni Sovyet Hükümeti aceleyle yeni yasal düzenlemeler yapıyordu. Finlandiya'ya bağımsızlık verilmiş ve ulusal azınlıklara kendi kaderlerini tayin hakkı tanınmıştı. Özel mülkiyet kamulaştırılmış, sınıf ve cinsiyet belirten unvanlar ve ayrımlar kaldırılmış, yeni bir evlilik kanunu çıkarılmış, çocuklara ilişkin yeni bir kararname ile evlilik içinde veya dışında doğmuş tüm çocukların yasal olarak tanınması hükme bağlanmıştı. Kollontay kürtaj, boşanma, doğum kontrolü ve ilginçtir, eşcinselliği yasallaştıran ilk Sovyet yasalarının hazırlanmasında yer almıştı.

Kollontay, savaş lanetlemesine rağmen, hükümetin içinde 1918 tarihli Brest-Litovsk Antlaşması'na karşı çıkan İşçi Muhalefeti grubuna katıldı. Bu anlaşma, Almanya ile Sovyetler Birliği ara-

sında barışı sağlamakla birlikte, Sovyetler için çok ağır şartlar içeriyordu. İdeolojik açıdan bu büyük yön değişimiyle birlikte, Kollontay'ın Bolşevik hükümetindeki siyasi etkisi azalmaya başladı. İşçi Muhalefeti, Almanya ve Avusturya'da sosyalist bir devrimin eli kulağında olduğunu ve bu gerçekleşene kadar Rusya'nın Almanya'nın dayattığı ağır şartlara boyun eğmemesi, Alman ordusuna karşı bir gerilla savaşı yürütmesi gerektiğini düşünüyordu. Öte yandan Lenin, yeni kurulmakta olan Sovyet devletinin Alman ordusuyla karşı karşıya gelmeye hazır olmadığı konusunda netti ve bu nedenle, Rusya açısından şartları ne kadar ağır olursa olsun bu anlaşma, hükümetin ve Partinin becerilerini geliştirmesi ve önündeki en ivedi görevleri tamamlaması için gereken zamanı sağlayacaktı. X. Kongre'de İşçi Muhalefeti şiddetle kınanarak dağıtıldı, buna rağmen liderleri hükümette üst düzey görevlerde bulunmaya devam etti. Kollontay ise parti Merkez Komite üyeliğinden çıkarıldı ve komiserlik görevinden kendisi istifa etti.

Bütün bunlar yaşanırken ve Bolşevik Parti ile aralarında giderek büyüyen farklılıklara rağmen, *Rabotnitsa*'yı savunmak için burada yazmaya devam etti. I. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte Sovyet Hükümeti, dış güçlerin desteklediği iç düşmanlarıyla bir iç savaşa yuvarlandı. Kollontay, "Ne İçin Savaşıyoruz?" (1919) başlıklı yazısında, "Bu bir savaş değil; emekçilerin haklarını, özgürlüklerini ve yaşamlarını savunmak için ayaklanmasıdır!" diyordu. İki buçuk yıl süren iç savaşta tahminen beş ila yedi milyon Rus ölecekti.⁹

Kollontay, bu dönemdeki yazılarından anlaşıldığı üzere, bu yoğun siyasi değişim ve eylem aşamasında, halkın, Bolşevik Hükümetin mevcut siyaseti ve aldığı kararlar hakkında acil bilgi ve netlik ihtiyacını gideriyordu. Kitabın 2. bölümünde, Kollontay'ın kamusal tartışma açısından öncelikli bulduğu çeşitli konulara yer veriliyor. Kollontay'ın bu makalelerdeki üslubu coşkulu ve ısrarlıdır, inşa halindeki sosyalist projeye dair neşe ve

iyimserlikle doludur. “Görevlerimiz”de (1917) dünyanın ilk sosyalist devriminin önemini açıklıyor; “Bolşeviklerin Kazanması Neden Şart?” (1917) başlıklı yazıda, Bolşeviklerin “proletarya diktatörlüğü”ne başvurmalarının gerekçelerini sunuyor; “Ne için Savaşıyoruz?”da (1919) ise Bolşevik Parti’nin iç savaş sırasında Sovyet Hükümeti düşmanlarına karşı halkı seferberliğe çağırmasının nedenlerini açıklığa kavuşturuyor.

Kollontay, genel olarak sosyalizmi ve özel olarak Bolşevik programı desteklemek üzere kadınların harekete geçirilmesi konusunda iki önemli yazı yazdı. Bunlardan ilki olan “Kadın İşçiler Hareketinin Tarihi Üzerine” (1920), Rusya’da kadınların siyasallaşmasının yeni bir şey olmadığını, hatta kadın hareketinin ilham alabileceği uzun bir devrimci geleneğin olduğunu kanıtlamaya çalıştığı bir makaleydi. 1921’de, cinsiyetler arasında eşitliğe ve yeni bir sosyalist ahlaka dayalı yeni ilişki biçimlerini tartıştığı “Cinsler Arası İlişkiler ve Sınıf Mücadelesi”ni yazdı. Hiç şaşırtıcı değildir ki bu yazısı nedeniyle hem parti içinden hem de dışından, Marksist yelpazede yer alan farklı kesimlerin eleştirilerine maruz kaldı. Daha muhafazakâr olanlar onu burjuva feminizminin taleplerine boyun eğmekle, diğerleriyse siyaseten zamanlamayı doğru tutturamamakla suçladı. Tam da sosyalist devletin geleceği tehlikedeyken, bireyler arası ilişkilere dair sorunları gündeme getirmenin sırası mıydı? Ayrıca Kollontay’ın o sırada sürdürdüğü özel yaşam da hakkında daha fazla dedikodu ve düşmanlık üretilmesine neden oldu. Daha sonra evleneceği Kızıl Ordu subayı Pavel Dıbenko ile vakit geçirebilmek için, acil olarak ilgilenmesi gereken tüm iş ve görevlerini aniden bırakmıştı. Dıbenko’nun kendisinden neredeyse yirmi yaş küçük olmasıysa Kollontay’a yönelik hakaretlere yenilerinin eklenmesine neden oluyordu. Parti disiplininin yoksun olduğu gerekçesiyle Merkez Komite tarafından sert bir biçimde eleştirildi.

Kollontay, kendi deyimiyle “cinsel kriz”in, acilen ele alınması gerektiğine inanıyordu. Bunu sosyalizmden başka hangi sistem yapabiliirdi ki? “Bugün insanlık, sürüncemede kaldığı için

çok daha sağlıksız ve zararlı hale gelen vahim bir cinsel krizden geçiyor,” diye yazmıştı. Geçmişe ait cinsel kodların ve aile gibi kurumların ortadan kaldırılmasını savunan “burjuva bireyciliği” savunucularından farklı olarak sosyalistler, “cinsler arası sorunların ancak toplumun sosyal ve ekonomik yapısının temelden yeniden örgütlenmesi halledildiğinde çözüleceğine dair güvence veriyor.” Ancak Kollontay’a göre bu kabul edilemezdi. Krizin çözümü derhal, “tam da şimdi” bulunmalıydı.

Kollontay, cinsiyetler arası ilişkilerin kişisel alana ait olduğunu savunanlarla kesinlikle aynı fikirde değildi. Kamudan ayrı bir özel dünya fikrinin, sosyalist bir toplumda kadınların kurtuluşu davasına ters düştüğüne inanıyordu. “*Cinsel sorunların*, kolektif olanın çaba ve ilgisine değmeyecek özel meseleler alanına indirgenmesindeki ikiye bölünmüşlüğü kendimize nasıl açıklayabiliriz?” diye soruyordu. Ona göre, eğer sınıf mücadelesi tarihsel değişimin itici gücü ise egemen sınıfların cinsiyetler arasındaki ilişkileri kendi ahlaki kodlarına göre düzenleme çabaları da sınıf mücadelesinin bir yüzüydü. İktidarı ele geçirmiş sosyalist bir parti için bu, derhal ilgilenilmesi gereken bir “kriz”di.

Peki Kollontay, cinsel kriz derken ne kastediyordu? Eşitsiz mülkiyet ilişkileri, keskin sınıf çelişkileri ve bireyci bir ahlak anlayışının hâkim olduğu bir dünyada yabancılaşma duygusu ya da “kaçınılmaz bir ruh yalnızlığının yarattığı baskı” yüzünden erkeklerin, evlenmeyi seçtikleri dahil, kadınlarla ilkesiz ilişkilere girdiğini ileri sürüyordu. “Kriz”in nedeni ister evlilik bağı altında ister evlilik dışında olsun cinsiyetler arasındaki sömürücü, sevgisiz ve eşitsiz ilişkilerdi. Kollontay bu tür ilişkilerin altında yatan iki faktör olduğunu belirtiyordu. Birincisi, evli olunan kişiye “sahip olma” fikri, diğeryse iki cinsiyetin hiçbir faaliyet alanında eşit olmadığı inancıydı.

Kollontay, gerçek sevgiye, karşılıklı saygıya ve uyuma dayanan bir evlilik için “ruhlarımızın radikal bir şekilde yeniden eğitilmesi” gerektiğini ve bu tutum değişiminin gerçekleşebileceği koşulları yalnızca sosyalist devletin yaratabileceğini söylüyordu.

Ona göre, kişisel ve kamusal alandaki eşitsizliğin yükünü kadının taşıması gerektiğini buyuran burjuva cinsel ahlakının temel kavramları, “işçi sınıfı ideolojisinin temel ilkesi olan *yoldaşça dayanışma* ilkesi ile parçalanma” sürecindeydi; ama bu yeterli değildi. “Bu yanlış ve ikiye bölünmüş fikirlerin zayıflamasını ancak kadının ekonomik rolünde yaşanacak bir değişim ve üretim sürecine bağımsız olarak katılımı sağlayabilir ve sağlayacaktır da.”

Komünizm döneminde “sönümlenecek” olan devlet gibi, aile kurumu da üzerinde yükseldiği maddi temel artık var olmadığı için ortadan kalkacaktı. Ancak bu, sadece işçi devletinin müdahalesiyle –yasalar, eğitim ve ajitasyonla– gerçekleştirilebilirdi. Kollontay’ın sözleriyle:

Komünist ekonomi aileyi ortadan kaldırır. Proletarya diktatörlüğü döneminde tek üretim planı ve kolektif toplumsal tüketim anlayışına geçilmesiyle, aile ekonomik bir birim olarak önemini kaybeder. Ailenin dışsal ekonomik işlevleri ortadan kalkar ve tüketicinin tekil aile bazında örgütlenmesi son bulur; bir sosyal mutfak ve kantin ağı kurulur; giysi yapımı, onarımı, yıkanması ve diğer ev işleri ülke ekonomisine entegre edilir. Proletarya diktatörlüğü döneminde, ekonomik bir birim olarak ailenin, ulusal ekonomiye faydasız olmanın da ötesinde zarar getirdiğini görmek gerekir. Aile ekonomik birimi, a) küçük hane ekonomilerinin verimsiz biçimde ürün ve yakıt israfına ve b) özellikle evdeki kadınlar tarafından yüklenilmek üzere, üretken olmayan emeğe yol açmakta ve dolayısıyla tek bir ekonomik plana ve işgücünün (kadınlar dahil) amaca uygun kullanımına dayalı işçi cumhuriyetinin çıkarlarıyla çatışmaktadır.

Kadınlar, ancak kendilerine aileden bağımsız olarak üretken bir değer verildiğinde gerçek anlamda özgür olurlar. Kollontay ayrıca çocukların bakımı, “bedensel ve ruhsal eğitimleri” konusundaki sorumluluğun tamamını işçi kolektifinin üstlenmesini öngörüyordu; böylece ebeveynler ve çocuklar arasında da yeni bir ilişki yaratılacaktı.

Tartışmayı bir adım ileri götüren Kollontay, devletin, evli çifti işçi kolektifinden ayrı bir yasal birim olarak tanınmasının gerekmediği bir aşamanın geleceğini söylüyordu: Buna göre devlet, yalnızca gebelik ve doğum sırasında kadının ve yetişkin olana kadar çocuğun esenliğini güvence altına almakla yükümlü olacaktı. Bu düzenlemeler yürürlüğe konup kabul gördükten sonra, işçi cumhuriyetinin yönetimi ilk devraldığında yayınlayacağı evliliğe yönelik kararnamele, “geçmişten kalma şeyler” haline gelecek ve mantiken bir köşeye atılacaktı. Nihayetinde aile gibi sadece kendisini ilgilendiren çıkarları kollayan bir kurumun tek işlevi, “kolektifin çıkarlarıyla çelişmek ve bağlarını zayıflatmak” olacaktı.

“Cinsel kriz” ancak işçi kolektifi bu aşamaya geldiğinde çözülebilirdi. “Proletarya diktatörlüğü döneminde,” diyordu Kollontay, “cinsiyetler arası ilişkileri işçi kolektifinin ve gelecek nesillerin yararına olacak şekilde düzenleyen yasa değil, komünist ahlakıdır.” Artık cinsel eylem ahlaki olarak yargılanmayacak, bunun yerine “sağlıklı bir organizmanın açlık ve susuzluk gibi başka ihtiyaçları kadar doğal” hale gelecekti. “Bir bardak su” yakıştırmasıyla bilinen cinsellik teorisinin son derece ağır sözlerle kınanmasına neden olan da bu yorumdu.

Kollontay, “Cinsler Arası İlişkiler ve Sınıf Mücadelesi” (1921) ve “Evlilik İlişkilerinde Komünist Ahlak Tezleri” (1921) başlıklı makalelerinde gelecekte olabilecekleri değerlendiriyordu. İşçi devletini korumaya ve güçlendirmeye yönelik bir strateji olan proletarya diktatörlüğünün, yanlış bilincin çok yaygın olduğu bir alan olarak aile ve kişiler arası ilişkilere doğru genişletilmesi gerektiğine inanıyordu. İşçi sınıfını ve diğer sömürülen kesimleri bu konuda özgürleştirebilecek tek şey, bir işçi devletiydi. Bu gerçekten duyarlılık gerektiren bir süreçti ve Kollontay, devletin karşısında sınıf düşmanları varmış gibi davranmaması gerektiğini söylüyordu. Bu konuda başarıya ulaşmak için, daha ziyade, hem yasal hem de eğitimsel bileşenleri iyi düşünülmüş bir müdahale gerekliydi. 1923'te *Genc Muhafız* dergisinde yayımlanan

“Kanatlı Eros’a Yolu Açın” başlıklı makalede, “proleter ideolojinin görevi, Eros’u toplumsal yaşamın dışına sürmek değil, onu yeni toplumsal formasyona göre yeniden silahlandırmak ve cinsel ilişkileri yoldaşça dayanışma ilkesinin yeni ve muazzam psikolojik kuvvetinin ruhuyla dönüştürmektir”¹⁰ diye yazmıştı.

Konuyla ilgili bu ve benzer yazılarının yayımlanması, eleştirilenlerin uzun süre devam eden düşmanca saldırılarına yol açtı.¹¹ Jenotdel’de* birlikte çalıştığı isimlerden Paulina Vinogradskaya, “Cinsiyet, Ahlak ve Gündelik Hayat Sorunları” başlıklı makalesinde, Kollontay’ın fikirlerini Marksizm karşıtlığıyla itham ederek yurtdışındaki hayatın sefasını sürerken memleket halkının özel yaşamlarını düzenlemek adına reçeteler sunan küçük burjuva entelektüellere özgü tipik görüşler olduğu gerekçesiyle eleştiriyordu. “Zaten hastalıklı bir duygusallıkla sulandırılmış ve retorik bigudi kâğıtlarıyla süslü banal cümleler denizinde yüzmek, Yoldaş Kollontay’ın her zamanki alışkanlığıydı,” diye yazmıştı. Okurlarına Kollontay’ın parti disiplini hiçe saydığını hatırlatarak, “cinsel mücadeleyi sınıf mücadelesinin üstünde tuttuğunu” iddia ediyordu. Kollontay’ın kullandığı “çok boyutlu aşk” terimi ise Vinogradskaya’ya göre ancak çoklu ilişkiler ve rasgele seks anlamına geliyordu.

Aşağı yukarı aynı zamanlarda, *Pravda*’da Kollontay’ın görüşlerini acımasızca karikatürize eden bir dizi imzasız yazı yayımlandı. Nadejda Krupskaya ve Troçki’nin eşi Natalya Sedova da Kollontay’ın feminizm yorumunu eleştirenlerdendi. Bütün bunlar yetmezmiş gibi Kollontay, İşçi Muhalefeti’yle olan eski siyasi bağlantıları hakkında Denetim Komisyonu tarafından defalarca sorgulandı. Sonunda Stalin’le görüşme talebinde bulundu ve isteği kabul edildi. Stalin’e bir zamanlar savunduğu ancak uzun süredir terk etmiş olduğu fikirleri nedeniyle taciz edildi-

¹⁰ Porter, *Alexandra Kollontai*, s.385.

¹¹ A.g.e., s.385-386.

* Ekim Devriminden sonra kurulan Jenotdel (1919-1930), Komünist Partisi’nin kadınlarla ilgili çalışmalar yapan birimidir. <https://rantey.org>

ğinden ve sorgulandığından yakındı. Sorgulamalara son verildi ve Kollontay, Sovyet Büyükelçisi olarak görevlendirildiği Oslo'ya geri döndü.

3. BÖLÜM: ANILAR

Tüm bunlardan ötürü, kişisel hikâyesini -1926'da basılan ve bu kitabın üçüncü bölümünde yeniden yayımlanan- kısa bir otobiyografide anlatan Kollontay, fena halde yanlış anlaşılmış ve yanlış resmedilmiş bir insandı. Nitekim kendisini, olmayı seçtiği kadın ve komünist yapan dürtü ve idealleri açık yüreklilikle sıralarken, kullandığı dilde savunmacı bir ton sezilir. Kollontay Norveç'teyken yayımlanan bu otobiyografi, evlilik ve cinsellik hakkında yukarıda bahsedilen görüşleri nedeniyle eleştirmenlerin kendisine yönelttiği sert ve yaralayıcı aşağılamalara bir yanıt olarak yazılmıştı. Rus basınında tamamen gözden düştüğü için kendi hikâyesini bizzat anlatmayı seçmişti. Bu nedenle söz konusu otobiyografi, Kollontay'ın, özü itibarıyla erkek egemen bir dünyada, başarılarını ter ve gözyaşıyla elde etmiş bir kadın olarak hissettiği adaletsizlik duygusuyla doludur.

Otobiyografisinin ikinci önemli yönü, sansürle ilişkilidir. Kollontay taslak metindeki birçok cümle ve bölümü çıkardı. Kimi eylemleri kendisine atfettiği her durumda, özne, "ben"den "biz"e veya bazen "Sovyet Devleti"ne dönüştürüldü. İkinci olarak, romantik yaşamındaki davranışları ve kişisel tercihlerini gerekçelendirdiği tüm pasajlar, tıpkı eleştirilere yönelik kaleme aldığı, Rus toplumunun özellikle kadınlara yönelik bakış açısının geri kalmışlığı hakkında küçümseyici yorumlar içeren yanıtları gibi, metinden çıkarıldı. Son olarak, siyasi olayların aktarılması veya yeniden yorumlanması sırasında ortaya çıkan, partiye veya partideki kimi kişilere yönelik olumsuz göndermeler ya yumuşatıldı ya da tümünden çıkarıldı. Yine de tüm bu çıkarılan ve yeniden yazılan bölümlere rağmen, biraz nefessiz kalmış olsa da kitapta meydan okuyan bir hava hissediliyor.

Kollontay, kendisine şahsen iftira atanlara cevaben şöyle söylüyordu:

Özel hayatımı kendi standartlarıma göre kurmayı başardım ve aşk ilişkilerimi bir erkeğin yapacağından daha fazla gizlemiyorum. Ama her şeyden önemlisi, duygularımın, aşk coşkusu ya da acısının, hayatımda ilk sırayı almasına asla izin vermedim; ön planda her zaman yaratıcılık, eylemlilik ve mücadele oldu.

Hayatını başka kadınlar için bir örnek olarak görüyordu.

Burada çok özel bir öneme sahip olan konu, çifte standartlarla hesaplaşmış ve bunu asla gizlememiş benim gibi bir kadının, geleneği ve sözde ahlakı bugüne kadar sadakatle savunmayı sürdürmüş bir kasta kabul edilmiş olmasıdır. Dolayısıyla benim hayatım, bir örnek olarak, o eski çifte standart garabetini diğer kadınların hayatından da defetmeye hizmet edebilir. Bu, şahsi varoluşumun en önemli anlamıdır; belli bir sosyal-psikolojik değer taşımakta ve emekçi kadınların özgürlük mücadelesine katkı sunmaktadır. (...) Benim kendi önüme koyduğum görev, her şeyden önce Rusya'daki kadın işçileri sosyalizmin tarafına çekmekti.

Nitekim Kollontay, otobiyografisinde tekrar tekrar, yaptığı işler üzerinden yargılanması gerektiğini savunur, kişisel yaşam tercihleri nedeniyle ya da kadın olduğu için değil. Üstlendiği her göreve ne kadar yoğun emek verdiğini ve sosyalizmin ideallerine duyduğu sıkı bağlılığı dile getirir. Elde ettiği başarıları ve mevkileri kadın hareketine atfederek, bunların “nihayetinde kadının halihazırda her alanda takdir görme yolunda ilerlemekte olduğunun bir sembolü” olduğunu belirtir. Zira “...bir kadının üst düzey siyasi ve diplomatik konumlara gelebilmesini ihtimal dahilinde kılan... özellikle savaş sırasında milyonlarca kadının süratle üretim sürecine katılmak durumunda kalması[dır].”

Kollontay'ın başarılarını öne çıkarmanın ve yaptığı katkıları –hem devrimci davaya hem de Rusya'da ve dünyanın geri kalanındaki kadınların davasına– savunmanın, en azından yaşadığı dönemde kendisine kalmış olması talihsizdir. Yaşadığı ülkede,

Nobel Barış Ödülü adaylığı dahil olmak üzere yüksek bir tanınırlığa erişmiş olmasına rağmen, sevdiği ve uğruna özveriyle çalıştığı ülkede ulusal düzeyde popüler bir konum elde etmediği açıktır. Kollontay kadın hareketi için bir simge, hatta bir rol modeli bile değildi; 1923 ile 1945 arasındaki kritik dönemde Sovyet diplomasisine yaptığı katkılar ise yeterince takdir edilmemişti.

Kollontay nihayet takdir görecekti ama ancak kısmen ve kendi ülkesi dışında, ölümünden on yıllar sonra. Kollontay biyografileri İngilizce konuşulan ülkelerde yayımlandı. Hayatı ve yazıları, feminist literatürün kuramsal tartışmalarında birer başlık haline geldi; tartışanlar arasında, feminist hareketin kendisi hayattayken kesin bir şekilde karşısında durduğu kesiminin mirasçıları da vardı. Sol ve işçi sınıfı hareketleri içinde de Kollontay'ın fikirleri, yaptığı katkılar ve bunların günümüzle ilgisine dair ancak sınırlı bir kavrayış var. Bu kesinlikle bir kayıptır, çünkü Kollontay'ınki şüphesiz ilham verici bir hayat. Onun sosyalist bakış açısını yansıtan fikir hazinesi ve Rusya'da sosyalist devrimin başarı kazanmasına katkıda bulunan pratik deneyimleri, sosyalist mirasın bir parçasıdır. Geriye dönüp bakıldığında, bu görüşlerin bazıları muhtemelen yanlış anlaşılmıştı, bazılarıysa gerçekten yanlıştı. Tek başına bir bireyin yaptığı katkıların, siyaseten kusursuz bir bütün halinde geldiği nadirdir. Ancak Kollontay, önemli bir dönüm noktasında dünya tarihinin bir parçası olmuştu. Çığır açmış bir devrimin 100. yıldönümünü kutladığımız bu günler, tam da bu unutulmuş mirası hatırlamak için bir fırsat değil de nedir?

1. BÖLÜM

DÜNYA KADINLAR GÜNÜ

ULUSLARARASI SOSYALİST KADINLAR KONFERANSI

Stuttgart, 1907

Burjuvazinin egemenliği yeni bir tehlike tarafından tehdit edilmekte: Kadın işçiler, tereddütsüz bir şekilde uluslararası sınıf örgütünün yolunu benimsiyor. Sermayenin çağdaş Moloch'unun* mutlak kudretiyle ezilmiş, acizane boyun eğen itaatkâr köleler, sosyalist öğretinin hayat veren etkisiyle başlarını kaldırıyor ve hem kadın olarak çıkarlarını hem de ortak sınıf çıkarlarını savunmak için seslerini yükseltiyorlar.

"Sosyalist öğretinin zehri" işçi sınıfının sadece bir yarısını etkisi altına almış ve muhalefet, proletaryanın münhasıran erkek kesimine yoğunlaşmış iken kapitalistler rahatça nefes alabiliyordu; ellerinin altında üretim araçlarının mutlu sahiplerini emekleriyle zenginleştirmeye her zaman hazır, özverili ve uysal, itaatkâr işçilerden oluşan tükenmez bir kaynak vardı. Burjuvazi, bilinçdışı bir kurnazlıkla bu durumun sunduğu avantajdan yararlanıyordu: Proletaryanın bir yarısını diğeriyle karşı karşıya getiriyor, birliğini parçalıyor; kadınların, sınıfın erkeklerini tehdit eden rakipler olarak gözükmesine neden olarak işçiler arasındaki sınıf dayanışmasını baltalıyordu. Kötü niyetli bir kendini beğenmişlikle, bilinçsiz kadın unsurların kayıtsızlığını kullanarak birleşik proleterlerin direnişine karşı koyuyor, bu unsurların cehalet ve

* Eski Ahit'te bahsi geçen, gazabını yatıştırmak için çocukların kurban edildiği zalim Kenan tanrısı. -çev.

dağınıklığı devam ettikçe işçi sınıfının örgütlü unsurlarınca yürütülen mücadele de o ölçüde başarısız oluyordu.

Ne var ki kadın işçilerin sınıf bilinci, bir kez uyandırıldığında, erkek işçi yoldaşlarının uzattığı dostluk elini kavramalarını ve boyun eğmez, açık bir direniş yolunu benimsemelerini sağlayacak güçteydi. Proleter kadınların ortak sınıf mücadelesine katılması ve aralarında giderek büyüyen dayanışma, burjuvazinin alışlagelmiş özgüvenini sarstı ve eski sükûnet ortamının yerini telaş aldı: Zira proleter kadınların giderek büyüyen örgütlenmesi, kapitalist sömürünün savunmasız son kurbanını ortadan kaldırıyor. Burjuvazinin ayakları altındaki zemin kayıyor ve yaklaşmakta olan toplumsal devrimin ışığı her zamankinden daha güçlü parlıyor.

Hal böyleyken, burjuvazinin kadın işçiler arasında itiraza yönelik herhangi bir işaret gördüğünde, hem kadın olmaktan kaynaklanan ihtiyaç ve çıkarlarını hem de sınıfa ait ortak ihtiyaç ve çıkarlarını savunmak adına onlardan gelen en ufak bir girişimle karşılaştığında, iki kat düşmanca davranması bize şaşırtıcı gelebilir mi? En demokratik ve gelişmiş ülkelerde bile, kadınların kendi emek çıkarlarını savunmalarını zorlaştırmak için mümkün olan her şey yapılıyor. Kadın işçiye erkekle aynı hakları vermek, işçi sınıfının eline yeni ve tehlikeli bir silah vermek ve militan muhalefetin etkin ordusunu ikiye katlamak olurdu; burjuvazi böyle tehlikeli bir deneye rıza göstermeyecek kadar akıllıdır.

Bütün burjuva dünyası, 1907'de, Uluslararası Sosyalist Kongre sırasında Stuttgart'ta cınlayan o vakur ve ahenkli notaları gizlenemez bir düşmanlıkla dinledi.¹ Ama onları her şeyden çok öfkeliendiren, proleter kadınların cesurca seslerini yükseltmesiydi. Erkeklerin yaptığı konuşmalar ne kadar radikal, aldıkları ka-

1 Bu, 18-24 Ağustos 1907'de Stuttgart'ta düzenlenen İkinci Enternasyonal'in VII. Uluslararası Kongresi'ne bir göndermedir. Kongreye Arjantin, Avusturya, Belçika, Bulgaristan, Danimarka, İngiltere, Almanya, İtalya, Norveç, Polonya, Rusya ve ABD'nin de aralarında bulunduğu 25 ülkeden toplam 886 delege katıldı. Bolşevik heyetin başında, uluslararası sosyal demokrasinin sol kanadını birleştirmek için büyük çaba sarf eden Lenin vardı. Kongre, sosyalistlerin yaklaşmakta olan savaşa karşı duracağını tahmin eden kitap karardığı. <https://rantey.org>

rarlar ne kadar “çılginca” olursa olsun, elinde hâlâ sınanmış bir yöntem olduğu düşüncesi burjuvaziye her zaman teselli etmişti: yerlerine itaatkâr kadın işçileri geçirerek bu “delifişeklerin” direnişini kırmak. Ama şimdi yeni bir sürprizle karşılaştılar: İşçi sınıfının kadın temsilcileri, birlikte proletaryaya düşman dünyayla dövüşecekleri yeni bir silah dövmek için dünyanın dört bir yanından bir araya geliyor.² Kadınların cesareti, tüm beklentilerin ötesindeydi: Dünün sessiz kölesi, artık işçi sınıfının kurtuluşu için mücadele eden cesur bir savaşıdır. Bundan daha can sıkıcı bir manzara hayal edilebilir mi! Bu yüzden işçi sınıfının kadın temsilcilerine kin dolu alaylar yağdırdılar; burjuvazinin esas kaygısını gizleyemeyen alaylardı bunlar.

Sermaye ve mülkün beylerinin artık gerçekten de üzerine ciddi olarak düşünmeleri gereken ve canlarını sıkacak bir şey var: İşçi sınıfının örgütlenmesinde yeni başarılar elde ediliyor. Burjuvazi henüz çok kısa bir süre öncesine kadar proletaryanın kadın kesiminde bir birlik olmayışında teselli bulabiliyor olsa da, Stuttgart konferansından sonra artık bu tatlı teselliye de kaybetmiştir.

Bu kadın temsilciler, olgulara ve rakamlara dayanarak, proleter kadınların bilinç düzeyinin giderek arttığını ve özellikle son yıllarda örgütsel başarılar elde edildiğini gösterdiler. Örgütlü kadın işçi sayısının en fazla olduğu yer İngiltere’dir: Kadın işçilerin 150 bini sendikalarda, 30 bini de “bağımsız işçi” partilerinde siyasi olarak örgütlenmiştir ve aynı zamanda, Sosyal Demokrat Federasyon³ üyesidir. Avusturya’da sendika üyelerinin 42 bini kadındır. Almanya’da da sendika üyesi olan kadın sayısı etkileyicidir: 120 bin; polisin bütün tacizlerine rağmen 10.500 kadın

2 1907’de, Stuttgart’taki Uluslararası Sosyalist Kongrenin başlamasından hemen önce, 14 ülkeden 58 kadın delegenin katıldığı I. Uluslararası Sosyalist Kadınlar Konferansı düzenlendi. Konferansın temel amacı, iki cinsiyet için geçerli olacak genel ve eşit oy hakkının bir parçası olarak, kadın işçilerin oy hakkını elde etme kampanyasında tüm sosyalist partiler için ortak bir taktik oluşturmaktır.

3 1884’te İngiltere’de kurulan *Sosyal Demokrat Federasyon*, kendisinin sosyalist bir örgüt olduğunu ilan etti ancak Marksizmi tanımadı. İşçilerle hiç teması yoktu ve doğası gereği son derece sekterdi. 1907’de adını değiştirerek Sosyal Demokrat Parti adını aldı. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

işçi Sosyal Demokrat Parti'ye katılmıştır; kadın işçi dergisi *Die Gleichheit*⁴ (Eşitlik) 70 bin adet dağıtılmaktadır. Finlandiya'da, sosyal demokrat hareket içinde 18.600 kadın vardır. Belçika'da 14 bin kadın işçi sendika üyesidir, Macaristan'daki sendika örgütlerinde de 15 bin kadın işçi bulunmaktadır vs.

Kadın işçilerin giderek artan örgütlenmesi ve yerine getirilmesi esas olarak kadınlara ait olan belirli toplumsal hedefler sayesinde, dünya genelindeki örgütlü kadın işçiler arasında daha büyük bir dayanışma ve daha yakın temaslar kurulması gerektiğinin bilincine varıldı.

Stuttgart'taki ilk Uluslararası Kadınlar Konferansı kendisine iki amaç belirledi: (1) (çeşitli ülkelerdeki) sosyalist hareketin, kadın işçilerin oy hakkı mücadelesinde daha yekpare bir faaliyet yürütmesi için temel oluşturmak; (2) tüm dünyada kadın örgütleri arasında kalıcı ve doğru ilişkiler kurmak.

Konferansta tartışılan ana konu, şüphesiz, kadın işçiler için oy hakkıydı. Tartışılması için konferans tarafından gündeme getirilen ve sosyal demokrat kongreye özel bir karar olarak sunulan bu başlık, kadın işçilerin siyasi hakları için verdiği mücadelede, uluslararası sosyal demokrasi hareketinin gelecekte kullanacağı taktikleri belirlemek ve bu ilkeyi teorik tanınma alanından pratik faaliyet alanına aktarmak adına düşünülmüştü, ki proleter kadınlar bu ihtiyacı giderek daha fazla hissetmektedir. Kadın proletarya, sınıf bilincinin artması ve örgütlenmenin büyümesi sayesinde, temel maddi ihtiyaçlarından yola çıkarak siyasal haklardan yoksun olduğuna dair güçlü bir bilinç geliştirdi ve bu hakları yalnızca bir "politika ilkesi" değil, aynı zamanda acil ve dolaysız bir ihtiyaç olarak görmeyi öğrendi.

İşçi sınıfı son yıllarda art arda pek çok ülkede genel oy hakkı meselesiyle karşı karşıya kaldı. Sosyal demokratlar tarafından geliştirilen dört parçalı seçim formülünün "cinsiyet ayrımı olmak-

4 *Die Gleichheit* (Eşitlik); Almanya'daki proleter kadın hareketi tarafından iki ayda bir yayımlanan sosyal demokrat bir dergi. 1890'dan 1925'e kadar yayımlanan bu derginin 1892-1917 yılları arasında editörlüğünü Clara Zetkin yaptı.

sızın” ifadesinin bulunduğu beşinci bir bölümle desteklenmiş olması sayesinde, partinin bu gibi durumlarda nasıl hareket edeceğine dair şüphe ve tereddütlerin ortadan kalkacağı düşünülmüş olabilir. Ne var ki bunun tersi oldu. İş, bu beşinci bölümün savunulmasına gelince, sadece erkek sosyal demokratlar değil, kadınlar da altta yatan kararsızlık ve tereddütlerini belli ettiler ve işçi sınıfı açısından bu kadar önemli bir konuya hiç yakışmayan bu tavırlarıyla, bu temel ilkenin henüz sosyal demokrasinin ayrılmaz bir parçası haline gelmemiş olduğunu gösterdiler.

Belçika, Avusturya ve İsveç’ten gelen kadınlar, kadın işçiler için siyasi hak talebinin gündemden kaldırılmasını birbiri ardına kabul ederek seçim reformu konusunda iğdiş edilmiş, kuşa döndürülmüş bir uzlaşma formülüne destek verdiler. Ancak bütün bu yaşananlar arasında en belirleyici olan, tutarlı ve kararlı sosyalizm savunucularının bu oportünist politikayı kınamaması, aksine bu politikayı kendilerine yakın bularak onay vermeleri ve hatta diğer ülkelerdeki proleter kadınlara da model olarak sunmalarıydı. Emekçi kadınları bu uzlaşma taktiğinden ötürü suçlamak mümkün değil, daha az bilinçlenmiş ve daha az disipline girmiş parti unsurları için tipik bir durumdur bu; ancak diğerleri, proletaryanın, ruhları ve bilinçleri mücadele içinde güçlenmiş erkek kesimi, kendilerinin bu kullanışlı oportünizm yoluna çekilmesine izin vermemeliydi.

İşçi sınıfının, kendi çıkarları gereği feda etmemesi gereken demokratik ilkeler vardır: Proletarya kendisine zarar vermeden değiştiremeyeceği kimi şiarlara sahiptir, bu değişiklik herhangi bir anda azami sonuç elde etmek için yapılıyor olsa bile.

Eğer politik olarak geri kalmış bir ülkede işçi sınıfı doğrudan oy hakkı yerine genel, eşit, gizli ama dolaylı oy hakkı elde etme imkânına sahip olsaydı, böyle bir durumda sosyal demokratların konumu belli olurdu: Aksi halde benimsenmesi kesin olan bir reformu geciktirme riskine rağmen, işçilerin partisi, çözümün tam olarak hayata geçirilmesi için son ana kadar savaşırdı. Dolaylı se-

çim sistemi belki de sosyal demokratların muhalefetine rağmen muhtemelen kabul edilir ve onlar da şüphesiz bu gerçeğe uzlaşmak durumunda kalırdı; ancak takınacakları tutum çok açık olurdu: Bunu ancak yenilgi olarak görürlerdi.

Kadın işçilerin oy hakkı söz konusu olduğundaysa durum farklı. “Cinsiyet ayrımı olmaksızın” talebi, henüz proleter mücadele pratiğinin ayrılmaz bir parçası haline gelmedi: Kadın işçilerin tam ve eşit siyasi haklara kavuşmasının, tüm sınıfın çıkarları için önemli olduğu bilinci, henüz kök salmaya vakit bulamadı. Kadınların ev dışında çalışmaya nispeten kısa bir süre önce ve proleter harekette yer almaya da ancak son zamanlarda başladığı unutulmamalı elbette. Burjuva kapitalist dünyanın ideolojik kalıntıları, kadınlar konusuna gelince proleter sınıf bilincinin safılık ve berraklığını etkiliyor; proletaryanın gözünde tartışmasız olması gereken bir ilkenin, yani dünya proletarya ailesinin tüm üyelerinin temel hak ve özgürlüklerden eşit şekilde yararlanması ilkesinin açık seçik ana hatlarını bulanıklaştırıyor.

Partinin, kadınların oy hakkı mücadelesi konusunda benimsediği tereddütlü taktik, sosyal demokratları kongrede bu konuya özel bir ilgi göstermek zorunda bırakmıştır. Sosyal demokrasinin, tüm ilkeleri için sergilediği sarsılmaz kararlılığın, işçi sınıfının kadın işçilerin oy hakkı için vereceği mücadelede de geçerli olduğunu açık ve kesin bir dille ifade edecek bir kararın benimsenmesi –sosyalist kadınlar konferansının şiarı buydu, kadın işçilerin çıkarlarının gerektirdiği bir slogan. Sosyal demokrasinin ruhuna tam olarak uyması, böylesi bir kararı daha da arzu edilir kılıyordu.

Kadınların oy hakkına ilişkin, Kadınlar Konferansı’nda öne sürülen ve daha sonra sosyalist kongreye sunulan önerge, seçim formülünün beşinci bölümünün (“cinsiyet ayrımı yapılmaksızın”) diğer dördüyle eşit öneme sahip olduğunun açık ve kesin olarak tanınmasını talep etmek niyetiyle geliştirilmişti.

Ancak önerge itirazla karşılaştı. Sosyalist kadın hareketi içinde iki eğilim ortaya çıktı. Bunlardan biri ortodoks, diğeri de bi-

linçsiz feminizmin ruhunu taşıyan oportünist eğilimdi. İlk eğilimin temsilcisi, Almanya'dan gelen sosyal demokrat kadınlardı; ikincisini ise Avusturya'dan gelenler ve İngiltere'den gelenlerin bir kısmı temsil ediyordu.

Alman delegelerin ileri sürdüğü önergenin iki amacı vardı: Sosyalist partilerin, kadınların siyasal eşitliğini güvence altına almak için pratikte yürütülecek bir mücadelenin önemini tam anlamıyla idrak etmelerini talep ederken, aynı zamanda burjuva feminizm ile proleter kadın hareketi arasında belirgin bir çizgi çizmeyi de amaçlıyordu. Bu, İngiliz sosyalistleri en zayıf noktalarından vurdu. İngiliz sosyalistlerin birçoğunun, burjuva kadın hakları savunucularıyla birlikte çalıştığı ve kadınların çıkarlarını savunmak için yürüttükleri, kimi zaman özgeci {kendi faydasını düşünmeyen} bir hal alan mücadelenin hararetiyle sınıf ayrımlarını gözden kaçırdıkları bilinen bir gerçektir.

Proleter kadınlar için siyasal eşitliği sağlama mücadelesi, proletaryanın genel sınıf mücadelesinin ayrılmaz bir parçasıdır; kendi başına bağımsız bir militan amaç haline geldiğinde kadın işçilerin sınıf hedeflerini gölgede bırakmaktadır. Gerçek arzularını kulağa harika gelen sloganlar perdesi ardına saklamayı seven yaratıcı burjuvazi, kadınların dünyasını ve hedeflerini kadın işçilerin sınıf davasıyla karşı karşıya getirdi. Ancak kadın davası proletarya davasının önüne geçirildiği an; kadın işçiler, aralarındaki sınıfsal farklılıklar ne olursa olsun kadının çıkarlarını savunacak bir topluluktan dem vuran hoş sözlerle baştan çıkarılmaya izin verdikleri an, kendilerini sınıf davasına bağlayan canlı bağı kaybeder ve böylece kendi özel çıkarlarına ihanet etmiş olurlar. Burjuva kadınlar, kendileri "bütün kadınlar" için hak talep etme cömertliği sergilerken kadın işçilerin sadece sınıf çıkarları için mücadele ettiğini iddia ediyorlar. Oysa pratikte durum tam tersi: Kadın işçiler, kendi siyasi haklarını kazanırken, oy kabinine giden yolu diğer sınıflardan kadınlara da açmış oluyorlar. Sosyal demokrasi hareketi, kendi sınıfının kadınlarının çıkarlarını kararlı ve tutarlı bir şekilde savunarak, eksiksiz bir demokrasi biç-

minin ilkelerini hayata geçiriyor ve bir bütün olarak kadın davasının başarısına katkıda bulunuyor.

Burjuva ikiye bölünmüşlüğü, kadınların siyasi eşitliğini savunan İngilizleri de etkisi altına aldı. İngiliz kadın işçiler, kadınlar için *sınırlı, şarta bağlı* oy hakkını desteklemeye hazırlanmıştı—proletarya davasına yapılmış affedilmez ve alçakça bir ihanet. Bağımsız İşçi Partisi ve Fabian Derneği temsilcileri, apaçık hainlik anlamına gelen bu tutumu tüm sosyalist dünyanın gözü önünde savunmakta tereddüt etmedi. Soruna böyle bir çözüm getirilmesini diğer ülkelerin işçileriyle birlikte kınayan ve cinsiyete bakılmaksızın, reşit olmuş tüm vatandaşlar için oy hakkı talep eden, yalnızca Sosyal Demokrat Federasyon oldu.⁵

Bu anlaşmazlık, kadın işçiler için siyasi eşitliğin sağlanmasına yönelik, açıkça tanımlanmış taktiksel bir tutum geliştirmenin sosyalistler için önemini bir kez daha açıkça ortaya koydu. Ancak böyle açıkça tanımlanmış bir formül getirilmesi, İngilizlerin hiç istemediği bir şeydi. Avusturyalı delegelerle bir olup tüm taraflara bu meseleyi kendileri için mevcut koşullara göre ve bağımsız olarak çözme hakkının verilmesini talep ederek her ülke için zorunlu olacak tek eylem modelinin tamamen gereksiz olduğunu ileri sürdüler. Ancak Alman sosyal demokratların sunduğu karar önergesi, İngilizleri acı acı düşünmeye sevk etti. Önemli bir soruyla yüzleşmek zorunda kaldılar: Kendileri, hayatta kalmak için mücadele veren, gelecekte bir o kadar büyük zaferler kazanma umuduyla bugün müthiş sınavlardan geçen sınıflarının çıkarlarını bir bütün olarak savunuyorlar mıydı, yoksa ekip biçmeden

5 Bağımsız İşçi Partisi [*The Independent Labour Party*] 1893'te İngiltere'de kuruldu. Kendi bağımsız politikalarını yürütmek, toprağın ve üretim araçlarının kamulaştırılması için kampanya düzenlemek ve aynı zamanda sendikalar içinde çalışmak üzere işçilerin parlamentoya seçilmesini sağlamayı amaçlıyordu. Kısa süre sonra burjuva yol arkadaşlarının etkisiyle militan ruhunu kaybetti ve parti önderliği oportünizme saplandı. Fabian Derneği [*The Fabian Society*], 1884 yılında İngiltere'de burjuva entelijansiya temsilcileri tarafından kuruldu. Sınıf mücadelesini reddediyor ve kademelı reformlarla kapitalist toplumu sosyalist bir topluma dönüştürme umuduyla devlet ya da belediye eliyle yürütülecek bir "sosyalizm" programı öneriyordu.

ürünü ambarda toplayan kadınlara yeni ayrıcalıklar verilmesi için mi savaşıyorlardı?

Avusturyalı delegelerse karşıt ucu temsil ediyordu. Öfkeli feminizm karşıtları, “bütün kadınların” haklarını savunmak için burjuva feministlerle çalışmaya elbette hazır değillerdi. Ancak feminizme ve feminizmin uyum gösterme taktiğine karşı besledikleri yeminli düşmanlığa rağmen, Avusturyalı kadın sosyalistler de İngilizlerle aynı hataya düştü. Konferansta, son dönemde Avusturya’da verilen genel oy hakkı mücadelesinde benimsedikleri tutumu savunurken, belli siyasi koşullarda, proletaryanın bir kesimi adına pratik avantajlar elde etmek için diğer kesimin –bu durumda kadın işçilerin– çıkarlarını bir kenara bırakmanın kabul edilir olduğunu göstermeye çalıştılar. Avusturyalılar, proleter kadınlar için siyasal eşitlik ilkesinin proletaryanın diğer tüm demokratik talepleriyle aynı temelde tanınması gibi kategorik bir talep yerine, önergeye kadınların seçim hakları için *mücadele anının* ve *yönteminin* her ülkenin kendi takdirine göre belirlenmesi arzularını yansıtan kötü formüle edilmiş bir değişiklik eklediler.

Partinin izleyeceği taktik meselesinin sosyal demokrasi için aciliyet kazandığı her durumda, parti, sorunun çözümü için sınanmış yöntemlere dönmelidir: Belirli bir talep ya da ilkenin, işçi sınıfının nihai hedefine ulaşması için ne ölçüde gerekli olduğunu bir kez daha dikkatlice ve kesin olarak tespit etmek zorundadır. Eğer bu ilke, işçilerin güttüğü nihai hedef bakımından gerçekten büyük önem taşıyorsa, o zaman politika belirlerken uzlaşmaya yer olmaz, olmamalıdır –böyle bir uzlaşma hızlı sonuçlar almayı vadediyor olsa bile. Şayet sosyal demokrasi bu tür “pratik faydalar” elde etmeyi umduğu her sefer temel politika ilkelerini bir kenara atsaydı, proletaryanın sınıfsal hedeflerinin hali nice olurdu? Partinin siyasi ilkelerinin, ikiyüzlü burjuva diplomasisinden ne farkı kalırdı?

Kadınların siyasal eşitliğe sahip olması tartışmasız bir ilkedir. Sosyal demokrasi, oy hakkının kadın işçileri kapsayacak şekilde genişletilmesinin önemini uzun zaman önce teorik olarak ilan et-

mişti. Ancak “taviz” taktiği ya da “adım adım” taktiği, şimdi bu soruna da başka bir çözüm arıyor. Sosyal demokrasinin her zamanki ilkesel kararlılığı ve azmi yerine, “uyum” ve “kanaatkârlık” öneriyor. Neyse ki proletarya, “kanaatkârlığının” hiçbir zaman ödüllendirilmediğinin fazlasıyla farkındadır. Proletaryanın gösterdiği esneklik ve uyumluluk, düşmanının gözünde onun “güçsüzlüğünün” kanıtıdır; talepleri ne kadar ılımlı, ne kadar “makul” ise kendisine verilen tavizler de o kadar cimri olur. Savaşan iki taraftan hangisinin zafer kazanacağını belirleyecek olan, taraflardan birinin göstereceği uyum değil, “fiilî güç dengesidir”. Proletarya, taleplerini elde etmek için kararlı ve tutarlı bir mücadele yürüterek baskı oluşturur, ancak o verili anda sahip olduğu fiilî etki ve önem neyse, ancak buna karşılık gelecek kadarını elde eder. Sosyal demokrasi, temel ilkelerine bağlılık konusunda ne kadar kararlı olursa, taktiklerini daha baştan karar verdiği tavizlerden ne kadar ötede kurarsa, mücadelesinin sonuçları, savaşan taraflar arasındaki fiilî güç ve iktidar dengesini o ölçüde yansıtacaktır.

Yukarıdakilerin hepsi “klişeleşmiş gerçeklerdir”, ancak uzlaşmacı bir taktik önerisinin, proletaryanın kazanacağı yeni bir zaferi geciktirdiği ve sosyal demokrasinin temel ilkelerinden birine zarar verme tehlikesi taşıdığı her durumda, bu gerçeklerin yeniden tekrarlanması gerekir. Avusturyalı delegelerin önerdiği değişiklik kabul edilseydi, bu tür bir zarar kaçınılmaz olurdu. Avusturyalı delegelerin ihtiyatı “uyumluluğu”, oy hakkının proleter kadınları da içerecek şekilde genişlemesini geciktirmekle kalmayacak, daha da önemlisi, sosyalizmin temel ilkelerinden birini ihlal etmiş olacaktı: proletarya mücadelesinde başarının en büyük garantisi olarak, işçi sınıfının birliğini korumak.

Clara Zetkin kongrede kadınların oy hakkı konusunda çalışmak üzere kurulan komisyona seslenirken, “Doğal olarak,” diyordu, “her ülkedeki sosyalist partilerin, her seçim reformu mücadelesinde ve her koşulda, kadınlar için oy hakkı talebini, yürüttükleri mücadelenin temel taşı, belirleyici faktörü haline getirmelerini talep edecek kadar sıvaseten cahil değiliz.” Bu, te-

kil olarak her ülkenin tarihsel gelişim düzeyine bağlı olacaktır. Biz, “kadınlara oy hakkı talebini mücadele etmeden, peşinen terk etme” taktiğini eleştiriyoruz.

Alman sosyal demokratlar da bu sarıh ve tutarlı sınıf politikasını savunuyordu: Luise Zietz, Emma Ihrer, Ottilie Baader, Hilja Pärssinen, Fin parlamentosu kadın vekili, Macaristan’dan Csozi, Rus temsilciler, İngiltere’den Shaw ve diğerleri. Bu görüşü destekleyenler, kadın işçilerin oy hakkı mücadelesinin sınıf mücadelesinden ayrı olmadığı ve bu alandaki herhangi bir taviz ve bu ilkedен herhangi bir sapmanın, işçi sınıfının davasının bütününe zarar vereceği yolundaki önerinin, uluslararası kongre tarafından teyit edilmesini talep ettiler.

Oportünist taktiğin savunucuları esas olarak Avusturya delegeleri arasından çıktı ve Viktor Adler’den bir miktar destek aldılar. Lily Braun da onların tarafındaydı. Ne var ki, bu eğilim konferansta destek görmedi. Proleter kadın işçilerin en yoksul, en çok sömürülen kesiminin, haklarının çiğnenmesine itiraz etme olanağından hâlâ yoksun oldukları gibi tartışma götürmez bir gerçek karşısında, Avusturyalıların, sosyal demokratların bu “inatçılığının”, proletaryanın siyasi kazanımlar elde etmesini daha da zorlaştırmaktan başka bir şeye hizmet etmediğini ileri süren tüm argümanları; Katolik ülkelerin temsilcilerinin – Belçika ve Fransa–, kadınların siyasete katılmasıyla birlikte güya din adamlarının etkisinin de artacağı ve parlamento temsilinde işçi sınıfının aleyhine bir gruplaşmaya yol açacağı yönündeki tüm argümanları sönüp gitti. Bu, çağdaş toplumun paryalarına, kapitalizmin bu solgun, yıpranmış kölelerine, sefalet içindeki yoldaşlarına, daha aydınlık bir gelecek için mücadele eden yoldaşlarına teslimiyet, sabır ve kendilerini inkâr etmelerini, burjuvazinin klişe ve ikiyüzlü erdemlerini vaaz etmektir!..

Konferansın atmosferi bu eğilimler için pek elverişli değildi. Konferansın genel havasında, kadınların alışlagelmiş “saygılı itaatine” tezat oluşturan ve sosyalist kongrenin kendisinde hissedilen o iş toplantısına benzer, biraz yavaş hareket eden, oldukça farklı,

canlı ve canlandırıcı bir ruh hali dikkat çekiyordu. Kongrenin muazzam örgütsel yapısı, neredeyse 900 delegenin katılması ve bir dizi formaliteyi yerine getirme zorunluluğu, sosyalist dünyanın temsilcilerinin coşkusunu söndürmüştü; bu coşku ancak ara sıra yüzeye ulaşıp katılanları etkisi altına alabilirdi. Belki tam da bu nedenle, kongrede ağız dalaşına giren, meclis harbinin tüm inceliklerinde ustalaşmış, en deneyimli “söz ustalarının” birçoğunun sözleri, kulağa aşırı “temkinli” geliyordu.

Kadınlar Konferansı’nda ise gözü pek bir inanç ve özgüvenin diri nabızı durmadan atıyor, henüz taze ve kalıba girmemiş örgütlerde sık görülen uzlaşma kararlarına karşı cesur bir ret ve tiksinti duygusu kendisini hissettiriyordu. Proleter kadınların temsilcilerinin çoğunluğu, Avusturya’nın önerdiği değişikliğin kabul edilmesinin ne gibi trajik sonuçlar doğuracağını farkındaydı.

Sosyalist Kadınlar Konferansı, 11’e karşı 47 oyla Alman heyetinin öne sürdüğü önergeyi kabul ederek sosyalist kongreye sundu.

Proleter özbilincinin yaşayan ruhu, işçi temsilcilerini bu önergeyi desteklemek ve her iki cinsiyetin ortak çıkarları ilkesini, yani işçi sınıfının bütünü için verilen siyasi hak mücadelesinde dayanışma içinde olduklarını doğrulamak zorunda bıraktı. Bu, “Marksizmin ölümü” hakkında tekrarlanan iddialara rağmen, burjuva dünyasına hakiki bir bilimsel sosyalizm ruhunun hâlâ hayatta olduğunu ve uluslararası sosyal demokrasiyi oluşturan milyonlarca insana ilham vermeyi sürdürdüğünü bir kez daha gösteren, “işçi hareketi tarihi” için kuşkusuz büyük bir olaydır.

Konferansın ikinci gündem maddesi, bir uluslararası sosyalist kadın sekreterliği kurulmasıydı. Alman sosyal demokratlar, farklı ülkelerdeki işçi sınıfı temsilcileri arasında daha yakın ilişkiler tesis etmek ve bu amaçla dünyanın her yerindeki proleter kadın hareketi ile ilgili bilgilerin toplandığı bir sekretarya oluşturmak yolunda bir öneri getirdiler. Bu tamamen örgütsel bir konu olmasına rağmen, heyecan verici bir görüş alışverişine vesile oldu ve

bir kez daha, sosyal demokrasinin kadın kesiminde ayrıışan iki eğilim ortaya çıkardı.

Bağımsız bir uluslararası kadın sekretaryası kurma önerisi Alman delegelerden geldi ve Avusturyalı delegeler yine değişiklik önerdiler. Proleter kadınları herhangi bir biçimde ayırmaya karşı olduklarını, bu yüzden kadın işçiler arasında uluslararası iletişimi sağlamak için ayrı bir sekretarya kurmayı gereksiz bulduklarını açıkladılar. Onlara göre, yurtdışındaki yoldaşların her ülkedeki proleter kadın hareketinin durumu hakkında bilgilendirilmesi, bir parti üyesinin kadın işçi örgütlerinin durumu ve hareketin elde ettiği başarılar hakkında diğer ülkelerin merkez sosyalist organlarına rapor göndermek konusunda yetkilendirilmesiyle sağlanabilirdi. Bu değişiklik, Avusturyalıların, “kadınların çıkarlarını” fazla açıktan savunurlarsa bunun “feminist” olarak yaftalanmalarına sebep olabileceği ve kendilerini itibarsızlaştıracağına dair sürekli bir korku içinde olduğunu da net bir şekilde göstermektedir.

Alman sosyal demokratlar ise tam tersine, *proleter* kadınların *parti içinde* bağımsız bir grup oluşturmalarının belli örgütsel avantajlar sağlayacağı fikrini savunuyordu. Böyle bir yapı, partinin dikkatini kadın işçilerin özel ihtiyaç ve gereksinimlerine yoğunlaştırmasını mümkün kılacak ve genel olarak, proleter sınıfın daha az bilinçli kadın üyelerinin parti etrafında toplanmasını da kolaylaştıracaktı.

Kadın işçilerin partiye katılımı, pratik ve aciliyet teşkil eden konular nedeniyle elzemdir. Bugüne kadar proletarya ailesinin en yoksun kesimi olagelmış kadın işçiler, “özel yasalar” aracılığıyla hâlâ her yerde eziliyor ve geniş bir demokratik temsiliyete sahip olan ülkelerde bile, sadece kadınlar *haklarından yoksun* bulunuyor.

İşçi sınıfı kadınlarının, ülkelerinin siyasi yaşamına katılmaları, kendileri için her geçen yıl daha büyük bir aciliyet kazanıyor. Ancak geniş proleter erkek kitleleri, bu talebin aciliyetinin henüz yeterince farkında değil.

Bu talebi savunmak, kadın işçilere her alanda eşit haklar tanınması konusunda yoldaşlarına doğru tutumu aşılacak ve onları kadınlara eşit medeni haklar mücadelesine çekmek için, kadınların önünde tek bir yol vardır: Güçlerini parti etrafında birleştirmek. Kadın işçilerin bir kadın sekreteryası, komisyonu ya da bürosu kurma mecburiyetindeki amaç, yoldaşlarının, kadın proletaryanın da çıkarları doğrultusunda mücadele etmesini sağlamak adına partiye *içeriden* baskı oluşturmaktır; siyasi haklar için ayrı bir mücadele yürütmek ve kendi çıkarlarını kendi başlarına savunmak değil.

Dolayısıyla, partinin kadın işçilerin özel gereksinimleri üzerine daha fazla eğilmesi, sınıf bilinci daha düşük olan kadın nüfus arasında partiye gösterilen rağbeti artırıp savaşmakta olan proletarya ordusuna yeni güçlerin akın etmesini sağlarken, kadın işçilerin parti içinde bir araya gelmesi de, aynı gereksinimlerle güdülenmiş bu bağdaşık çekirdeğin, kendi özel gereksinim ve ihtiyaçlarını parti içinde daha kararlı biçimde savunmasına olanak sağlayacaktır. Nitekim Almanya'da kadınlar arasında özel, ayrı bir propaganda çalışması yapılmasının nedeni, sadece polisin çıkardığı zorluklar değildi. Bu çalışma yöntemi, giderek daha özgür siyasi rejimler altında yaşayan başka ülkelerde de benimseniyor.

Kadınların parti içinde güçlerini birleştirme ihtiyacı, siyasi haklardan bir tek kadınların yoksun kaldığı ülkelerde, elbette, özellikle hissediliyor. Oy hakkının daha da demokratikleşmesi için mücadele edip etmeme sorusunun öne çıktığı durumlarda, partinin, kadınların da oy hakkına sahip olması konusunda daha kararlı bir tutum sergilemesi, ancak sınıf bilincine sahip kadın işçilerden oluşan bir çekirdeğin çabalarıyla mümkün olabilir.

Çağdaş toplumda proleter kadının konumu ve toplumsal ilişkiler alanında deneyimledikleri özel ihtiyaçlar, kadın proletarya arasında özel bir çalışma yürütmek için elverişli bir zemin oluşturuyor. Bununla birlikte, proleter kadınların parti içinde bu şekilde grup oluşturulmasını (komisyonların, büroların, bö-

lümelerin vb. kurulmasının) elbette feminizm ile ortak hiçbir yanı yoktur. Feministler, bugüne kadar sadece erkeklerin faydalandığı kimi ayrıcalıkları burjuva sınıfların kadınlarına doğru genişletmek için mücadele ederken, kadın işçilerse tamamen proleter, ortak bir sınıf hedefinin peşinde koşmaktadır.

Uluslararası Kadınlar Konferansı'nda zafer, solun, yani bağımsız bir uluslararası sekretarya kurulmasını öneren kesimin oldu. *Die Gleichheit* yayın kurulu, bir sonraki uluslararası kongreye kadar uluslararası sosyalist kadın hareketinin merkez organı olarak seçildi. Şüphe yok ki, hem bütünüyle örgütsel nitelikte olan bu karar, hem de izlenecek taktikler konusunda, sosyal demokrasinin kadınlara oy hakkı tanınmasına dair tutumunu belirleyen kongre önergesi, kadın işçiler arasında sosyal demokrat hareketin daha da gelişmesine olumlu katkılar yapacak ve kadın proletaryanın örgütlü ordusunun daha hızlı büyümesini sağlayacaktır.

Kadın işçiler, ancak kendi aralarında olduğu kadar kendi sınıflarının partisiyle ortak sınıf mücadelesinde de sıkı bir birlik kurduğu takdirde, proleter hareketin freni olarak görülmekten çıkıp erkek işçi yoldaşlarıyla kol kola, proleterin soylu ve aziz hedefine; yeni, daha iyi ve daha aydınlık bir geleceğe doğru emin adımlarla yürüebilir.

ULUSLARARASI KADIN KONFERANSI

Kopenhag, 1910

1907'de Alman sosyalistlerin girişimiyle Stuttgart'ta I. Uluslararası Sosyalist Kadınlar Konferansı düzenlenirken, sosyalist kadın hareketi, Almanya hariç her yerde henüz emekleme aşamasındaydı. Nasıl bir şekil alacağı hâlâ belirsizdi; konferansın kendisiyse halihazırda elde edilen başarıları değerlendirmekten çok, harekete "onay" vermek ve daha da gelişmesini teşvik etmek için toplanmıştı. Stuttgart, işçi sınıfı kadınlarına ait geniş kitlelerin uyanmakta olduğunun sadece bir *belirtisiydi*; ancak önemli, umut verici ve sonuçlara gebe bir belirtiydi bu...

Aradan üç yıl geçti. Bu kısa sürede, proleter kadın hareketi sayıca büyümenin yanı sıra sınıf mücadelesi sürecinde göz ardı edilemeyecek bir toplumsal güç olmayı da başardı. Özellikle Almanya, kadın proletaryanın örgütlenmesi konusunda hızlı sonuçlar aldı: Stuttgart'taki konferansta sunulan verilere göre, 1907'de Sosyal Demokrat Parti'nin aşağı yukarı ancak 10 bin kadın üyesi vardı; 1910 itibarıyla bu sayı çoktan 82 bini aşmış, kadın işçilerin merkezî sosyalist yayın organı *Die Gleichheit*'in tirajı da 80 bine ulaşmış durumdaydı. Benzer şekilde, Avusturya'da da işçi sınıfı kadınlarının örgütlenmesine ilişkin dev adımlar atıldı: 1909'da partinin yalnızca 7 bin kadın üyesi varken, 1910'da bu rakam 14 bini aşıyordu; sendikal hareketin yaklaşık 44 bin kadın üyesi vardı ve kadın işçi gazetesinin tirajı da 20 bindi. Küçük bir nüfusa sahip olmasına rağmen Finlandiya da geri kalmamıştı. İşçi Partisi üyelerinin yaklaşık yüzde 31'i (16 binden fazla) kadın-

lardan oluşuyordu. İngiltere, 200 binden fazla kadın sendika üyesiyle övünse yeridir. Danimarka'da, İsveç'te, Norveç'te, İsviçre'de, Hollanda'da, İtalya'da, Amerika Birleşik Devletleri'nde; işçi sınıfının kadınları her yerde uyanıyor, bir sosyalist kadın hareketi yaratmaya ve Alman kadın sosyalistlerin yorulmaz çabalarıyla, cesurca çizdiği rotaya sokmaya çalışıyorlar.

İsviçre heyetinin sunduğu hesaplamalara göre, çeşitli ülkelerde örgütlü işçi sınıfının kadın ve erkek kesimleri arasındaki sayısal ilişki şu şekildedir:

Finlandiya: Her 1 örgütlü kadın işçiye karşı 6 örgütlü erkek işçi.

Danimarka: Her 1 örgütlü kadın işçiye karşı 8 örgütlü erkek işçi.

Avusturya: Her 1 örgütlü kadın işçiye karşı 10 örgütlü erkek işçi.

İngiltere: Her 1 örgütlü kadın işçiye karşı 11 örgütlü erkek işçi.

İtalya: Her 1 örgütlü kadın işçiye karşı 12 örgütlü erkek işçi.

İsveç ve Norveç: Her 1 örgütlü kadın işçiye karşı 13 örgütlü erkek işçi.

Almanya: Her 1 örgütlü kadın işçiye karşı 14 örgütlü erkek işçi.

İsviçre: Her 1 örgütlü kadın işçiye karşı 18 örgütlü erkek işçi.

[II. Uluslararası Sosyalist Kadınlar Konferansı *İstatistik Raporu*, 1910, s. 26.]

Elbette bu rakamlar, işgücü piyasasında bulunan kadın işçi sayısı ve tüm ülkelerde kendi geçimini sağlayan kadın sayısındaki artışla karşılaştırıldığında, kadınların işçi hareketine katılımının ölçeği oldukça mütevazı, hatta önemsiz gibi görünebilir. Bununla birlikte, sosyalist kadın hareketinin önemini doğru değerlendirebilmek için iki şeyi hatırd tutmak gerekir: Birincisi, hareketin kısa tarihi –bundan 15-20 yıl önce adı bile duyulmamıştı; ikincisiyse önünde bulunan *olasılıklardır*. Şu anda İngiltere'de, Amerika Birleşik Devletleri'nde, Almanya'nın federal eyaletlerinde ve İskandinav ülkelerinde şu ya da bu biçimde ortaya çıkan, seçim sisteminin daha demokratik hale getirilip getirilmemesi sorusu, proleter kadın hareketinin gelecekteki gelişimi ve başarısı üzerinde kaçınılmaz bir etkiye sahip olmalıdır ve olacaktır da. Proleter kadın hareketi artık bir lüks olmaktan çıkmış; günlük, pratik bir zorunluluk haline gelmiştir.

Proleter kadın hareketinin son üç yılda ne kadar büyüdüğü Kopenhag konferansının açılışında gözle görülebiliyordu. Stuttgart'ta delege sayısı 52'ye, Kopenhag'da 17 ülkeyi temsil eden 100 civarında delege vardı. Bu sefer sadece Fransızlar ve Belçikalılar gelmemişti. Sosyalist partiler ve sendikaların yanı sıra, sınıfsal bir konum benimseyen kadın işçi kulüpleri, toplulukları ve birlikleri de temsil edilmişti.

Konferansın gündeminde, farklı ülkelerde örgütlü sosyalist kadınlar arasında daha sıkı bağların kurulmasına ilişkin örgütsel tartışmaların dışında, iki ana konu vardı: (1) Kadınlar için genel oy hakkını fiili olarak elde etmenin yolları ve araçları; (2) Anne ve çocuk için sosyal güvenlik ve koruma. Kadınlara özgü gözükken bu konu başlıklarına rağmen, Kopenhag'daki konferans, gerçek siyasi çarpışmanın "hararetli tartışmalarına" alışkın, sonuç odaklı politikacıda önlenemez bir can sıkıntısı doğuran o iç bayılıcı, tatlı "kadınsılıktan" uzaktı. Konferansta tartışılan konular, sadece proleter sınıf politikasının ortak görevleri açısından ele alınmadı, bunlara kaçınılmaz olarak daha genel talepler de eşlik etti. Son derece demokratik bir halk temsil sistemine sahip olan Finlandiya'nın kaderi; savaş, barış ve militarizme karşı mücadele; ev içi üretime ve gece çalışmasına karşı mücadele gibi meseleler, kongreye katılanları kadınlara has sorunların dar çerçevesini aşmaya ve geniş kapsamlı, acil meselelerle daha yakından ilgilenerek örgütlü işçi sınıfı ordusunu oluşturan milyonlarca insanın yürütmekte olduğu aktif mücadeleye katılmaya zorladı.

Ne var ki konferansın tartışılan konularda itiraz edilmeyecek bir tutum benimsemiş olmasına ve "kadın işçi ordusunun" sahiden de bütün proleter hareketle yan yana yürüdüğü memnuniyetle görülmesine karşın, uluslararası sosyalizmin kadın temsilcilerinin, konferansın biçimsel olarak idaresi konusunda erkek meslektaşlarından hâlâ öğrenecekleri şeyler olduğunu da belirtmek gerekir. "Parlamento pratiğine" aşina olmamak, yanlış anlamalar ve memnuniyetsizlikle sonuçlanan bir dizi ihmale yol açtı: Bazı kararlar oylamaya sunulmadı, hatta tartışılmadı bile;

bazı tartışmalar birleştirildi, bazı konular şüpheli bir çoğunluk kararıyla gündemden çıkarıldı vb. Daha fazla tecrübe ile tüm bu hatalar önlenebilirdi.

Konferansta tartışılan başlıca mesele elbette oy hakkıydı. Kadın enternasyonalinin Alman heyeti önderliğindeki sol kanadı ile süfrajetlerle birlikte çalışan ve bu nedenle *sınırlı* oy hakkı şiarını destekleyen İngiliz işçi örgütlerinin temsilcileri arasında bir çatışma yaşanması kaçınılmazdı. İngilizler, “koz” olarak saygıdeğer ve tanınmış sosyalist, kadın davası savunucusu Charlotte Despard’ı çıkardı; kendisinin kişisel çekiciliği, asil duruşu, ağarmış saçları ve ustalıkla yaptığı etkileyici konuşma sayesinde sempati kazanmayı ve sol kanattan gelen yargıların ağırlığını yumuşatmayı amaçlamışlardı. “Hiddetli bir çarpışma” bekleniyordu, ancak tartışma epey canlı geçse de beklenen “çarpışma” gerçekleşmedi: Konferansta ezici çoğunluğun “solu” desteklediği ve İngilizlerin kaybedilmiş bir dava uğruna savaştığı baştan belliydi. “Sağa” karşı böyle kolaylıkla zafer kazanılmış olması, kısmen, içlerinde Despard’dan başka tek bir iyi hatip olmamasıyla açıklanabilir. İngilizlerin savunmasında ruh ve hayal gücü yoktu; taktiklerini savundukları argümanlar naif, neredeyse “üst tabakaya özgüydü”: kadın çıkarlarının “ahengi”, sınıf siyasetinin “sertliği” ya da burjuva kadını da etkileyen sosyal adaletsizlik hakkında şikayetler...

Konferans, İngiliz sosyalistleri ve burjuva süfrajetler arasındaki işbirliğini sert bir şekilde eleştirse de imza atılan karar, konunun bu boyutunu yeterince vurgulamak konusunda eksik kaldı. Kararda, tam da kadınlar için siyasi eşitlik ilkesini tahrif ettiği ve hatta aşağıladığı için, “sosyalist kadın hareketi her ülkede sınırlı oy hakkını reddetmektedir,” denildi. Hareket, bu ilkenin somut ve hayata geçirilebilir tek ifadesi uğruna savaşılmaktadır: mülkiyet, vergi, eğitim veya işçi sınıfı üyelerinin yurttaşlık haklarından yararlanmalarını engelleyen başka herhangi bir kısıtlama olmaksızın, reşit olmuş tüm kadınlar için genel oy hakkı. Sosyalist kadın hareketi, mücadelesini burjuva kadın hareketiyle

değil, kadınların oy hakkını en temel ve seçim sisteminin tam demokratikleşmesi için yaptığı çağrıyla pratikte de en zaruri taleplerden biri olarak savunan sosyalist partilerle yakın işbirliği içinde yürütmektedir. Avusturya delegesi Adelheid Popp'un, bu kanının sertliğini yumuşatmak amacıyla yaptığı uzlaştırmacı konuşma destek bulmadı ve karar, aleyhte sadece on oyla, ezici bir çoğunlukla kabul edildi.

Anneler için sigorta ve koruma konusunda ciddi farklılıklar ortaya çıkmadı; sadece başkanlığın şekli denetim yetkisini kullanmasından ötürü bir çekişme yaşandı ve sonucunda da İngiliz heyetinin bir kısmı konferans salonunu terk etti. Alman heyetinin konuyla ilgili getirdiği önerge, özü itibarıyla sosyal demokratların Mannheim'daki kadınlar konferansında geliştirip ilavelerle son halini verdiği temel talepleri yineliyordu: 8 saatlik iş günü, özellikle sağlıksız üretim kollarında kadınların çalıştırılmasının yasaklanması, anne adayları ve emziren anneler için 16 haftalık izin ve zorunlu doğum sigortası vb.¹ Ne yazık ki, her emekçi kadının çıkarlarını doğrudan etkileyen bu temel soruna çok az zaman ayrıldı ve tartışmalar aceleye getirildi. Alman heyetinin ileri sürdüğü taleplere önemli katkılarda bulunan önergeler ne tartışmaya ne de oylamaya sunuldu, üstelik Pärssinen, Allen, Silänpää ve Fin parlamentosundan diğer temsilcilerin verdiği Finlandiya önergesi, Almanların sunduğu önergede ihmal edilen bir noktayı açıkça vurguluyor olmasına rağmen. Söz konusu husus şuydu: her türlü annelik korumasının hem *evlilik içi* hem de *evlilik dışı çocuk sahibi olan* anneleri kapsayacak şekilde genişletilmesi ve esas olarak kendi kaderine terk edilmiş anneler tarafından işlenen çocuk öldürme suçuna ilişkin düzenlemelerin gözden geçirilmesi.

1 22-23 Eylül 1906'da Mannheim'da düzenlenen ve aralarında Aleksandra Kollontay'ın da bulunduğu 50 kadın delege ve diğer ülkelerden 5 kadın sosyalistin katıldığı IV. Sosyalist Alman Kadınlar Konferansı'na gönderme. Gündemdeki konular arasında kadınlar için oy hakkı kampanyası, kırsal kesimde yaşayan kadınlar arasında yürütülecek propaganda çalışmaları, kadın hareketine ev işçilerinin dahil edilmesi vb. bulunuyordu. Bütün bu konularda kadın hakları mücadelesinin yoğunlaştırılması ve taleplerinin karşılanması yönünde kararlar alınmıştı.

Kararda talep edilen tüm önlemlerin hem evlilik içi hem de evlilik dışı çocuk sahibi olan anneleri *otomatik olarak* kapsadığı düşünülmemelidir. Batıda, ne yazık ki kadın sosyalistler arasında bile, tam da bu türden kafası karışık bir düşünce tarzı, yasallaştırılmış evlilik birlikteliğine yönelik bir tercih egemendir ki bu da bu temel hususun daha etraflı bir şekilde tartışılmasını arzu edilir kılmaktadır. Konferansın, tüm otoritesiyle anneliğin, büründüğü evlilik ve aile biçimlerinden bağımsız, toplumsal bir işlev olarak tanınması gerektiğini vurgulaması önemliydi. Ancak annelik sigortası ve korunmasına dair ilke tartışması bir dizi pratik ayrıntıya boğuldu.

Konferansta kabul edilen karardaki bir başka önemli eksikliğe de değinmek gerekir: Karar, annelik sigortasının temelini oluşturan ilkeye açık ve kesin bir şekilde işaret etmiyordu. Böyle bir sigorta, sosyal sigortanın bağımsız bir bölümü müdür, yoksa hastalık durumuna yönelik sosyal sigortanın bir alt bölümü müdür? Kararın ifade ediliş şekline bakıldığında, metni kaleme alanların, doğum sigortasını hastane muhasebesinin yerine getirmesi gereken işlevlerden biri olarak gördüğü anlaşılıyor; ancak bu önerme daha açık bir şekilde ifade edilmiş olsaydı, kuşkusuz daha yakından incelenmeyi gerektiren başka bazı önermelerin de aydınlığa kavuşmasını sağlayacaktı. Örneğin sigortanın, birçok ülkede hâlâ rastlandığı üzere, kadının nüfusun para karşılığı çalışmayan büyük bir bölümünü (yani işçilerin eşlerini) kapsayacak şekilde genişletilmesinin gerekçelerini gündeme getirecekti. Kadınları kocaları üzerinden sigorta kapsamına almak mümkün mü ve kabul edilebilir mi? O halde “yasallaştırılmamış” birlikte yaşama durumunda yapılması gereken nedir?

Bu karmaşık sorunun ilke tartışmalarından ve hararetli duygulardan kaçınmak adına “sadeleştirilmesinin” davanın çıkarlarına uygun olduğunu söylemek mümkün değil. Her ne kadar önerge kabul edilmiş olsa da doğum sigortası konusunun tamamen halledildiği düşünülemez ve şüphesiz, sosyal demokrasi buna geri dönmek zorunda kalacak.

Danimarkalıların gece çalışması önergesi daha ateşli tartışmalara neden oldu. Kadın dizgicilerin girişimiyle getirilen bu önerge, erkeklere izin verirken kadınlara gece çalışmasını yasaklayan mevzuatın, emekçi kadının kendi geçimini sağlama mücadelesi önünde engel oluşturduğuna işaret ediyordu. Kadınların daha iyi ücretli işlere ve daha iyi çalışma koşullarına (örneğin matbaacılıkta) erişmeyi başarması ancak muazzam bir çabayla mümkün olabilir ve gece çalışmasının kadınlara yasaklanması, onları gerisin geri vasıfsız işçiler arasına iterek bir kez daha fuhşun tüm ayartmalarına ve yaklaşmakta olan yoksulluğun dehşetine açık hale getirir. Gece çalışması hem erkekler hem de kadınlar için *eşzamanlı olarak* kaldırılmalıdır, çünkü her ikisi için de eşit derecede zararlıdır.

Danimarkalı delegelerin gece çalışması sorununu “aşırı sadeleştirilmiş” şekilde sunması, verdikleri önergenin destek kazanamamasıyla sonuçlandı. Önerge, (ülke bazında yapılan oylamada) 2’ye karşı 13 oyla reddedildi. Yalnızca belirli bir mesleğin çıkarlarını gözetken münferit bir talep (vasıflı bir meslekte gece çalışması uygulaması esas olarak matbaacılıkta görülmektedir), bir bütün olarak sınıfın çıkarlarına karşılık gelen bir talebin önüne geçemezdi. Bununla birlikte, bu sorunun neden olduğu anlaşmazlık, Danimarka ve İsveç heyetinin gündeme getirdiği, erkek ve kadın emeğinin tabi olduğu koşulların eşzamanlı olarak dengelenmesi sorununun ciddiyetle ele alınması gerektiğini gösteriyor.

Konferans başkanı Clara Zetkin’in, Finlandiya’nın görüşlerini paylaştığını ifade ettiği önerge ile İngilizlerin verdiği, kadınlara şovenizme karşı durma ve çocuklarını antimilitarist bir ruhla yetiştirme yükümlülüklerini hatırlatan önerge, tartışmasız bir şekilde kabul edildi ve samimi alkışlarla karşılandı.² Uluslararası

2 Kopenhag’daki Uluslararası Kadın Konferansı, yukarıda sayılan kararlara ek olarak, 8 Mart’ı Uluslararası Emekçi Kadınlar Günü ilan etmeye ve kadın proleteryanın eşit ekonomik ve siyasi haklar mücadelesinde her yıl uluslararası dayanışma günü olarak kutlamaya karar verdi. İlk Dünya Kadınlar Günü, 1911 yılında Almanya, Avusturya, İsviçre ve Danimarka’da “sosyalizm mücadelesinde güçleri birleştirmek için kadın işçilere oy hakkı” sloganıyla kutlandı.

Kadınlar Merkez Bürosu, Stuttgart'ta kalmaya devam etti ve *Die Gleichheit* yine uluslararası sosyalist hareketin yayın organı olarak kabul edildi.

Bu ikinci uluslararası sosyalist konferansın yüzeysel birtakım eksikleri olabilir, fakat yapılan çalışma, işçi hareketinin ileride kazanacağı başarılarla şüphesiz büyük ve faydalı katkılar sağlayacak. Genel işçi hareketinin bütünleyici bir parçası olan sosyalist kadın hareketinin bir sonraki, yani üçüncü konferanstan önce daha büyük ve daha da etkileyici boyutlar kazanacağını ümit etmek için bolca nedenimiz var. Ayrıca örgütlü işçi saflarının "ikinci bir ordu" ile; işçilerin ortak davası ve kadınların kapsamlı biçimde özgürleşmesi için savaşıyan kadın işçiler ordusu ile tamamlanmasının, ancak parti içinde teknik bağımsızlık temelinde örgütlenecek, kadın proletaryaya dönük özel propaganda çalışmasıyla gerçekleştirilebileceği açık ve reddedilemez bir şekilde görülecektir.

ÖZET

Sosyalist kadın hareketi nedir, hedefleri ve amaçları nelerdir? Hangi biçimlerde karşımıza çıkar? Yalnızca burjuva feminizminin bir kolu, onun "sol kanadı" değil midir? Eğer değilse, ayrı kadın gazete ve dergilerinin varlığını, ayrı toplantı, kongre ve konferanslar düzenlenmesini nasıl açıklamalı? Hareket neden genel işçi hareketinin güçlü akıntısına karışmıyor?

Ağustos 1910'da Kopenhag'da düzenlenen Uluslararası Sosyalist Kadınlar Konferansı ile bağlantılı olarak kaçınılmaz biçimde ortaya çıkan bu sorular, ne yazık ki Batı'daki kadın işçi sınıfı hareketinin tarihine yeterince aşına olmadıklarından, sosyalistler arasında bile sık sık kafa karışıklığına neden olmaktadır.

Ancak bu hareketin tarihi öğreticidir ve bu tür sorulara bir ölçüde cevap sunmaktadır.

Bugün, kadın işçilerin örgütlenmesinin önemine ve geniş bir sosyalist kadın hareketi yaratmanın cazibesine açıkça iti-

raz edecek sosyalist son derece azdır. Sosyalistler artık “kadın ordusu”nun büyüklüğüyle gurur duyuyor ve sınıf mücadelesinde başarı şansını ölçerken bu yeni ve hızla büyüyen aktif gücü göz önünde bulunduruyorlar. Oysa bir zamanlar, ki öyle çok uzun değil, bundan yirmi beş yıl kadar önce, yüz binlerce, hatta milyonlarca kadın işçisi de olsa, hiçbir ülkede *sosyalist kadın hareketi* diye bir şey duyulmuş dahi değildi.

14 yıl önce, 1896’da Londra’da düzenlenen uluslararası kongre sırasında İngiltere, Almanya, Amerika, Hollanda, Belçika ve Polonya’dan 30 kadın delege, kendi ayrı kadın konferanslarını topladığında, bir sosyalist kadın hareketi oluşturma’nın ilk adımlarını atmakta olan sadece birkaç ülke (Almanya, İngiltere) vardı. İşçi örgütlerinin tüm ülkelerde kadınları bireysel olarak saflarına kattığı doğru ama bu kadınların çoğunluğu, parti saflarına veya sendikal mücadeleye katılınca, işçi sınıfının en yoksun ve yasal olarak en korunmasız kesimi için, kadın işçiler için yaptıkları çalışmalarını bıraktılar. Parti, emekçi kadınların sınıf bilincini yükseltmek adına, ev kadını ve anne olan kadınların özgürleşmesi adına elle tutulur hiçbir şey yapmıyordu.

Almanya’da 1890’ların başına, İngiltere ve diğer ülkelerde 20. yüzyılın başına ve Rusya’da 1905 yılının devrimci ayaklanmalarına kadar durum böyleydi. Emekçi kadın örgütlerinin başta bir meslek örgütü olarak kurulduğu ülkelerdeyse (örneğin İngiltere ve Amerika), çalışmalar esas olarak burjuva feministlerle ve doğrudan onların önderliğinde yürütüldü; sınıf mücadelesi söz konusu değildi.

1896’da Londra’da düzenlenen ilk gayriresmi sosyalist kadın delegeler konferansı, temelde burjuva feminizm ile proleter kadın hareketi arasındaki ilişkinin gözden geçirilmesi üzerineydi. Burjuva kadın hareketi ile sosyalist kadın hareketi arasında bir ayrıma gidilmesi gerekli görüldü ve işçi kadınları sınıf mücadelesine dahil etmek üzere sosyalist propaganda çalışmalarının acilen yoğunlaştırılması gerektiği vurgulandı.

O zamandan bu yana on bir yıl geçti. Kapitalizm başarılı ilerlemesini sürdürdü, kendisini iyice geliştirdi ve yalnızca yeni üretim dallarını değil, aynı zamanda yeni ülkeleri de kendisine tabi kıldı. Kadın emeği, ulusal ekonomide önemli bir toplumsal güç haline geldi. Ne var ki tam da bu örgütsüz, sınıf yoldaşlarına herhangi bir yükümlülükle bağlı olmayan, dağılmış ve birbirlerinden izole durumdaki kadın işçiler, bundan dolayı işçi sınıfının erkek kesiminin tehlikeli ve zararlı rakipleriydi; çoğu zaman, diğerinin aktif eylemlerle elde ettikleri kazanımları baltalıyorlardı.

Kadın işçileri örgütlenme ve genel harekete dahil etmenin yolları ve araçlarının ne olduğu, kaçınılmaz ve aciliyet teşkil eden bir soru haline geldi. Farklı ülkelerdeki işçi örgütleri, kendi ülkelerinin koşullarını gözeterek ve her biri kendi yöntemlerini kullanarak el yordamıyla bu sorunu çözmeye çalıştılar. Ortaya çıkan sonuç, çeşit çeşit ve uyumsuzdu. Proleter kadın hareketinin aldığı biçimler yerel koşullara göre değişiyordu. Ancak yine de en önemlisi, işçi sınıfı kadınlarına ait bir hareketin ortaya çıkmış olmasıydı – bu hareket artık vardı.

1907'ye gelindiğinde, hareket Stuttgart'taki ilk uluslararası kadınlar konferansının toplanmasını mümkün kılacak bir ölçek kazanmıştı. Çeşitli ülkelerden temsilciler kendi ülkelerinde neler başardıklarını ortaya koyduklarında, sonuçlar, kendi başına etkileyici olmasa bile, geleceğe açılan olanaklar açısından umut vadeliyordu. Artık farklı ülkelerdeki kadın sosyalist örgütlerini koordine etmek için uluslararası bir kadın bürosu kurulması söz konusuydu. Bu büro Stuttgart'ta kuruldu ve *Die Gleichheit* dergisi uluslararası hareketin merkezî yayın organı olarak kabul edildi.

Stuttgart'ta düzenlenen konferansın sosyalist hareket için belirleyici bir önemi vardı. Harekete, yürüteceği çalışmaların gelecekteki başarısı için ihtiyaç duyduğu bağımsızlığı sağladı. Proleter kadın hareketinin, genel işçi sınıfı hareketinin ayrılmaz bir parçası olduğu açıkça anlaşıldı. Fakat kadının çağdaş toplumdaki kendine özgü sosyal ve politik konumu, kadınlara yönelik hususi bir yaklaşım benimsenmesini gerektirmekte ve partinin

önüne özel birtakım hedefler koymaktadır. Bu hedefler, tüm işçi sınıfı hareketinin ve ortak amacın bir parçasını oluşturmakla birlikte, özellikle kadın çıkarlarını daha yakından etkilemesinden ötürü bizzat *işçi sınıfının kadın temsilcileri* tarafından daha layıkıyla takip edilmektedir. Bu bakış açısı artık egemen hale geldi ama olgunlaştırılması için kadınların çok emek vermesi gerekti ve keskin fikir çatışmalarına neden oldu.

Kadın proletarya arasında bağımsız propaganda çalışmaları yürüten ilk kurum Alman partisiydi; diğer ülkeler de yavaş yavaş onu takip etti. Clara Zetkin liderliğindeki sosyalist kadın hareketinin ilk destekçilerinin ektiği tohumlar kök salmaya başladı bile.

Son yıllarda, işçi sınıfı kadınlarını her yerde parti saflarına çekerek bilinç yükseltmeye gayret edildi. Hareket her yerde emekçi kadınları tüm hareketin ana akışına dahil etmek için özenli bir çalışma yürütüyor. Kopenhag'daki Kadınlar Konferansı'nda farklı ülkelerce sunulan raporlar bu yorulmak bilmeyen faaliyetin kanıtıdır.

17 ülkeden yaklaşık 100 işçi sınıfı temsilcisinin katıldığı bu toplantı, süfrajelerin alışlagelmiş burjuva kongrelerinden ne kadar da farklıydı!

II. Sosyalist Kadınlar Konferansı'nın delegeleri, iki gün süren hareketli ve coşkulu bir çalışmanın ardından misafirperver Halk Evi'nin salonundan ayrılırken, üçüncü uluslararası sosyalist kadınlar konferansına kadar her ülkede işçi sınıfının kadınları arasından yükselecek yeni ve aktif bir güç dalgasıyla işçi sınıfının "ikinci ordusunun" saflarını büyüteceklerine dair inançla doluydu.

[III. Uluslararası Kadınlar Konferansı'nın 1914'te Viyana'da yapılması kararlaştırılmıştı ancak Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle yapılamadı.]

“KADINLAR GÜNÜ”

Pravda Gazetesi

23 Şubat (8 Mart) 1913

“Kadınlar Günü” nedir? Gerçekten gerekli mi? Burjuva sınıfının kadınlarına, feministlere ve süfrajetlere verilmiş bir taviz değil mi? İşçi hareketinin birliğine zarar vermez mi?

Bu sorular yurtdışında artık pek sorulmuyor olsa da Rusya’da hâlâ duyuyoruz. Halbuki hayatın kendisi çoktan açık ve etkili bir cevap verdi.

“Kadınlar Günü”, proleter kadın hareketinin oluşturduğu uzun ve dayanıklı zincirde bir halkadır. Örgütlü emekçi kadın ordusu her geçen yıl büyüyor. Yirmi yıl önce sendikalarda yalnızca işçi partisi safları arasında oraya buraya dağılmış küçük emekçi kadın grupları bulunuyordu. Bugün, İngiliz sendikalarında 292 binin üzerinde kadın üye mevcut; Almanya’da sendika hareketinde yaklaşık 200 bin, işçilerin partisindeyse 150 bin kadın yer alıyor; Avusturya’da sendikalarda 47 bin ve partide neredeyse 20 bin kadın var. İtalya’da, Macaristan’da, Danimarka’da, İsveç’te, Norveç’te ve İsviçre’de; işçi sınıfının kadınları her yerde örgütleniyor. Kadınların sosyalist ordusunun neredeyse bir milyon üyesi var. Muhteşem bir güç! Kadın emeğini koruma amacıyla yapılacak yasal düzenlemeler, hayat pahalılığı, doğum sigortası, çocuk işçiliği gibi sorunlar söz konusu olduğunda bu dünyadaki iktidarların hesaba katması gereken bir güç.

Bir zamanlar, emekçi erkekler sermayeye karşı mücadelenin ağırlığını tek başlarına taşımaları gerektiğini, “eski dünya” ile kadınların yardımı olmadan, tek başlarına baş etmeleri gerektiğini

düşünüyordu; ancak işçi sınıfı kadınları, kocaları ya da babaları işsiz olduğu için emeğini satanların safına katılarak emek piyasasında yerini almak zorunda kaldıkça emekçi erkekler, kadınları “sınıf bilinci olmayanlar” safında bırakmanın, güttükleri dava-ya zarar vermek anlamına geldiğinin, davayı geri bıraktığının farkına vardılar. Bilinçli savaşımların sayısı arttıkça başarı şansı da artar. Soba başında oturup duran, toplumda, devlet ya da aile içinde hiçbir hakkı olmayan kadın nasıl bir bilinç düzeyine sahip olabilir ki? Kendine ait “fikirlere” yok! Her şey baba veya kocanın buyurduğu gibi yapılıyor.

Kadınların içinde bulunduğu geri kalmışlık ve hiçbir haklarının olmayışı, bağımlı durumları ve ilgisizlikleri, işçi sınıfına hiçbir fayda sağlamadığı gibi, doğrudan doğruya zarar vermektedir. Peki kadın işçi nasıl harekete çekilecek, nasıl uyandırılacak?

Yurtdışındaki sosyal demokrasi doğru çözümü hemen bulamadı. İşçi örgütleri kadın işçilere açtı, buna rağmen ancak bir avuç kadın girdi. Neden? Çünkü işçi sınıfı, başlarda kadın işçinin yasal ve toplumsal anlamda sınıfın en yoksun üyesi olduğunu; yüzyıllar boyunca sindirildiğini, korkutulduğunu, zulme uğradığını; zihnini ve kalbini harekete geçirmek için özel bir yaklaşıma, bir kadın olarak kendisine dokunan sözcüklere ihtiyaç duyduğunu fark etmemişti. İşçiler, bu sömürü ve haksızlıklar dünyasında kadının yalnızca emeğini satan biri olarak değil, aynı zamanda bir anne, bir kadın olarak ezildiğini hemen anlamadılar. Ancak işçilerin sosyalist partisi bunu kavradığında, kadınları hem ücretli işçi hem de kadın ve anne olarak savunmayı cesaretle üstlendi.

Tüm ülkelerdeki sosyalistler, kadın emeği için özel koruma, anne ve çocuk için sigorta, kadınlar için siyasi haklar ve kadın çıkarlarının savunulmasını talep etmeye başladılar.

İşçilerin partisi kadın işçiler karşısında bu ikinci hedefi daha açık bir biçimde algılamaya başladıkça, kadınlar da daha büyük bir şevkle partiye katıldı ve partinin, kendilerinin gerçek savunucusu olduğunu; işçi sınıfının, kadınların acil olarak müdahale bekleyen ve kadınlara özgü ihtiyaçları için de mücadele ettiğini

daha iyi anladılar. Bu hedefi açığa çıkarmak için bizzat örgütlü ve bilinçli emekçi kadınlar çok emek verdi. Sosyalist hareketin saflarına daha fazla emekçi kadın çekmek için yapılacak çalışmaların esas yükü artık kadınların üzerinde. Her ülkede partilerin kendi özel kadın komiteleri, sekreteryaları ve büroları var. Bu kadın komiteleri, halen büyük oranda politik bilinçten yoksun durumdaki kadın nüfus içinde çalışmalar yürütüyor, emekçi kadınların bilincini uyandırıyor ve örgütlüyor. Ayrıca hamile ve emziren annelerin korunması ve gözetimi, kadın emeği ile ilgili yasal düzenlemeler, fuhşa ve bebek ölümlerine karşı kampanyalar, kadınlar için siyasi haklar, barınma hakkı, artan hayat pahalılığına karşı kampanyalar gibi en çok kadınları etkileyen konuları inceliyor ve talepler geliştiriyorlar.

Böylece kadın işçiler, parti üyesi sıfatıyla ortak sınıf davası için mücadele ederken, aynı zamanda onları kadın, ev kadını ve anne olarak en çok etkileyen ihtiyaç ve talepleri ana hatlarıyla belirleyip öne çıkarıyorlar. Parti bu talepleri destekliyor ve bunlar için mücadele ediyor. Emekçi kadınların ihtiyaçları, ortak işçi davasının ayrılmaz bir parçasıdır.

Kadınlar Günü'nde örgütlü kadınlar, haklardan yoksun bırakılmalarına karşı eylem yapmaktadır.

Ama şimdi bazıları diyecek ki, kadın işçilerin *ayrı* durması neden? Neden özel bir "Kadınlar Günü"; emekçi kadınlara özel bu broşürler, işçi sınıfı kadınlarına özel toplantılar, bu konferanslar neden? Bu, son tahlilde, feministlere ve burjuva süfrajetlere verilmiş bir taviz değil midir?

Sadece sosyalist kadın hareketi ile burjuva süfrajetler arasındaki radikal farkı anlamayanlar bu şekilde düşünebilir.

Feministlerin amacı nedir? Kocalarının, babalarının ve erkek kardeşlerinin kapitalist toplumda şu anda sahip oldukları aynı avantajları, aynı gücü, aynı hakları elde etmektir.

Peki, kadın işçilerin amacı nedir? Doğuştan veya mal varlığından kaynaklanan tüm ayrıcalıkları ortadan kaldırmaktır. Kadın işçi için "efendi"nin kadın mı, yoksa erkek mi olduğu önemsizdir.

Kadın işçi, işçi olarak içinde bulunduğu durumu ancak tüm sınıfla birlikte iyileştirebilir.

Feministler her zaman ve her yerde eşit haklar talep ediyorlar. Kadın işçiler cevap veriyor: Biz kadın-erkek, tüm yurttaşlar için hak talep ediyoruz ancak sadece işçi ve yurttaş değil aynı zamanda anne olduğumuzu da unutmuyoruz! Anneler olarak, geleceği doğuran kadınlar olarak, kendimiz ve çocuklarımız için özel bir ilgi, devletten ve toplumdan özel koruma talep ediyoruz.

Feministler siyasi haklar elde etmek için çabalyorlar. Ancak yollarımız burada da ayrılıyor.

Burjuva kadınlar için siyasi haklar, emekçi halkın sömürüsü üzerine kurulmuş bir dünyada daha rahat ve güvenli bir şekilde yol almalarını sağlayan basit birer araçtır. Kadın işçiler içinse, özlemi duyulan emek krallığına giden sarp ve çetin yolda atılmış bir adımdır.

Kadın işçilerle burjuva süfretlerin yolları uzun zaman önce ayrıldı. Hayatın bu ikisinin önüne koyduğu hedefler arasındaki fark çok büyük. Kadın işçi ile kadın mülk sahibinin çıkarları arasında, hizmetçi ile hanımı arasındaki kadar büyük bir çelişki var. Aralarında herhangi bir temas, uzlaşma veya yakınlaşma noktası yoktur ve olamaz. Bu yüzden, emekçi erkekler ayrı bir Kadınlar Günü'nden, kadın işçilere özel konferanslardan ve yayınlardan korkmamalı.

İşçi sınıfı kadınları arasında yürütülen özel ve ayrı her çalışma biçimi, yalnızca kadın işçinin bilincini uyandırmak ve onu daha iyi bir gelecek için mücadele edenlerin saflarına çekmek için bir araçtır. Kadınlar Günü ve kadın işçinin özbilincini uyandırmak için yapılan yavaş ama titiz çalışmalar, davayı bölmeye değil işçi sınıfının birleşmesine hizmet etmektedir.

Bırakın, ortak sınıf davasına hizmet ederken aynı anda kendi kurtuluşu için de mücadele etmenin şen duygusu kadın işçilere ilham olsun ve Kadınlar Günü kutlamalarına katılsınlar.

2. BÖLÜM

RUS DEVRİMİ

“GÖREVLERİMİZ”

Rabotnitsa

1917

Ülkemizin emekçi kadın ve erkekleri, bugün büyük sorumluluk gerektiren, ciddi bir görevle karşı karşıya. İşçilerin, ofis çalışanlarının, hizmetçilerin, gündelikçilerin, dikişçi kadınların ve emekçi erkeklerin eşlerinin, kanlı Nikolay'ın lanetli hükümdarlığında sürdürüklerinden daha iyi ve aydınlık bir yaşama sahip olacakları bir Rusya'yı, yeni Rusya'yı inşa etmeliyiz.

Ancak şu anda Rusya'nın emekçi kadın ve erkeklerinin karşı karşıya kaldığı tek görev, proletarya ve yoksul köylü için devlet iktidarını ele geçirip kendi elinde toplama, kapitalist sömürücülerin iştahını sınırlayacak ve işçilerin çıkarlarını savunacak yasaları yapma ve uygulama görevi değildir. Rusya proletaryası, artık diğer ülkelerin emekçi kadın ve erkekleri karşısında özel bir konuma sahiptir.

Büyük Rus Devrimi bizi, biz emekçi Rus erkek ve kadınları, tüm işçilerin çıkarları için, dünyanın her yerindeki işçilerin davası için verilen mücadelenin ön saflarına yerleştirdi.

Diğer ülkelerin emekçi kadın ve erkeklerinden daha özgür bir şekilde konuşabiliyor, yazabiliyor ve hareket edebiliyoruz.

Şu halde, yoldaşlarımızın bizim için kanlarıyla kazandığı bu özgürlüğü, vakit kaybetmeden güçlerimizi –işçi sınıfı kadınlarının güçlerini– birleştirerek dünya savaşına mümkün olan en hızlı şekilde son vermek için durmak bilmeden, ısrarlı bir kitle mücadelesi yürütmek için kullanmayacaksak ne için kullanacağız?

Kadın yoldaşlarımız, diğer ülkelerin emekçi kadınları, bu adımı atmamızı bekliyor.

Savaş artık tepemizde sallanan en korkunç kötülüktür. Savaş devam ederken yeni Rusya'yı inşa edemeyiz; ekmek sorununu, yiyecek sorununu çözemeyiz; artan hayat pahalılığının önüne geçemeyiz. Savaş, her geçen dakika çocuklarımızı ve kocalarımızı öldürmeye ve sakat bırakmaya devam ederken biz işçi sınıfının kadınları huzur bulamayız!..

İlk görevimiz yeni ve demokratik Rusya'yı inşa etmek konusunda yoldaşlarımıza yardımcı olmaksa, en az bunun kadar acil ve daha da kıymetli olan ikinci görevimiz, savaşa karşı savaş ilan etmeleri için emekçi kadınları ayağa kaldırmaktır.

Bu da şu anlama gelmektedir: Öncelikle, bunun bizim savaşımız olmadığını, varlıklı patronların, bankacıların ve üreticilerin maddi çıkarları adına yürütülen bir savaş olduğunu sadece bizim anlamamız yetmez, bunu kadın ve erkek emekçi yoldaşlarımıza da bıkıp usanmadan anlatmalıyız.

İkincisi, emekçi kadın ve erkeklerin güçlerini, Rus proletaryasının çıkarlarını savunmakla kalmayıp aynı zamanda sırf kapitalistlerin zaferi uğruna proleter kanı dökülmemesi için de mücadele eden Parti etrafında birleştirmek demektir.

Emekçi kadın yoldaşlar! Artık savaşa ve yükselen fiyatlara boyun eğemeyiz! Mücadele etmeliyiz. Saflarımıza, Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin saflarına katılın! Ancak Parti'ye katılmak yetmez. Eğer barışı hızlandırmayı gerçekten istiyorsak, emekçi erkek ve kadınların, devlet iktidarını büyük kapitalistlerin, yani tüm sıkıntılarımızın ve savaş alanlarında dökülen bütün kanın gerçek sorumlularının elinden alıp temsilcilerimize; İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyeti'ne vermek için mücadele etmesi şarttır.

Savaşa ve yükselen fiyatlara karşı mücadelede; iktidarı Rusya'daki mülksüzler için, emekçi halk için ele geçirmek adına verilen mücadelede; yeni bir düzen ve yeni yasalar için yürütülen mücadelede bize, biz kadın işçilere bağlı olan çok şey var. Emekçi davasının başarısının sadece erkeklerin örgütlenmesine bağlı ol-

duğu günler geride kaldı. Bu savaşla birlikte, işçi sınıfı kadınlarının konumu artık tümünden değişti. Kadın emeği artık her yerde. Savaş, kadınları daha önce akıllarından bile geçirmediikleri işlerde çalışmak zorunda bıraktı. 1912’de fabrikalarda çalışan her 100 erkeğe karşılık sadece 45 kadın varken, şimdi her 75 erkeğe karşılık 100 kadın bulmak gayet yaygın bir durum.

İşçi davasının, yani işçilerin daha iyi bir yaşam –daha kısa iş günü, daha yüksek ücret, sağlık sigortası, işsizlik maaşı, emekli aylığı vb.— için, çocuklarımızın emeğini savunmak ve daha iyi bir eğitim almaları için verdiği mücadelenin başarısı, artık sadece erkeklerin bilinçlenmesi ve örgütlenmesine değil, örgütlü işçi sınıfı saflarına katılan kadın işçi sayısına da bağlı. Ortak işçi davamız ve ihtiyaçlarımız için mücadele eden örgütlü savaşçıların safına ne kadar çok kadın katılırsa, kapitalist gaspçılardan tavizler koparmak da o kadar hızlı olacak.

Tüm gücümüz, tüm umudumuz örgütlenmede!

Şimdi sloganımız şu olmalı: Kadın yoldaşlar! Ayrı durmayın. Tek başımızayken herhangi bir patronun kendi istediği gibi eğip bükebileceği saman çöpleriyiz; oysa örgütlü olduğumuzda kimsenin alt edemeyeceği büyük bir gücüz.

Rus Devrimi günlerinde Kızıl Bayrak’ı ilk kaldıran, Kadınlar Günü’nde sokağa ilk çıkan bizler, biz kadın işçilerdik. Şimdi de işçi davası için savaşanların ön safında yerimizi almak için acele edelim; sendikalara, Sosyal Demokrat Parti’ye, İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyeti’ne katılalım!

Saflarımızı birleştirdikten sonra hedefimiz, uluslar arasındaki bu kanlı savaşa hızla son vermek, işçi sınıfının her ülkedeki işçiler arasında birlik ve dayanışma ilkesini unutan herkesin karşısına dikilmektir.

Yeni ve daha aydınlık bir geleceğe, işçilerin sosyalist kardeşliğine ulaşmanın tek yolu, tüm ülkelerin kapitalistlerine karşı devrimci mücadeleyi sürdürmek ve tüm dünyanın emekçi kadın ve erkekleri olarak birlik içinde olmaktır.

“BOLŞEVİKLERİN KAZANMASI NEDEN ŞART?”

1917

Biz Marksistlerin, kaçınılmaz olduğuna daima inansak da yakın bir gerçeklikten çok bir gelecek hayali ya da ideali olarak gördüğümüz, büyük ve uzun zamandır beklenen bir olay en sonunda gerçekleşti: Ekim Devrimi.

Rus proletaryası, kendileri de proleter ya da köylü çocuğu olan silahlı askerlerin desteğiyle devlet iktidarını ele geçirdi. İnsanlık tarihinde ilk kez bir devlet, sermaye ve burjuvazinin temsilcileri tarafından değil, savaştan proletaryanın öncüsü tarafından, Rus sosyal demokrasisinin sol kanadı olan Bolşevikler tarafından yönetiliyor.

Bolşevikler, Şubat Devriminden beri Rusya’da, bitap haldeki köylülerle ölümüne savaşmaktan yorgun düşmüş askerleri arkasına alan işçi sınıfı ile Rus burjuvazisi arasında bir çatışma yaşanmasının kaçınılmaz olduğunun farkındaydı.

1917 Şubat Devriminin tek kazanımı, çarlığın devrilmesi ve her liberal burjuva hükümetinin tanıyabileceği, genel kabul görmüş siyasi hak ve özgürlüklerin (örgütlenme ve basın özgürlüğü, koalisyon ve ittifak kurma hakkı) uygulamaya konmasıydı. Rusya’da hayata egemen olan eski, bürokratik ve burjuva ruh aynı şekilde kalmıştı. Tüm bakanlıklarda aynı yetkililer makamlarını korumuş, eski yasa ve yönetmelikler tüm ülkede uygulanmaya devam etmişti. Tek fark, eski monarşistlerin önce Milyukov’la Guçkov’un, sonra da Kerenski’yle Tereşçenko’nun sadık hizmetkârları haline gelmesiydi.

Rusya'daki büyük kapitalist ve sanayiciler, Şubat Devriminden sonra tehlikenin geçtiğini ve çarlık rejiminin devrilmesiyle birlikte Rusya'da, kapitalist kodamanların tüm devlet iktidarını sıkı elinde tuttuğu Kuzey Amerika'ya benzer, tamamen kapitalist bir cumhuriyet yaratmak için tam hareket özgürlüğüne sahip olacaklarını düşünüyorlardı. Rus burjuvazisi, kazandığı zaferin tadını bir tek bu yaz çıkarabildi; her türlü siyasi entrika ve hileyle (özellikle bir koalisyon hükümeti kurarak) kendi konumunu pekiştirme ve sosyalistlerin konumunu zayıflatma peşindeydi. Hükümette ortaklık sözü vererek Çereteli, Çernov ve Avksentyev gibi fazlasıyla gelgitli sosyal-vatanseverleri satın almaya çalıştı.

O sırada Rusya'da, Şubat Devriminin başından beri Kadetler* ve sosyal vatanseverlerin burjuva-emperyalist politikalarına karşı olumsuz tavır alan tek bir parti vardı –*o da Bolşevik Parti* idi. Bolşevikler nisan ayından itibaren "Bütün iktidar Sovyetlere!" şiarını öne sürdü ve savaşın sona ermesi için bunun şart olduğunu sürekli vurguladılar. Ama savaşın sona ermesi, ancak devrimle ve burjuva-kapitalist hükümetin alaşağı edilmesiyle mümkün olabilirdi. Bu nedenle, barış için savaşmak isteyen herkesin, aynı zamanda iktidarı ele geçirmek için de savaşması gerekiyordu. Bolşevikler bu söylemlere ne kadar kararlılıkla sahip çıktıysa, Kadetler ve onların sosyalist partili yardakçılarından oluşan –sosyal-vatanseverler– siyasi muhaliflerinden de o denli yırtıcı saldırılarla karşılaştılar; ancak Bolşevikler, çalışmalarına soğukkanlılıkla devam ederek büyük tarihî görevlerini yerine getirdi.

Bolşevikler, yalnızca sosyal-vatanseverlere verip veriştiiren ve emperyalizmin o muzır özünü Rusya'nın içinde ve dışında durmadan teşhir eden bir muhalefetle yetinmeyip aynı zamanda halk kitlelerinin desteğini alan ve açık, silahlı bir ayaklanma durumunda tereddüt etmeyecek bir devrimci işçi hareketinin gelişmesinin zeminini oluşturmak için gayretle ve inatla çalıştılar.

* Rus İmparatorluğu'nda 1905 devrimini takip eden çalkantılı dönemde kurulan reform yanlısı ve liberal Anayasal Demokrat Parti üyelerine partinin kısa adını oluşturan harflerden (K-D) ötürü *Kadetler* denirdi. –ed.

Petrograd'da, Moskova'da ve Rusya genelinde üye sayıları 100 ila 200 bin arasında değişen büyük sendikalar (metal işçileri, tekstil işçileri, ahşap işçileri vb.) kuruldu. Ardından Bolşeviklerin önderliğinde kurulan ve içinde kendi kütüphaneleri, eğitim kursları, ucuz kantinler vb.nin bulunduğu işçi ve asker kulüpleri geldi. Aynı zamanda, bir sosyalist gençlik birliği örgütlemek için ilk adımlar atıldı ve üye sayısı 50 bine ulaştı. Bolşevikler ayrıca enternasyonalizm ruhunu güçlendirmek için cephedeki askerler arasında da müthiş bir çalışma yürüttü. Savaş sorununu sosyalist-enternasyonalistlerin anladığı şekliyle açıkça ortaya koyan milyonlarca broşür ve kitapçık dağıtıldı. Aynı amaçla Bolşeviklerin önderliğinde toplantılar, kongreler ve konferanslar düzenlendi.

Ancak yürüttükleri etkin propaganda ve örgütsel çalışmalar yoluyla Ekim Devriminin yolunu hazırlayanlar Bolşevikler olsa da *bu ikinci devrimin zeminini bizzat nesnel koşulların oluşturduğu* unutulmamalıdır.

Şubat Devrimi, ortaya çıkmasına neden olan faktörlerin hiçbirini, yani savaşı, fiyat artışlarını, kıtlığı ve sefaleti ortadan kaldıramadı. Aynı zamanda, Rus burjuvazisi de sakın sakın egemenliğini sürdürdü.

Temmuz ayında burjuvazinin (Kadetler) yürüttüğü politikalarındaki gerici eğilim giderek belirginleşti. İşçi basını yasaklandı, Bolşevikler tutuklandı ve askerler için ölüm cezası yeniden yürürlüğe kondu.

Ardından General Kornilov ile Kadet liderleri arasındaki o malum komplo gerçekleşti. Devrimci demokrasi ile liberal burjuvazi arasında yaklaşmakta olan ve giderek keskinleşen bir mücadelenin işaretleri, Eylül ayından beri görülmekteydi. Artık soru şuydu: Cumhuriyetçi Rusya kime ait olmalı, kapitalistlere mi yoksa işçilere ve yoksul köylülere mi? Savaşmaktan yorgun düşmüş askerler giderek daha çok Bolşeviklere yönelirken Kerenski hükümetiyse giderek saldırganlaşıyordu.

Burjuva partilerinin diktatörlüğü için mi proletarya diktatörlüğü için mi mücadele edilecek? (Eski takvimle) 25 Ekim'de Petrograd'da toplanan II. İşçi ve Asker Sovyetleri Temsilcileri Kongresi'nin önündeki soru işte buydu.

Zorlu bir mücadele olmaksızın, çok fazla kan dökülmeden halk galip geldi. İşçi Sovyetleri iktidarı ele geçirdi. Tek bir asker, tek bir denizci, tek bir işçi bile Kerenski Hükümetini desteklemedi. Hükümeti destekleyen, yalnızca burjuva kamptan münferit gruplardı. Sovyetler Kongresi böylece ilan etti: Uzun zamandır beklediğimiz şey oldu; devlet iktidarı artık devrimci demokrasinin, yani işçilerin, yoksul köylülerin, askerlerin ve denizcilerin elinde! Bekleneceği üzere, gerçek anlamda sosyalist bir hükümetin attığı ilk adım, Barış Kararnamesi'ni ilan etmek oldu.

Halk Komiserleri derhal işçi sınıfının programını uygulamaya koydular. Yeni bir ruh ortaya çıktı. Tüm eski bürokratik yöntem ve gelenekler süpürülüp atıldı. Ülke genelinde özyönetim ve silahlı kuvvetler dahil tüm görevler için seçim ilkesi (komutanlar bile askerler tarafından seçilip atanıyordu) uygulanmaya başlandı. Bugün Rusya'daki yaşamın temel nitelikleri bunlardır.

Yeni sosyalist hükümet, yani işçi ve köylü hükümeti, şimdi tamamen çökmüş durumdaki ulusal ekonomiyi, maliyeyi ve sanayiye yeniden tesis etmek için güçlü tedbirler alıyor. Ne var ki, "ayaktakımı" hükümetine kin ve öfkeyle bakan, yeni yaratım çalışmalarını kösteklemek için elinden geleni yapan burjuvazi olmasa daha da fazlası başarılabilirdi. Bunun bir örneği, tüm bakanlıklar, devlet kurumları ve hatta okul ve hastanelerdeki devlet memurlarının ayan beyan gerçekleştirdiği "sabotaj"lardır. Öğretmenler, doktorlar, gazeteciler ve eğitimli sınıfın tamamı işçilere, yani sosyalist devlete karşıydı. Bir halk komiseri göreve başlar başlamaz, tüm devlet memurları deneyimli grevciler gibi hemen çalışmayı durduruyor, bakanlıkları ve diğer kurumları boş bırakıyordu. Eğitim ve sağlık personelinin grevleri sonucunda birçok okul ve hastane kapanmak zorunda kaldı.

Yaşlılar ve yetimler sığındıkları kurumlardan atıldı, çünkü personel bu kurumları ayakta tutmak için “sosyalist Bolşevik bir hükümet”ten para almayı reddediyordu!..

Çoğu zaman, personel bakanlıktan ayrılırken sadece belgeleri değil, kasa anahtarlarını ve bütün parayı da alıp gidiyordu.

Hal böyleyken, toplumun masum üyelerini bu kadar olumsuz etkileyen benzeri görülmemiş bir boykot ve sabotajla karşı karşıya kalan sosyalist hükümetin Kadetler ve liberallere karşı sert önlemler alması şaşırtıcı mıdır?

Ancak Bolşevik hükümet tüm bu zorluklara rağmen yapıcı çalışmalarına devam etti. Radikal toplumsal reformlar yapıldı. Nüfusun en yoksul ve sosyal haklardan en yoksun üyeleriyle ilgilendi. Savaş sırasında yaralananlara özel bakım verildi. İşsizliğe karşı seferberlik başlatıldı. Yargı idaresinde de reformlar yapıldı. Spekülasyona karşı ciddi önlemler alındı. Okul eğitimine özellikle önem verildi ve konut kriziyle başa çıkmak için girişimlerde bulunuldu.

Bu nedenle, kitlelerin menfaatini gözeten bu tür politikaların toplumun farklı kesimleri arasında sosyalist hükümete karşı farklı tepkiler ortaya çıkarması hiç de şaşırtıcı değildir. Sosyalist hükümet bir tarafta tüm burjuva sınıfının kin, iftira ve öfkesiyle karşı karşıya kalırken, diğer tarafta işçiler, askerler ve köylüler arasında hayranlık, gerçek bir bağlılık ve kararlı bir destek uyandırıyor.

Devrimci demokrasi, yeni ve demokratik Rusya için tek doğru iktidar organının Bolşevik hükümet olduğunu açıkça görüyor ve hissediyor. Rusya, ya (Kadetler iktidara gelirse) burjuva-kapitalist bir cumhuriyet olacak ya da proletaryanın önderliğinde, tamamen demokratik bir cumhuriyet olarak gelişerek ulusal ekonomi ve toplumsal ilişkiler konusunda yavaş yavaş yeni biçimler yaratacaktır.

Ekim Devriminin ardından, “proletarya diktatörlüğü” şiarı Rusya’da artık bir ütopya değil, diğer ülkelerdeki bütün burjuva sınıfların hesaba katması gereken bir gerçekliktir. Rus Devrimi,

proletaryayı kapitalizmin boyunduruğundan kurtarmak için verilen büyük mücadelenin yalnızca başlangıcıdır. Bolşeviklerin bu mücadeleden zaferle çıkması, bütün ülkelerdeki proletarya için hayati öneme sahiptir. Bu zafer, aynı zamanda dünya emperyalizmine de ölümcül bir darbe indirecektir.

“ÇOCUK YARDIMI HAKKINDA KARARNAME”

1918

Rusya’da ezilen halkın bilgisizliği ve sınıflı devletin umursamazlığı yüzünden her yıl iki milyon körpe can hayata veda ediyordu. Her yıl iki milyon acılı anne, Rus topraklarını gözyaşlarıyla ıslatıyor ve su toplamış elleriyle bu iğrenç toplumsal düzenin masum kurbanlarının konulduğu taze mezarları kapatıyordu. Yüzyıllar boyunca bir çare arayan insan düşüncesi, nihayet çocuk için anneyi, anne için de çocuğu koruyacak işçi reformlarının parlak çağına ulaştı. Kapitalist ahlak neye benzer: Ağzına kadar dolu yetimhaneler, müthiş yüksek ölüm oranları ve çaresiz bir emekçi annenin kutsal duygularını aşağılayarak anne-yurttaş süt veren, ruhsuz bir hayvana dönüştüren korkunç bir bebek bakım yöntemi vardı. Neyse ki bir kâbustan çıkıp gelmiş bu dehşet verici şeylerin hepsi, işçi ve köylülerin zaferinden bu yana geçmişin karanlık sislerinde kaybolup gitti. Çocuklar için aydınlık ve tertemiz bir gün doğdu.

Siz çalışan kadınlar, duyarlı yürekleriyle emekçi anne-yurttaşlar, yeni toplumsal yaşamın cesur kurucuları, yetkin pedagoglar, çocuk hekimleri ve hemşireler; yeni Sovyet Rusya hepinizi aklınız ve duygularınızla gelecek nesillerin toplumsal refahı için kurulacak o büyük iskeletin inşasına katkıda bulunmaya çağırıyor. Çocuklara hizmet eden Sosyal Yardım Komiserliği’nin irili ufaklı tüm kurumları, bu kararnamenin yayınlandığı günden itibaren tek bir devlet teşkilatı altında toplanacak; zihinsel ve fiziksel olarak güçlü vatandaşlar yetiştirmek amacıyla, annelerin

ve çocukların korunmasına nezaret eden bir kuruma dönüştürülerek hamile kadınlara bakım hizmeti veren kurumlarla ayrılmaz bir zincir oluşturacaktır. Petrograd Yuvası, tüm yardımcı branşlarıyla birlikte, “Anne ve Bebek Koruma Sarayı”nın bir parçası haline gelecek ve “Bebek Sarayı” adını alacaktır. Moskova Yuvası ise Moskova Annelik Enstitüsü’nün bir parçası haline gelerek “Moskova Bebek Enstitüsü” adını alacaktır.

Rusya’da çocukların korunması için gerekli reformları hızlandırmak amacıyla, Anne ve Bebek Koruma Dairesi’nde bir komite örgütlenmektedir. Bu komite; İşçi, Asker ve Köylü Temsilcileri Sovyeti’nden gelecek temsilcilerden, işçi örgütleri temsilcilerinden ve bebeklerin sosyal refahı alanında çalışan uzmanlardan oluşacaktır. Komitenin yol gösterici ilkeleriyle şunlardır:

1. Çocuk için annenin korunması: Çocuk için en iyi süt, annesinin memesinden gelen süttür.
2. Çocuğun gelişmiş sosyalist bir aile atmosferinde yetiştirilmesi.
3. Çocuğun fiziksel ve zihinsel bakımdan gelişimi ve aydınlık bir yaşam anlayışına sahip olması için temel oluşturacak koşulların yaratılması.

Halk Komiseri: A. Kollontay

Anne ve Bebek Koruma Dairesi’nde yönetici, Komite Üyesi: N. Korcleff

Sekreter: Zvetkoff

31 Ocak 1918

“NE İÇİN SAVAŞIYORUZ?”

1919

Bu, çok kişinin aklından geçen, Kızıl Ordu ve işçilerin karşı karşıya kaldığı ve köylülere tasalandıran bir soru. Komünist-Bolşevikler iki yıl önce bizi barış için askere almadılar mı? Savaş neden devam ediyor? Neden tekrar seferber ediliyor ve cepheye gönderiliyoruz?

Bu soruyu cevaplamak için etrafımızda neler olup bittiğini, ne tür olaylar yaşandığını anlamak gerekir. İşçi ve köylüler, Ekim 1917’de iktidarı ele geçirir geçirmez dürüst ve açık bir şekilde tüm halklara barış teklif ettiler; ancak bu sırada diğer ülkelerdeki işçiler hâlâ çok zayıf, yırtıcı kapitalistlerse savaş sürdürcek kadar güçlüydü. Barış isteyen Sovyet Hükümeti, 1918 yılının Mart ayında, özgür yurttaşlarının hayatını korumak için; pul-luğun tarlaya, işçinin de tornasının başına dönmesini sağlamak için, Almanya ile oldukça dezavantajlı ve külfetli olan Brest Barış Antlaşması’nı imzaladı.

Ancak emperyalist yırtıcılar kan dökülmesinden korkmaz ve insan yaşamına kesinlikle değer vermezler. Savaşa ihtiyaçları vardı ve bu nedenle burjuvazi, Sovyet Rusya ve Sovyet Ukrayna’ya karşı her ülkeden üst üste saldırılar düzenlerken, ülke içinde de işçi ve köylülere karşı *kulak** davasını kışkırttı. Yeni bir savaş cephesi oluştu –Almanlara karşı Ruslar ya da İtilaf Devletleri’ne karşı Ukraynalılar değil, “Beyazlara” karşı “Kızıllar”, yani burjuvaziye karşı emekçiler.

* Rus İmparatorluğu ve Sovyetler tarihinde görece geniş arazilere sahip olan varlıklı çiftçi ve toprak ağası sınıfı. –ed.

Halk başka ne yapabilirdi ki? Şöyle mi demeliydiler: Biz savaşa karşıyız, barıştan yanayız ve bu nedenle Kolçak'lar, Denikin'ler ve Krasnov'lar* bize saldırırsa bile elimize silah almayacağız?! Bırakalım, Amerikan, Alman ya da Rus sermayesi bizi bir kez daha hâkimiyeti altına alsın ve kendisine en uygun gördüğü sistemi uygulamaya koysun; bizim için hepsi bir –öyle mi?!

Elbette, rasyonel düşünebilen hiçbir Kızıl Ordu askeri, işçi veya köylü böyle bir şey demeyecektir.

Köylü kısa sürede kavrayacaktır: Eğer Skoropadski,** rahipler ve toprak sahipleriyle birlikte geri dönerse, bu kendisinin toprağa ve özgürlüğe vedası olacak! Bir kez daha, köy polislerinin önünde şapka çıkaracak ve toprak sahiplerinin ambarları altın renkli buğday taneleriyle dolup taşarken kendisi açlıktan ölecek!

İşçi, burjuvazinin iktidarı yeniden ele geçirmesinin, kendisi için yeniden haklardan yoksun kalmak, emek sömürüsü ve 8 saatlik iş günüyle işsizlik ödeneğinin kaldırılması anlamına geleceğini, emekçi halkın aydınlık ve sağlıklı evlerinden kovulup yeniden rutubetli mahzenlere sürülmesiyle sonuçlanacağını anlayacaktır. Bu, ücretli emekten köleliğe geri dönüş demektir.

Kızıl Ordu askeri, çarlık kışlasının hapishaneyi aratmayan düzenini, subay dayaklarını, eski düzenin komutanlarının hakaret ve istismarlarını, akşam yemeğinde çürümüş et yediğini, askerî müfettişlerin hırsızlıklarını hatırlayacak ve içgüdüsel olarak, elleri kendisini koruyacak olan tüfeğe uzanacaktır.

Tüm emekçilerin bir bütün halinde kavramasının mutlak olduğu esas soru, bundan böyle Rusya ve Ukrayna'nın efendisinin köylü ve işçiler mi yoksa geri dönüp bir kez daha değirmen taşı gibi halkın boynuna dolanacak olan rahipler, toprak sahipleri ve kapitalistler mi olacağıdır.

* Rus İç Savaşı (1917-1923) sırasında Bolşevik Kızıl Ordu'ya karşı savaşan komünizm karşıtı Beyaz Ordu komutanları. –ed.

** Pavlo Petroviç Skoropadski (1873-1945), Ukraynalı general ve sağcı politikacı. –ed.

Bu bir savaş değil, emekçilerin haklarını, özgürlüklerini ve yaşamlarını savunmak için ayaklanmasıdır!

Biz, yeni topraklar ilhak etmek, başka halkları köleleştirmek veya yağmalamak için değil, kendimizi kapitalist yırtıcılardan korumak için savaşıyoruz. Köylünün ve çocuklarının, topraklarında huzur içinde çalışmasını sağlamak için savaşıyoruz. İşçiye sadece bir fabrika ya da atölyede çalışma imkânı vermekle kalmayıp aynı zamanda üretimin örgütlenmesine katılması; sırf kapitalist olduğu için bir adamın aslan payını almasındansa, bizzat işçinin milli serveti herkesin hakkına göre adilce bölüştürmesi için savaşıyoruz.

İşçilerin ve köylülerin kendi anavatanlarını yönetme hakkını savunmak için savaşıyoruz. Halkı yeniden ortaya çıkma ihtimali olan kıtlık ve artan fiyatlara karşı korumak için savaşıyoruz. Tek, birleşmiş ve enternasyonal nitelikte bir işçi ve köylü cumhuriyeti kardeşliği kurmak, özel mülk sahiplerini ve yırtıcı zenginleri ortadan kaldırmak ve böylece savaşa derhal ve herkes için son vermek adına savaşıyoruz.

Bizim savaşımız, Kızılların Beyazlara karşı yürüttüğü bu savaş, kan dökülmesine sebep olanlara karşı ezilenlerin isyanıdır. Çağrımız, "Savaşa karşı savaş! Yaşasın tüm emekçiler adına barışçıl ve üretken emek!" Böyle olmaya da devam edecek.

Karkov Sovyeti ve İşçi, Köylü ve Kızıl Ordu Temsilcileri Sovyetleri İl Yürütme Komitesi Bülteni,

7 Mayıs 1919

“RUSYA’DAKİ KADIN İŞÇİ HAREKETİNİN TARİHİ ÜZERİNE”

1920

Rusya’da emekçi kadın hareketinin başlangıcı için hangi tarih verilebilir? Kadın işçi hareketi, bölünmez bir bütün olarak proleter hareketin tamamıyla özü gereği ayrılmaz biçimde bağlıdır. Kadın işçi, proleter sınıfın bir üyesi, emeğini satan bir insan olarak, işçilerin insan hakları ihlallerine her karşı çıkışında beraber başkaldırdı; çarlığın ölesiye hınç beslediği tüm işçi ayaklanmalarına, tüm fabrika isyanlarına işçilerle birlikte ve onlarla eşit bir zeminde katıldı.

Bundan dolayı Rusya’da kadın işçi hareketinin başlangıcı, Rus proletaryası arasında sınıf özbilinci uyanışının ilk işaretlerine; grevler, yürüyüşler ve muhtelif zorlamalar yoluyla daha katlanılır, daha az aşağılayıcı ve daha az sefil yaşam koşullarına ulaşmak yolundaki ilk girişimlerine denk gelir.

Kadın işçiler, 1872’de Kreenholm fabrikasında ve 1874’te Moskova’daki Lazarev Tekstil Fabrikası’nda patlak veren işçi ayaklanmalarında aktif bir rol üstlendi. 1878’de Petrograd’daki Yeni Pamuk İplik Fabrikası’nda yapılan grevde yer aldılar ve Orekhovo-Zuyevo’da fabrika binalarının tahrip edildiği ünlü işçi eyleminde dokumacılar grevine öncülük ettiler. Sonuç olarak, çarlık hükümeti kadın ve çocukların gece çalıştırılmasını yasaklayan yasayı hızlandırmak zorunda kaldı ve yasa, 3 Haziran 1885’te yürürlüğe girdi.

Bu bize göstermektedir ki, 1870’ler ve 1880’lerin başında proleter Rusya’yı sarsan, kendiliğinden gerçekleşen grevler dalgası,

esasen işgücünün ağırlıklı olarak ucuz kadın emeğinden oluştuğu tekstil endüstrisini etkilemiştir. 1870'ler ve 1880'lerin başındaki bu çalkantılar, işsizlik ve pamuk endüstrisinde süregelen krizin kışkırttığı, tamamen ekonomik nedenlerden dolayı meydana gelmişti. Yine de ezilen, haklardan mahrum, gücünü aşan bir çalışma düzeni altında inleyen, siyaseten bilgisiz, kent küçük burjuvazisinin kadın yarısının bile hor gördüğü, eski geleneklere inatla sarılan köylü kadınlarınsa uzak durduğu bu "fabrika kızı"nın, işçi sınıfının hakları ve kadınların kurtuluşu için savaşanların ön saflarında yer alması dikkat çekici değil mi? Fabrika kızını patronların egemenliğine ve sermayenin köleleştirmesine açıkça karşı çıkmaya mecbur eden, tam da bu zorlu yaşam koşullarıdır. Ancak kadın işçi, kendi sınıfının hak ve çıkarları için mücadele ederken, farkında olmadan kadınların, hâlâ özel olarak kendi sırtlarına yüklenen ve tek bir işçi sınıfı çerçevesinden bakıldığında bile kadın ve erkek işçiler arasında statü ve koşullar bakımından eşitsizlik yaratan zincirlerden kurtuluşunun yolunu da hazırlıyordu.

1890'ların ortalarından itibaren işçiler arasında görülen yeni ve yoğun huzursuzluk dalgası sırasında, emekçi kadınlar bir kez daha işçi ayaklanmalarının etkin ve değişmez katılımcıları oldular. 1895 Nisan'ında Yaroslavl fabrikasında patlak veren isyan, kadın dokumacılardan güçlü bir destek aldı. Kadınlar St. Petersburg'da kötü ekonomik koşulların neden olduğu 1894-1895 grevleri sırasında da erkek yoldaşlarından geri kalmadılar. 1896 yazında St. Petersburg, tekstil işçilerinin tarihî grevine sahne olduğunda, kadın dokumacılar cesaretle, tek bir fire vermeden erkek dokumacılarla birlikte atölyeleri terk etti. Evde aç çocuklar çalışan annelerini bekliyormuş, ne çıkar? Bu greve katılmak işten çıkarılma, sürgün ya da hapis tehlikesi taşıyormuş, ne çıkar? Ortak sınıf davası, anaç duygulardan, ailevi kaygılardan, kişinin kendisinin ve ailesinin esenliğinden daha önemli, daha kutsaldır!

Mazlum, çekingen ve haklarından yoksun kadın işçi, kargaşa ve grev zamanlarında dimdik ayağa kalkmakta, bir savaşçı ve

yoldaş olarak eşit konuma ulaşmaktadır. Bu dönüşüm bilinçsizce, kendiliğinden gerçekleşir; ancak anlamlı ve önemlidir. Bu yolda işçi hareketi kadın işçiyi sadece emeğini satan biri olarak değil, aynı zamanda bir kadın, bir eş, bir anne ve bir ev kadını olarak da özgürlüğe götürmektedir.

1890'ların sonu ve 20. yüzyılın başında esas olarak kadınların çalıştığı fabrikalarda bir dizi çalkantı ve grev yaşandı: Tütün işleme fabrikaları (Şangay), Petrograd'daki iplik ve dokuma fabrikaları (Maxwell) ve benzeri. Rusya'daki işçi sınıfı hareketi de güç kazanıyor, örgütleniyor ve şekil almaya başlıyor. Tıpkı kadın proletarya arasındaki sınıf direnişi gibi.

Bununla birlikte, ilk Rus Devriminin gerçekleştiği o kritik yıla kadar, hareketin karakteri esasen ekonomikti. Siyasi sloganların gizlenmesi veya başka şekilde dile getirilmesi gerekiyordu. Kadın işçi, sağlıklı bir sınıfsal içgüdünün iteklemesi sonucu grevlere destek oluyordu; bizzat kadınların örgütleyip sonuca ulaştırdığı "fabrika isyanları" da nadir değildi. Ne var ki o öfkeli grev dalgası diner dinmez, işçiler ama galip ama mağlup olarak işe döner dönmez, kadınlar bir kez daha birbirlerinden kopuyordu; örgütlü olmak, yoldaşlık ilişkisini sürekli kılmak gerektiğinin hâlâ bilincinde değillerdi. O yıllarda yasadışı parti örgütlerinde kadın işçiye rastlamak hâlâ istisnai bir durumdu. İşçilerin sosyalist partisinin geniş çaplı hedefleri, emekçi kadını hâlâ kendine çekememişti; emekçi kadınsa evrensel siyasi sloganlar karşısında tepkisizdi. 20. yüzyılın başlarında Rusya'da altı milyon proleter kadın hâlâ son derece karanlık, cehalet içinde bir hayat yaşıyor; açlık, yoksunluk ve hor görülmenin pençesinde can çekiyorlardı. 12 saat ya da en iyi ihtimalle 11 saatlik işgünü, ayda 12-15 ruble civarında bir açlık ücreti, aşırı kalabalık barakalarda yatıp kalkma, hastalık, hamilelik veya işsizlik durumunda devletten de toplumdan da hiçbir şekilde yardım alamama, işçilerin en ufak bir örgütlenme girişiminin çarlık hükümeti tarafından vahşice bastırıldığı bir ortamda imece usulü yardım örgütlemenin imkânsızlığı; kadın işçiyi çevreleyen koşullar işte bunlardı.

Dayanılmaz baskılardan ötürü kadın işçinin beli bükülmüştü; açlık ve yoksulluk korkusuyla dolu ruhu, daha parlak bir geleceğe, çarlığın ve kapitalizmin boyunduruğunu üstünden atmak için savaşıma olasılığına inanmayı reddediyordu.

20. yüzyılın başlarında kadın işçiler siyasetten ve devrimci mücadeleden uzak duruyordu. Doğru, Rusya'daki sosyalist hareket, gayretli çalışmaları ve özverileriyle yeraltı hareketinin güçlenmesine yardım eden ve sonraki yıllarda gelişen devrimci patlamanın taşlarını döşeyen çok sayıda büyüleyici ve kahraman kadınla gurur duyabilir; ancak Sofia Bardina ya da hem zarafet hem de iç güzelliğiyle dolu olan Leshern kardeşler gibi ilk kadın sosyalistlerden çelik iradeli Sofia Perovskaya'ya kadar hiçbirisi, kadın proletaryanın temsilcisi değildi. Bunlar çoğunlukla Turgenyev'in "Eşik" adlı düzyazı şiirini adadığı, aristokrat ve varlıklı ailelerden gelen genç kızlardı; ailelerinin evini terk edip müreffeh geçmişlerini arkada bırakarak devrimci propagandayı yaymak için "halkın ayağına gidiyor", sosyal adaletsizliğe karşı savaşıarak "babalarının günahlarının" bedelini ödemeye uğraşıyorlardı. Çok sonraları, Marksizmin Rus işçi hareketinde derin kök saldığı 1890'lar ve 20. yüzyılın başlarında bile, harekete katılan kadın işçi sayısı çok küçüktü. O yıllarda yeraltı örgütlerinin etkin kadın üyeleri kadın işçiler değil, okumuş kadınlardı – öğrenciler, öğretmenler, sağlık memurları, yazarlar. Yasadışı bir toplantıda bir "fabrika kızı"nın görüldüğü nadirdi. Kadın işçiler, pazar akşamları Petrograd şehir sınırının hemen dışında yapılan derslere de katılmıyordu; o sırada bu, Marksizm ve bilimsel sosyalizm düşüncesini masum bir coğrafya ya da aritmetik dersi kisvesi altında geniş işçi kitlelerine yaymanın tek yasal yoluydu. Emekçi kadınlar hâlâ hayata karşı kaçak dövüşüyor, savaşımdan kaçınıyor, hâlâ kendi yazgılarının fırın, lavabo ve beşik olduğuna inanıyorlardı.

İLK DEVRİM, 1905

Devrimin kızıl hayaleti, ateşli kanatlarıyla Rusya'yı ilk kez gölgesi altına aldığı andan itibaren tablo tümünden değişti. Devrimci 1905 yılı, emekçi kitlelere derin şok dalgaları gönderdi. Rus işçisi ilk kez sahip olduğu gücü hissetti ve tüm ulusal serveti omuzlarında taşıdığını fark etti. Devrimci 1905-1906 yıllarında proletaryanın tüm siyasi eylemlerinin şaşmaz ortağı haline gelen Rus proleter kadın işçi de artık uykusundan uyanmıştı. O artık her yerdeydi. Şayet kadınların o dönem harekete nasıl kitleler halinde katıldığının detaylarını aktarmak, kadın işçilerin aktif olarak katıldığı tüm protesto gösterilerini ve mücadeleleri sayıp dökmek ve proleter kadınların özveriyle gerçekleştirdiği tüm eylemleri ve sosyalizm ideallerine gösterdikleri sadakati hatırlamak istiyorsak, o zaman 1905 Rus Devriminin tüm tarihini sahne sahne yeniden inşa etmemiz gerekir.

Pek çoğumuz o yılları büyük bir romantizmle hatırlıyoruz. Bulaşıcı bir coşkuyla dolup taşan kalabalık toplantılarda meraklı, umut dolu gözleri konuşmacıya dönük, henüz "tamamlanmamış" ama çoktan hayata karışmış kadın işçi imgesi, hafızalarda bir kez daha canlanıyor. Unutmanın mümkün olmadığı o 9 Ocak'ı, Kanlı Pazar'ı anma töreninde, yoğun bir enerji ve sarsılmaz bir kararlılıkla dolu kadın yüzleri, işçi korteji içinde görülüyor. St. Petersburg için alışılmadık derecede parlak bir güneş, bu kararlı, vakur ve sessiz korteji aydınlatırken, kalabalığın arasında çok sayıda kadın yüzü seçiliyor. Kadınlar, safiyane yanılısamlar ve çocuksu bir güvenin ceremesini çekiyor; kadın işçi, genç kız, çalışan evli kadın; o Ocak gününün toplu kurbanları arasında ortak bir figür bu. Daha dün sınıf bilincinden yoksun olan bu kadınlar, atölyeden atölyeye uçuşan "Genel Grev" sloganını havada yakalıyor ve bu, greve ilk çıkan olmak için bazılarında güçlü ve karşı konulmaz bir etki yaratıyor.

Bu sırada taşradaki kadın işçiler de başkentteki yoldaşlarından geri kalmıyordu. O Ekim günlerinde, çalışmaktan tükenmiş

ve açlığın eşiğindeki haşin hayatlarından bıkmış olan kadınlar fabrikaları terk ediyor ve ortak dava için çocuklarını son bir ekmek lokmasından mahrum bırakma cesaretini gösteriyordu. Kadın işçi, basit ve dokunaklı sözlerle erkek yoldaşlarına seslenerek onları da iş bırakmaya çağırıyor, grevdekilerin maneviyatını yükseltiyor, bocalayanlara nefes oluyordu. Kadın işçi yorulmadan mücadele etti, cesaretle başkaldırdı, ortak dava için kahramanca kendini feda etti ve faalleştikçe zihinsel uyanış süreci de hızlandı. Etrafındaki dünyayla, kapitalist sistemden kaynaklanan adaletsizliklerle ilgilenmeye başladı. Çektiği tüm ısırap ve kederlerin yakıcılığını acıyla ve şiddetle fark eder oldu. Bugün, ortak proleter taleplerin yanı sıra kadın işçilerin kendi ihtiyaç ve taleplerini hatırlatan seslerini her zamankinden daha net şekilde duyuyoruz. Mart 1905'te Şidlovski Komisyonu* için seçimler yapılırken kadınların işçi temsilciliğine kabul edilmemesi, kadınlar arasında hoşnutsuz fıssıldeşmalara yol açtı: Kısa zaman öncesine dek çektikleri acılar ve katlandıkları fedakârlıklar, işçi sınıfının kadın ve erkeklerini birbirine yakınlaştırmış, eşit bir zemine taşımıştı. Kadın savaşı ve yurttaşa dönerek asırlardır sahip olmadığı hakların altının çizilmesi, böyle bir anda özellikle adaletsiz gelmişti. Şidlovski Komisyonu, Sampsoniyevski Tekstil Fabrikaları'ndan seçilen yedi temsilciden biri olarak seçilen bir kadın işçiyi resmen tanımayı reddedince birkaç tekstil fabrikasını temsil eden öfkeli kadın işçiler, komisyona şöyle bir protesto bildirisi sunmaya karar verdi: "Başkanlığını yürüttüğünüz komisyona kadın işçileri temsil eden kadın temsilciler alınmıyor. Böyle bir kararın adaletsiz olduğuna inanıyoruz. St. Petersburg'daki fabrika ve imalathanelerde kadın işçiler ağırlıkta. İplik ve dokuma atölyelerinde çalışan kadın sayısı her geçen yıl artıyor çünkü erkekler daha iyi

* Şidlovski Komisyonu, "St. Petersburg ve çevresinde yaşayan işçiler arasındaki huzursuzluğun sebeplerini acilen araştırmak" amacıyla 1905'te Çar'ın emriyle kurulmuştu. Sonunda Bolşevikler ve Komisyon arasındaki politik çatışmadan dolayı işçilerin temsilci seçmeyi reddetmesi ve kitlesel grevlerle sonuçlansa da başta işçilerin kendi aralarından seçtiği temsilcilerin de Komisyon'a katılması planlanmıştı. -ed.

ücret ödeyen fabrikalara gidiyor. Biz kadın işçiler daha ağır bir iş yükünün altındayız. Çaresizliğimiz ve haklarımızdan yoksun olmamız nedeniyle yoldaşlarımız tarafından önümüz daha çok kesiliyor, daha az ücret alıyoruz. Bu komisyonun kurulacağı ilan edildiğinde yüreğimiz umutla dolmuştu; sonunda –diye düşünmüştük– St. Petersburg'daki kadın işçinin, erkek işçilerin asla bilemeyeceği baskı, haksızlık ve aşağılamaları tüm işçi kız kardeşleri adına bütün Rusya'ya duyurabileceği zaman geliyor. Daha sonra, biz temsilcilerimizi seçmişken, bize sadece erkeklerin temsilci olabileceği bildirildi. Ancak biz bunun nihai kararınız olmadığını umut ediyoruz.”

Kadın işçilere temsil hakkı verilmeyerek siyasi hayattan dışlanmaları, özgürlük mücadelesinin yükünü omuzlarında taşıyan kadın nüfusun bütün kesimleri için bariz bir adaletsizlikti. Birinci ve İkinci Duma seçimleri için yürütülen kampanyalar sırasında, kadın işçiler defalarca seçim öncesi toplantılara katılarak Rus parlamentosuna temsilci seçilmesi gibi önemli bir konuda seslerini duyurmaktan kendilerini mahrum bırakan yasayı gürültülü biçimde protesto ettiler. Sözgelimi Moskova'da kadın işçilerin seçmen toplantılarını basıp seçim usulünü protesto etmesi gibi örnekler yaşandı.

Kadınlara da seçme ve seçilme hakkı verilmesi talebiyle Birinci ve İkinci Devlet Dumalarına verilen 40 bin imzalı dilekçede imza sahiplerinin büyük çoğunluğunun kadın işçilerden oluşması, kadın işçilerin hak mahrumiyetlerine artık kayıtsız kalmadıklarını gösteriyordu. İmza toplama işi, Kadınların Eşitliği İttifakı ve diğer burjuva kadın örgütleri tarafından örgütlenmiş ve imzalar fabrika ve atölyelerde toplanmıştı. Kadın işçilerin kendi istekleriyle burjuva kadınların hazırladığı dilekçeleri imzalamaları, aynı zamanda kadın işçilerin siyasal bilincinin yeni yeni uyanmakta olduğunu, henüz ilk, tereddütlü adımlarını attıklarını ve daha yolun yarısında olduklarını da gösteriyordu. Kadın işçiler kendi ihtiyaçlarının ve siyasal haklardan yoksun olduklarının farkına varıyor, ama bu gerçeği kendi sınıflarının

ortak mücadelesiyle ilişkilendiremiyor, proleter kadınları tam ve kapsamlı kurtuluşa götürecek doğru yolu bulamıyorlardı. Kadın işçi, burjuva feministlerin kendisine uzattığı eli hâlâ safça kabul ediyordu. Süfrajeterler, emekçi kadınları kendi taraflarına çekmeyi, desteklerini almayı ve tamamen kadınsı, güya sınıfsal olmayan fakat özünde burjuva ittifaklar altında örgütlemeyi umarak onlara yöneldiler. Ne var ki sağlıklı bir sınıf içgüdüğü ve “seçkin hanımlara” duyulan derin güvensizlik, kadın işçileri feminizme kapılmaktan kurtardı ve burjuva süfrajeterlerle uzun vadeli ya da istikrarlı bir kardeşliği engelledi.

1905 ve 1906 yıllarına, kadın işçilerin büyük bir hevesle katıldığı, çok sayıdaki kadın toplantıları damga vurdu. Kadın işçiler, burjuva süfrajeterlerin sözlerini dikkatle dinliyordu; ancak kendilerine sunulanlar, sermayenin kölesi haline getirilenlerin acil ihtiyaçlarını karşılamıyor ve yürekten bir karşılık uyandırmıyordu. İşçi sınıfının kadınları, dayanılmaz çalışma koşulları, açlık ve ailelerinin karşı karşıya olduğu maddi güvencesizlik karşısında tükenmiş durumdaydı; acil talepleri ise daha kısa iş günü, daha yüksek ücret, fabrika yönetiminde daha insancıl bir tutum, daha az polis gözetimi ve daha fazla hareket özgürlüğü idi. Oysa bütün bu talepler, burjuva feminizmine yabancıydı. Süfrajeterler, kadın işçilere dar kapsamlı, kadınsı hedef ve amaçlarla yaklaşıyordu. Yakın zamanda ortaya çıkmış kadın işçi hareketinin sınıfsal niteliğini anlamadılar, anlayamazlardı. Ev hizmetlileri onları özellikle hayal kırıklığına uğrattı. İlk ev hizmetlileri toplantıları, 1905'te St. Petersburg ve Moskova'da, burjuva feministlerin inisiyatifiyle yapıldı. Ev hizmetçileri bu “örgütlenme” çağrısına hevesle karşılık verdi ve ilk toplantılara çok kalabalık bir şekilde katıldılar. Ancak Kadınların Eşitliği İttifakı onları kendi arzusu-na göre örgütlemeye, yani kadın işverenler ile ev işçileri arasında cennetsi, karma bir ittifak kurmaya çalışınca ev hizmetlileri, süfrajeterlere sırt çevirdi ve burjuva hanımları hayal kırıklığına uğratarak “aceleyle kendi sınıflarının partisine katılmak için kendi iş sendikalarını örgütlediler.” Moskova, Vladimir, Penza, Karkov

ve başka bir dizi şehirde işler bu şekle bürünmüştü. Daha sağdaki bir başka siyasi kadın örgütü olan İlerici Kadın Partisi'nin ev hizmetlilerini hanımlarının denetimi altında örgütleme girişimleri de aynı akıbete uğradı. Ev hizmetlileri hareketi, feministlerin onlara çizdiği sınırları yıkıp geçti. 1905'te çıkan gazetelere bakarsanız, ev hizmetlilerinin Rusya'nın en ücra bölgelerinde bile gerçekleştirdiği doğrudan eylem haberleriyle dolu olduğunu görürsünüz. Bu eylemler ya kitlesel grevler ya da sokak gösterileri biçiminde gerçekleşiyordu. Grev yapanlar arasında aşçılar, çamaşırcılar ve hizmetçiler vardı; ayrıca mesleğe özgü grevlerin yanı sıra, tüm "ev hizmetlilerini" birleştiren grevler de yapıldı. Ev içinde çalışanların başkaldırısı hastalık gibi her yere yayılıyordu. Ev hizmetlilerinin talepleri ise genellikle 8 saatlik iş günü, asgari ücret, daha katlanılabilir yaşam koşulları (ayrı bir oda) ve işveren tarafından nazik muamele gibi şeylerden oluşuyordu.

Kadınların bu siyasi uyanışı, kent yoksullarıyla da sınırlı değildi. Rusya'da ilk kez, Rus köylü kadın da ısrarla ve kararlılıkla sesini yükseltiyordu. 1904'ün sonu ve 1905'in tamamı, Japonya'ya karşı savaşın tetiklediği sürekli bir "eksik etek isyanları"* dönemidir. Bu talihsiz savaşın neden olduğu tüm korku ve yoksunluklar, sosyal ve ekonomik tüm sıkıntılar köylü kadının, köylünün karısı ve annesinin üzerine bindi. Yedeklerin askere alınması, zaten aşırı yük taşıyan omuzlarına iki kat fazla iş ve endişenin ağırlığını yükleyince, şimdiye kadar kendi yuvasının menfaat çemberi dışında kalan her şeyden korkan ve bu çembere bağımlı yaşayan kadın, daha önce varlığından haberdar olmadığı düşman güçlerle yüzleşmek, yaşadığı tüm aşağılanma ve yoksunlukların bilincine varmak ve hak etmediği kötülüklerle dolu acı

* İngilizce metinde "petticoat rebellion" olarak geçen bu kavram, kadınların elbiselerinin altına giydiği iç giysi, kombinezondan hareketle 18. yüzyıldan itibaren farklı ülkelerde farklı nedenlerle ayaklanan kadınlara atfen kullanılıyordu. Argoda "kadın, kadınlarla ilgili, karı işi" gibi karşılıkları olan "petticoat" sözcüğünün bir başka anlamı da "eksik etek"tir. Tarihsel olarak kadınların yaptıkları işleri küçümseyici bir tarzda kullanılmasından hareketle böyle bir çeviri muradı karşılar gibi görünüyor. -çev.

içkiyi son damlasına kadar içmek zorunda kaldı. Okuma yazma bilmeyen, ezilmiş köylü kadınlar, ilk kez evlerini ve köylerini terk edip kocaları, oğulları ve babalarından bir haber almak, maddi yardım alabilmek ve haklarını savunmak için dilekçe vermek üzere kasabaya, devlet dairelerinin kapılarını aşındırmaya koş-tular. Köylünün her türlü haktan yoksun oluşu, mevcut toplumsal düzenin yalanları ve adaletsizliği, tüm o çıplak çirkinliğiyle şaşkın köylü kadının karşısına dikilmişti. Bu kadın kasabadan ayrılmış ve katılaştırmış halde dönerken, kalbi sonsuz bir acı, nefret ve öfkeyle dolup taşıyordu. 1905 yazında, güneyde bir dizi “eksik etek isyanı” patlak verdi. Köylü kadınlar, kendilerinden beklenmeyecek bir öfke ve cesaretle, ordu birliklerinin konuşlandığı asker ve polis karargâhlarına saldırarak erkeklerini aldı ve evlerine götürdü. Tırmık, dirgen ve süpürgelerle silahlanmış köylü kadınlar, silahlı muhafızları köylerden kovaladılar. Savaşın dayatılmaz yükünü kendi yöntemleriyle protesto ediyorlardı. Elbette tutuklandılar, yargılandılar ve ağır cezalar aldılar; ancak “eksik etek isyanları” hâlâ devam ediyor. Bu protestoda köylülerin çıkarlarıyla salt “kadın” çıkarlarının savunulması öyle iç içe geçmiştir ki bunları birbirinden ayırmanın ve “eksik etek isyanları”nı “feminist hareket”in bir parçası olarak sınıflandırmanın hiçbir temeli yoktur.

Köylü kadınların gerçekleştirdiği “siyasi eylemler”in ardından, ekonomik gerekçelerle çıkan başka bir dizi “eksik etek isyanı” geldi. Bu, her yerde köylülerin başlattığı çalkantılar ve tarım grevleri dönemidir. Bazı durumlarda bu kargaşaları “eksik etekler” başlattı ve erkekleri peşlerinden sürükledi. Erkekleri katmayı beceremediklerinde ise nihai taleplerini ve ultimatolarını sunmak için kendi başlarına malikânelere yürüdükleri de oluyordu. Elleri ne geçtiyse silah olarak kuşanmış halde erkeklerin önüne geçip ceza müfrezelerinin karşısına dikiliyorlardı. Yüzyıllardır ezilen mazlum köylü kadın, birdenbire siyasi dramın ana figürlerinden biri haline gelmişti. Köylü kadınlar, devrimci dönemin tamamı boyunca erkekleriyle daima birlik olmuş, köylü çıkarla-

rını korumuş, savunmuş ve şaşırtıcı bir incelik ve hassasiyetle, kadınlara özel ihtiyaçları ancak bu ortak köylü davasını tehlikeye atmadığında gündeme getirmişlerdir.

Bu, köylü kadınların kadın olmaktan kaynaklı ihtiyaçlarına kayıtsız kaldıkları, onları görmezden geldikleri anlamına gelmiyor. Aksine, köylü kadınların kitlesel olarak siyaset alanına çıkışı, ortak mücadeleye kitlesel katılımları, onların kadınsı öz farkındalığını besledi ve gelişmesine önayak oldu. Kasım 1905’e gelindiğinde, Voronej eyaletinden köylü kadınlar, gerçekleştirdikleri toplantının ardından, kendi içlerinden seçtikleri iki temsilciyi kadınlar için erkeklerle eşit bir temelde “siyasi haklar” ve “özgürlük” talep etme talimatıyla köylü kongresine gönderdiler.¹

Kafkasya’nın köylü kadın nüfusu da haklarını özel bir gayretle savundu. Kutaisi eyaletinin Guria köyünden kadınlar, köy toplantılarında erkeklerle siyasi eşitlik talep eden kararlar aldı. Transkafkasya’da Zemstvo’ların* kurulmasını değerlendirmek üzere hem kırsalda hem de kentlerde yapılan toplantılarda, yerli halkın temsilcileri arasında kadın olarak sahip oldukları haklar konusunda ısrar eden Gürcü kadınlar da vardı.

Köylü kadınlar bir yandan siyasi eşitlik talep ederken doğal olarak ekonomik çıkarlarını savunmak için de her zaman seslerini yükselttiler; toprak “tahsisi” sorunu, köylü erkeği olduğu kadar köylü kadını da ilgilendiriyordu. Bazı bölgelerde, özel arazilerin kamulaştırılması fikrini coşkuyla destekleyen köylü kadınlar, tahsis edilecek arazinin büyüklüğünü belirlemek için

1 Voronej ve Tver eyaletlerinde yaşayan köylü kadınların Birinci Devlet Dumasına gönderdiği tarihi yazılı talepleri veya Nagatkino köyünden kadınların Aladyin’e gönderdiği telgrafı hatırlamak yeterli olacaktır: “Hak ile güç arasındaki savaşın bu önemli anında, biz Nagatkino köyünden kadınlar, bakanlığın istifasını talep ederek hükümete olan güvensizliğini dile getiren halkın seçilmiş delegelerini selamlıyoruz. Halkın desteğine sahip olan temsilcilerin, halka toprak ve özgürlük vereceğini, hapishanelerin kapılarını açarak halkın özgürlüğü ve mutluluğu için savaşanları serbest bırakacağını ve hem kendileri hem de bizler, yani kendi evlerinde bile söz sahibi olmayan Rus kadınlar için, medeni ve siyasi haklar kazanacaklarını umuyoruz. Unutmayın ki köle bir kadın özgür bir yurttaşın annesi olamaz.” (İmza: 75 Nogatkinolu kadının sözcüsü.)

Rus İmparatorluğu’nda taşra yerleşimlerinin özyönetim organı. -ed.

yapılacak sayımda kadınların hesaba katılıp katılmayacağı sorusu gündeme gelince verdikleri desteği azaltma yoluna gittiler. Kadınlar endişeyle tartışırken, “Toprak, toprak sahiplerinden alınıp sadece erkeklere verilirse, o zaman gerçek bir kölelikle karşı karşıya kalacağız. Şu anda kendi hesabımıza en azından birkaç kuruş kazanabiliyoruz; ama bu gerçekleşirse, sadece erkekler için çalışıyor olacağız,” diyorlardı. Ancak köylü kadınların korkularının tamamen yersiz olduğu ortaya çıktı; basit bir ekonomik hesabın ardından, köylüler kadınlara da toprak verilmesinde ısrar etmeye mecbur oldu. Köylülerin erkek ve kadın kesimlerinin tarımsal çıkarları öyle sıkı bir şekilde iç içe geçmişti ki erkekler, kendi adlarına mevcut tarımsal esaretten kurtulmak için mücadele ederken, kaçınılmaz olarak kadınlarının ekonomik çıkarlarını da savunuyordu.

Bununla birlikte köylü kadın, bir bütün olarak köylülerin ekonomik ve siyasi çıkarları için mücadele ederken bir kadın olarak kendi özel ihtiyaç ve talepleri için nasıl mücadele edeceğini de öğrendi. Aynı şey kadın işçi için de geçerliydi; tüm kurtuluş hareketine sadakatle katılan işçi kadın, köylü kadını da geçerek, kadın eşitliği ilkesini kabul etmek konusunda kamuoyunu hazırladı. Sovyet Rusya’da bugün uygulanmakta olan kadınlar için eşit yurttaşlık fikri, burjuva feministlerin mücadelesi ya da güçlü kişiliklere sahip tek tek kadınların kahramanca çabalarıyla değil, 1905’teki ilk Rus Devriminin yarattığı şimşekle hayat bulan geniş emekçi ve köylü kadın kitleleri arasında kendiliğinden doğan baskıyla topluma yayıldı.

Tamamen burjuva feministleri hedef alarak yazdığım, 1909’da yayımlanan *Kadın Sorununun Toplumsal Temeli* (*The Social Basis of the Women’s Question*) adlı kitabımda, onlarla şöyle tartışmışım: “Köylü kadın, yakın gelecekte kendi ev içi, ekonomik ve yasal konumunda bir gelişme sağlamayı başarırca, doğal olarak bu ancak şu ya da bu biçimde köylü çevrelerde duyulmaya devam eden talepleri gerçekleştirmeye dönük köylü demokrasisinin müsterek, birleşik çabaları sayesinde olacaktır. Feministlerin,

'kadınların önünü açma' girişimlerinin burada bir anlamı yoktur. Köylü kadın, kendisini mevcut tarımsal esaretten kurtarırsa, bütün feminist örgütlerin bir araya gelip verebileceğinden fazlasını alacaktır."

On yıl önce yazılan bu sözler bugün tamamen doğrulanmış durumda. Büyük Ekim Devrimi, her iki cinsiyetten köylülerin, toprağın işleyene ait olmasına yönelik temel ve acil talebini yerine getirmekle kalmadı, aynı zamanda köylü kadını her bakımdan eşit, özgür bir yurttaşın sahip olduğu onurlu konuma yükseltti. Köylü kadın, şimdi yalnızca eski tarım işçiliği yöntemlerinin ve hâlâ devam eden aile gelenekleriyle âdetlerin tahakkümü altındadır.

Emekçi ve köylü kadınların 1905'teki ilk Rus Devrimi günlerinde ancak hayalini kurabildikleri şeyler, 1917 Büyük Ekim Devrimiyle gerçek oldu.

Rusya'da kadın siyasi eşitliğe kavuştu; ancak bu başarısını burjuva süfrajetlerle işbirliğine değil, üyesi olduğu işçi sınıfının saflarında, işçi yoldaşlarıyla birlikte verdiği ortak ve birleşik mücadelede borçludur.

CİNSLER ARASI İLİŞKİLER VE SINIF MÜCADELESİ

1921

Çağdaş insanın düşünmesini ve üzerine eğilmesini gerektiren birçok sorun arasında en önemlilerinden biri, kuşkusuz ki cinsler arası sorunlardır. “Ada” efsanelerini dışarıda tutarsak, cinsler arası ilişkiler sorununun acil ve yakıcı bir konu olmadığı bir ülke ya da ulus yoktur. İnsanlık, bugün uzun süredir sürüncemede kaldığı için çok daha sağlıklı ve zararlı hale gelmiş vahim bir cinsel krizden geçiyor. İnsanlık tarihinin uzun yolculuğu boyunca, cinsel sorunların toplum hayatında bu kadar merkezî bir yer işgal ettiği başka bir zaman muhtemelen bulamazsınız; cinsler arasındaki ilişkiler konusu, bugün bir efsuncu gibi milyonlarca dertli insanı etrafında toplamakta ve cinsellik dramları, tüm sanat türleri için bitmez tükenmez bir ilham kaynağı olarak hizmet etmektedir.

Kriz devam edip ciddileştikçe, insanlar giderek umutsuz bir durumun içine batıyor ve bu “çözünsüz sorun”la baş etmek için mümkün olan her yolu çaresizce deniyorlar; ancak sorunu çözmeye yönelik her yeni girişimde, karmakarışık olmuş kişisel ilişkiler düğümü daha da dolaşüyor. Bu inatçı düğümü çözmek konusunda bizi nihayet başarıya götürecek olan yegâne ipin ucunu göremiyoruz sanki. Cinsler arası sorunlar bir kısır döngüye dönmüş durumda; insanlar ne kadar korksa da, ne kadar sağa sola kaşırsalar da bu döngüyü kıramıyorlar.

İnsanlığın muhafazakâr eğilimli kesimi, geçmişin mutlu günlerine geri dönmemizi, ailenin eski temellerini yeniden kurma-

mızı ve işe yaradığı görülmüş cinsel ahlak normlarını güçlendir-memizi salık veriyor. Burjuva bireyciliğin savunucularıysa mo-dası geçmiş cinsel davranış kurallarının tüm ikiyüzlü kısıtlama-larını ortadan kaldırmamız gerektiğini söylüyorlar. Onlara göre bu gereksiz ve baskıcı “zırvalar” arşive kaldırılmalıdır; bu tür mahrem konularda her birey ancak kendi kişisel vicdanı, kişisel iradesiyle karar verebilir. Sosyalistler ise cinsler arası sorunların ancak toplumun sosyal ve ekonomik yapısının temelden yeniden örgütlenmesi tamamlandığında çözüleceğinden emin. Peki, bu şekilde “sorunu yarına ertelemek”, hâlâ o yegâne “sihirli ipliği” bulamadığımız anlamına gelmiyor mu? Karmaşayı çözmeyi va-deden bu “sihirli ipliği” bulmuş ya da en azından yerini tespit etmiş olmamız gerekmiyor mu? Onu tam olarak şimdi, şu anda bulmamız gerekmiyor mu? İnsan toplumunun ya da birbirine zıt amaç ve çıkarlara sahip çeşitli sosyal gruplar ve sınıflar arasın-da yaşanan sürekli savaşın tarihi, aslında bize bu “ipliği” bulmak konusunda ipucu veriyor. İnsanlık ilk kez bir cinsel kriz yaşa-mıyor. Bu, cinsel ilişkilere dair ahlaki buyrukların açık ve kesin anlamının, yeni değerler ve ideallerle oluşan tez canlı bir gelgitin yarattığı baskıyla bulanıklaştığı ilk sefer değil. “Cinsel kriz”, bü-yük bir toplumsal ilerlemenin, mutlak hâkimiyete alışmış kibirli, ataerkil ve feodal soyluları arka plana ittiği ve yeni bir toplum-sal gücün, burjuvazinin oluşup gelişmesi için yolu temizlediği Rönesans ve Reform dönemlerinde özellikle şiddetliydi. Feodal dünyanın cinsel ahlakı, kabile yaşayışının derinliklerinden, tekil üyelerinin bireysel iradesini boğan kolektif ekonomi ve otoriter kabile liderliğinden ortaya çıkmıştı. Bu ise yükselen burjuvazi-nin yeni ve tuhaf ahlak kurallarıyla çatışma yarattı. Burjuvazinin cinsel ahlakı, feodalizmin temel ahlakıyla keskin biçimde çelişen ilkeler üzerine kuruludur. Patrimonyal {erkek reis idaresindeki} yaşam biçiminin hem yerel hem de bölgesel ekonomik yapısında belirleyici olan kolektif çalışma vurgusunun yerini katı bir bi-reycilik ve dışarıya kapalı, yalıtılmış durumdaki “çekirdek aile” almıştır. Böylece, kapitalizm koşullarında gelişen rekabet etiği,

bireycilik ve kişiye mahsus özel mülkiyet ilkeleri, kabile yaşamının tüm biçimlerinde şu ya da bu ölçüde geçerli olan topluluk fikrinden geriye kalanları da yok etti. Yaşam denilen karmaşık laboratuvar, bütün bir yüzyıl boyunca eski normları yeni bir formüle dönüştürerek görünüşte ahlaki fikirler arasında bir uyum oluştururken, birbirinden son derece farklı iki cinsel kod arasında şaşkın şaşkın dolaşan erkekler ise her ikisine de uyum sağlamaya çalışıyordu.

Ancak bu parlak ve renkli değişim günlerinde cinsel kriz her ne kadar derin olsa da günümüzde kazandığı tehdit edici karaktere sahip değildi. Bunun başlıca nedeni, yeni bir manevi kültürün parlak ışığının, ölmekte olan dünyayı berrak renkleriyle istila ederek Orta Çağ'ın fazlasıyla monoton yaşamını sular altında bıraktığı "yeni çağda", yani "büyük Rönesans günleri"nde cinsel krizin, nüfusun nispeten küçük bir bölümünü etkilemesiydi. Nüfusun tartışmasız şekilde en büyük kesimi olan köylüler, bu etkiyi en dolaylı yoldan ve ancak yavaş yavaş, yüzyıllar içinde; kırsalın ekonomik ilişkilerinde bir değişiklik meydana geldikçe hissetti. Oysa bu sırada toplumsal merdivenin tepesinde, birbirine zıt iki toplumsal kesim arasında sert bir savaş sürüyordu. Bu savaş, aynı zamanda bu iki kesimin sahip olduğu farklı ideal ve değerler ile olaylara bakma biçimleri arasında yürüyen bir mücadeleydi. Gelişmekte olan cinsel krizi birebir yaşayan ve kendilerini tehdit altında hissedenler bu insanlardı. Yeni şeylere karşı her zaman temkinli olan köylülerse atadan kalma, sınanmış kabile geleneklerine sıkı sıkıya bağlı kalmayı sürdürdü ve ancak aşırı bir ihtiyacın baskısıyla geleneği değiştirip ekonomik dünyalarının değişen koşullarına uyarladılar. Burjuva ve feodal dünya arasındaki mücadele zirve noktasındayken bile, cinsel kriz "vergi mükellefleri sınıfı"na dokunmadı. Toplumun üst tabakaları eski alışkanlıkları yıkmaya giriştiği sırada, köylüler esasen geleneklerine sarılmaya daha da niyetli görünüyordu. Köylüler, özellikle de bizim Rus köylüsü, tepelerinde dönüp duran ve ayaklarının

altındaki toprağı sarsan peş peşe kasırgalara rağmen, yüzyıllar boyunca cinsel kodlarının temellerini el değmemiş ve sarsılmamış halde korumayı başardı.

Bugün ise hikâye çok farklı. “Cinsel kriz” köylülere bile acı-mıyor. Bulaşıcı bir hastalık gibi, “ne köşk ne de statü tanıyor.” Saraylardan ve kalabalık işçi sınıfı mahallelerinden çıkarak küçük burjuvazinin huzur dolu evine şöyle bir uğradıktan sonra, kırsalın kalbine doğru yol alıyor. Avrupa burjuvazisinin villalarında, işçi ailesinin köhne bodrumunda ve köylünün dumanlı kulübesinde kendine kurbanlar arıyor. Cinsler arası çatışmaya karşı “ne savunma vardır ne de ondan kaçış.” Bu sorunlarla boğuşan ve mücadele etmeye çalışanların toplumun sadece varlıklı kesimlerinden oluştuğunu düşünmek büyük bir hata olur. Cinsel kriz dalgaları, işçi evlerinin eşiğinden atlıyor ve “rafine burjuva dünyası”nın psikolojik acıları kadar keskin ve içten hissedilen çatışma durumları yaratıyor. Cinsel kriz artık sadece “mülk sahipleri”nin derdi değil. Cinsiyet meseleleri, toplumun en büyük kesimini; işçi sınıfını günlük yaşamda etkilemektedir. Bu yüzden, bu hayati ve acil konuya nasıl böylesine kayıtsız kalındığını anlamak güçtür. Bu kayıtsızlık affedilemez. İşçi sınıfının, “geleceğin surları etrafındaki kuşatmaya” saldırırken karşısına çıkan görevlerden biri de kuşkusuz cinsler arasında daha sağlıklı ve daha hayat dolu ilişkiler kurmaktır.

İşçi sınıfının temel görevlerinden biri olan bir konuda bu affedilmez ilgisizliğin esas nedeni nedir? “Cinsler arası sorunlar”ın, kolektif bir çaba ve dikkate değer görülmeyen “özel meseleler” alanına indirgenmesindeki ikiyüzlülüğü kendimize nasıl açıklayabiliriz? Cinsler arasındaki ilişkileri ve bunları belirleyen ahlaki kodları değiştirme çabasının tarih boyunca toplumsal mücadelenin değişmez özelliklerinden biri olduğu ve belirli bir toplumsal grup içinde kişisel ilişkilerin örgütlenme biçiminin, birbirine düşman toplumsal sınıflar arasındaki mücadelenin sonucu üzerinde hayati bir etkisi bulunduğu gerçeği neden göz ardı edilmektedir?

Toplumumuzun trajedisi, yalnızca alışılmış davranış biçimlerinin ve bu davranışı düzenleyen ilkelerin yıkılması değil, aynı zamanda toplumsal dokunun içinden, kendiliğinden yeni yaşam teşebbüslerinin gelişerek insana henüz gerçekleşemeyecek umutlar ve idealler kazandırmasıdır. Bizler, mülkiyet ilişkileri dünyasında, keskin bir sınıfsal çelişkiler dünyasında ve bireyci bir ahlak dünyasında yaşayan insanlarız. Hâlâ kaçınılmaz bir ruh yalnızlığının baskısı altında yaşıyor ve düşünüyoruz. İnsan bu “yalnızlığı” bağrıış çağrıış, gürültü ve insanla dolu kentlerde, hatta yakın dostları ya da iş arkadaşlarından oluşan bir kalabalığın içinde bile yaşıyor. Bu yalnızlık yüzünden, karşı cinsten bir “ruh eşi” bulma yanılısamasına yırtıcı ve sağlıksız şekilde sarılma eğilimi hâkim. İnsanlar, yaramaz Eros’u kaçınılmaz yalnızlığın kasvetinden bir süreliğine de olsa uzaklaşmanın tek yolu olarak görüyor.

İnsanlar belki de hiçbir çağda bugünkü kadar derin ve kalıcı bir ruhsal yalnızlık hissetmemiştir. Muhtemelen hiç bu kadar karamsar hale gelmemiş, bu yalnızlığın sersemletici etkisine bu denli kapılmamışlardır. Başka türlü olması da pek mümkün değildi, zira karanlık hiçbir zaman önünde bir ışık parladığı zamanki kadar siyah görünmez.

İçinde başka bireylerin de bulunduğu bir kolektifle ancak gevşek bağlar kuran “bireyciler”in, cinsel ilişkilerini körü körüne fizyolojik bir şey olmaktan çıkarıp yaratıcı bir dostluk ve birliktelik ilkesine dayanacak şekilde değiştirme şansları artık var. Günümüzün bireyci mülkiyet ahlakı, çok bariz şekilde felç edici ve baskıcı bir görünüme bürünüyor. Modern insan, cinsler arası ilişkilerin niteliğini eleştirirken, mevcut ahlak kurallarının meydana getirdiği modası geçmiş davranış biçimlerini reddetmekten çok daha fazlasını yapıyor. Yalnızlık içindeki ruhu, tam da bu ilişkilerin özünün yenilenmesini istiyor. “Büyük aşk” için usul usul ağlıyor, günümüz “bireyciler”inin acısını çektiği soğuk yalnızlığı tek başına dağıtabilecek bir sıcaklık ve yaratıcılık halinin hasretini çekiyor.

Şayet cinsel krizin dörtte üçü dış sosyoekonomik ilişkilerin sonucuyorsa, geriye kalan dörtte biri de egemen burjuva ideolojisi tarafından beslenen “rafine, bireyci ruh”a bağlıdır. Alman yazar Meisel-Hess’in dediği gibi, bugün insanların “sevme potansiyeli” çok azalmış durumda. Erkekler ve kadınlar, birbirinin peşinden daha fazla ruhsal ve fiziksel zevk almanın yolunu başka bir kişi aracılığıyla bulmayı umarak koşuyor. Evli olup olmamaları hiç fark etmiyor; karşı tarafın içinde neler olup bittiği, duyguları ve yaşadığı psikolojik süreçler hakkında pek az kafa yoruyorlar.

Çağımıza rengini veren “kaba bireyciliğin” belki de en bariz olduğu alan, cinsel ilişkilerin örgütlenişidir. İnsan yalnızlığından kaçmak ister ve safça “âşık” olmanın kendisine diğer kişilerin ruhu üzerinde bir hak verdiğini, o ender rastlanan duygusal yakınlık ve anlayış lütfunun ışınlarıyla ısınma hakkı verdiğini düşünür. Biz bireyciler, sürekli bir “ego” kültü içinde duygularımızın şımartılmasına izin verdik. Kendimize ait hiçbir şeyden “feragat etmeden”, yakınımızdakilerle “büyük bir aşk” halinde olmanın mutluluğuna ulaşabileceğimizi hayal ediyoruz.

“Sözleşmeli ortağımız” hakkında ileri sürdüğümüz iddialar mutlak ve yekpare oluyor. Sevginin en basit kuralını, başka bir kişiye büyük bir dikkatle nezaket gösterme gereğini yerine getirmekten aciziz. Cinsler arasındaki ilişkilere ilişkin yeni kavramların ana hatları şimdiden belirlenmiş durumda. Bu kavramlar bize tam özgürlük, eşitlik ve sahici bir dostluk gibi aşına olmadığımız fikirlere dayalı ilişkiler kurmayı öğretecek. Fakat bu arada insanlık, ruhsal yalnızlığı içinde soğukta oturmak zorunda; insanlar arasındaki tüm ilişkilerin “güneş tanrısı”nın ışınlarıyla ısınacağı, birliktelik duygusunu tadacağı ve yeni yaşam koşullarında terbiye olacağı “daha iyi bir çağ”ı ancak hayalinde kurabilir. Cinsel kriz, insan ruhunda köklü bir reform olmadıkça ve insanın sevme potansiyeli çoğalmadıkça çözülemez. Eğer ruh yeniden şekillendirilecekse, sosyoekonomik ilişkilerde komünist çizgide temel bir dönüşüm yaşanması şarttır. Bu “eski bir hakikat” olsa da başka çıkış yolu yok. İnsanlar ne tür bir evlilik ya

da özel ilişki kurmaya çalışırsa çalışsın, cinsel kriz başka türlü hiçbir şekilde hafiflemeyecek.

Tarih boyunca özel ilişkilerde hiç bu kadar çeşitlilik görülmemiştir: “İstikrarlı aile”si ile çözülmez evlilik kurumu, “özgür birliktelikler”, gizli zina; “nikahsız birliktelik” adı altında sevgilisiyle gayet açık birlikte yaşayan bir kız; ikili evlilik, üçlü evlilik ve hatta dört kişilik karmaşık evlilikler – ticari fahişeliğin çeşitli biçimlerinden bahsetmiyorum bile. Aynı iki ahlaki kodun yan yana var oluşuna köylülükte de rastlarsınız: Eski kabile yaşam tarzı ile gelişmekte olan burjuva ailesinin karışımı. Bu şekilde, zinanın ya da kayınpederin geliniyle yatmasının rezalet olduğunu düşünen bir anlayış ile kız evlerine¹ müsamaha gösterilmesine aynı anda tanık olabilirsiniz. Günümüzün çelişkili ve karmaşık özel ilişki biçimleri karşısında insanların ahlaki otoriteye olan inançlarını muhafaza edebilmesi, bu çelişkileri anlamlandırabilmesi ve her iki taraf açısından da yıkıcı ve uyumsuz bu ahlaki kodlar arasında kendilerine yol açabilmesi şaşırtıcıdır. Hatta o alışlagelmiş gerekçe bile –“ben yeni ahlaka göre yaşıyorum”– kimseye çare olmuyor, çünkü yeni ahlak henüz oluşum sürecinde. Görevimiz, günümüzün çelişkili cinsel normlarının karmaşasından ilerici ve devrimci sınıfın ruhuna uygun bir ahlak biçimi oluşturmak ve bunun ilkelerini açıkça ortaya koymaktır.

“Cinsel kriz”, günümüzde hâkim olan ruh halinin az önce bahsedilen aşırı bireysellik, kült haline gelmiş egoizm gibi yetersizliklerinin yanı sıra, modern erkeğin iki psikolojik özelliği nedeniyle daha da kötüleşiyor:

1. Evli olduğu kişinin “sahibi olduğu” fikri;
2. İki cinsiyetin eşit olmadığı, cinsel alan dahil olmak üzere hiçbir alanda, hiçbir şekilde eşit değerde olmadıkları inancı.

1 Geleneksel Rus köylerinde, genç kızlar sıklıkla bir araya gelip eski bir kulübe ya da birinin evinde bir oda kiralardı. Akşamları hikâyeler anlatmak, el işi yapıp şarkı söylemek için orada toplanırlardı. Genç erkekler eğlenceye katılmaya gelirdi. Bu konuda çelişkili fikirler olsa da bu eğlencelerin zaman zaman âleme dönüştüğü düşünülmektedir.

Burjuva ahlakı, tamamen özel mülkiyete dayanan, kendi içine dönük, bireyci aile anlayışı aracılığıyla bir eşin diğerine tamamen “sahip olma”sı fikrini özenle işledi. Bunda çok da başarılı oldu. “Mülkiyet” fikri, şimdilerde patrimoniyal evlilik ilişkileri sisteminin geçerli olduğu zamanlara göre daha yaygın. “Kabile” himayesinde gelişen uzun tarihsel dönem boyunca, bir erkeğin karısının sahibi olduğu fikri, (bir kadının kocası üzerinde tartışmasız bir mülkiyete sahip olduğu düşüncesi hiçbir zaman vücut bulmamıştır) salt fiziksel mülkiyetten öteye gitmemiştir. Kadın sadece fiziksel sadakatle yükümlüydü; ruhen ise özgürdü. Şövalyeler bile eşlerinin *chichesbi*’leri (platonik arkadaşları ve hayranları) olmasını, diğer şövalyeler ve Orta Çağ lirik şairlerinin “bağlılığını” kabul etmesini kadının hakkı olarak görüyordu. “Sözleşmeli ortağın” hem fiziksel hem de duygusal “ben”ine mutlak şekilde sahip olma fikrine yol açan ve bu fikri besleyen, böylece mülkiyet hakkı kavramını diğer kişinin tüm ruhsal ve duygusal dünyasına sahip olmayı kapsayacak şekilde genişleten burjuvazidir. Burjuvazinin hâkimiyet mücadelesi verdiği dönemde, aile yapısı bu şekilde güçlendirildi ve istikrar bu şekilde sağlandı. Miras kabul ettiğimiz, değişmez bir ahlaki mutlak olarak görmeye razı olduğumuz ideal işte budur! “Mülkiyet” fikri, “yasal evlilik” sınırlarının çok ötesine geçmektedir. En “özgür” aşk birlikteliğinde bile kendisini kaçınılmaz bir bileşen olarak hissettirir. Özgürlüğe sonsuz saygı duyan günümüz âşıklarına, sevdikleri kişinin fiziksel olarak sadık olduğu bilgisi tek başına yetmez. Her daim var olan yalnızlık tehdidinden kurtulmak için, sevdiğimiz kişinin duygularına karşı, gelecek nesillerin anlayamayacağı bir acımasızlık ve hoyratlıkla “saldırılar düzenleriz.” Onun tüm varoluşsal sırlarını bilme hakkı talep ederiz. Modern âşık, fiziksel sadakatsizliği “manevi” sadakatsizlikten daha çabuk affeder. Fakat bu “özgür” ilişkinin sınırları dışında yaşanan her duyguyu kendi kişisel hazinesinin eksilmesi olarak görür.

“Âşık” insanlar üçüncü kişilerle olan ilişkilerinde inanılmaz duyarsızdır. Şu garip durumu şüphesiz hepimiz gözlemlemişiz-

dir: Birbirini seven iki insan, diğerini henüz doğru dürüst tanımadan o zamana kadar kurdukları tüm ilişkiler üzerinde hak talep etme ve hayatının en özel köşelerine bakma telaşına düşer. Daha dün birbirine yabancı olan ve bir an için oluşmuş karşılıklı bir erotik duyguyla bir araya gelen iki kişi, diğerinin varlığının en derinine girmek için aceleyle atılır. Karşısındaki bu yabancı ve akıl ermez ruhun, örtbas etmesi imkânsız geçmiş deneyimleriyle birlikte kendisinin bir uzantısı olduğunu hissetmek ister. Evli çiftin birbirinin malı olduğu fikri o kadar kabul görmüş ki dün her ikisi de kendi hayatını yaşayan genç bir çiftin, bugün birbirlerinin mektuplarını utanmadan açıp okuması ve içlerinden sadece birinin arkadaşı olan üçüncü bir kişinin sözcüklerinin müşterek mal haline gelmesi pek az insanı şaşırtır. Oysa bu tür bir “yakınlık” ancak çok uzun süredir hayatını birlikte düzenleyen insanlar arasında sahiden mümkün olabilir. Bu hakiki duygunun eksikliği genellikle dürüst olmayan bir yakınlık türüyle; iki insan arasındaki fiziksel ilişkinin, mülkiyet hakkını birbirlerinin duygusal varlıklarına doğru genişletmek için yeterli bir temel oluşturduğu gibi yanlış bir düşünceden beslenen bir aldatmacayla doldurulur.

Cinsiyet “eşitsizliği” –hak eşitsizliği, fiziksel ve duygusal deneyimlerin eşdeğerde olmayışı– çağdaş erkeğin ruhunu bozan diğer ciddi koşul olmasının yanı sıra, “cinsel kriz”in derinleşmesinin de bir nedenidir. Hem patrimoniyal hem de burjuva toplumuna içkin bu “çifte ahlak” yüzyıllar boyunca kadın ve erkeklerin ruhunu zehirlemiştir. Bu tutum benliğimize öylesine yerleşmiştir ki bunu değiştirmek burjuva ideolojisinden miras aldığımız, insana sahip olma düşüncesini değiştirmekten daha zordur. Kadın ve erkeğin fiziksel ve duygusal deneyim alanında bile eşit olmadığı fikri, aynı eylemin, bir erkeğe veya bir kadına ait olmasına göre farklı değerlendirileceği anlamına gelir. Burjuvazinin mevcut bütün ahlak kurallarını uzun zaman önce reddetmiş en “ilerici” üyesi bile bu konuda kendisine kolaylıkla suçüstü yapabilir, zira erkekle kadını aynı davranış nedeniyle yargılarken o da farklı ifadeler kullanacaktır. Basit bir örnek yeterli: Orta sınıfın

aydın kesiminden, bilgili, siyasetle ve toplumsal işlerle uğraşan, kısacası bir “kişilik”, hatta bir “kamusal figür” olan bir erkeğin, evindeki aşçı kadınla yatmaya başladığını (alışılmadık bir şey değil), hatta evlendiğini hayal edin. Burjuva toplumu bu adama karşı tutumunu değiştirir mi, bu olay ahlaki olarak onun değerine en ufak bir gölge düşürür mü? Tabii ki hayır.

Şimdi başka bir durum düşünün: Burjuva toplumundan saygın bir kadın –toplumda tanınmış bir şahsiyet, lisansüstü bir araştırmacı, bir doktor ya da bir yazar; hiç fark etmez– uşağıyla yakınlaşır ve skandalı tamamına erdirmek için onunla evlenir. Burjuva toplum, o güne kadar “saygı duyulan” bu kadının yaptıklarına nasıl bir tepki verir? Elbette onu “aşağılama” yağmuru tutarak! Bir de uşak kocası yakışıklı veya başka “fiziksel nitelikler”e sahip biriye kadının vay haline! İkiyüzlü burjuvazi, “kadının neye kapıldığı zaten belli” diyerek dudak bükür.

Bir kadının yaptığı tercihler onun “kişisel karakteri”ni yansıtıyorsa, burjuva toplumu bu kadını affetmeyecektir. Bu tutum, kabile döneminin geleneklerine bir tür geri dönüşten başka bir şey değildir. Toplum kadınlardan hâlâ tercihlerini ailesinin rütbe ve statüsüne, onların talimat ve çıkarlarına göre yapmasını istiyor. Burjuva toplumu, kadını ailesinden ayrı, ev içi yükümlülükler ve erdemler çemberinin dışında, bağımsız bir insan olarak göremiyor. Dahası, çağdaş toplum, kadının vasisi gibi hareket etme konusunda eski kabile toplumundan da ileri giderek ona sadece evlenmesini değil, ayrıca kendisine “layık” insanlara âşık olmasını söylüyor.

Gayet yüksek ruhsal ve zihinsel niteliklere sahip bir erkeğin kendisine hiç uymayan, boş ve değersiz bir kadını hayat arkadaşı olarak seçtiğini sürekli görüyoruz. Bunu normal buluyor ve üzerine iki kez düşünmüyoruz. Olsa olsa, böyle dayanılmaz bir kadınla evlendiği için dostları İvan İvanoviç’e* acıyabilir. Ama durum tam

* Rusya’da en sık rastlanan erkek ve kadın isimlerinden ikisi İvan İvanoviç ve Maria Petrovna olduğu için yazar da hayali bir erkek ve kadından bahsederken bu isimleri tercih etmiş. –çev.

tersi olursa, ellerimizi havaya kaldırıp endişeyle haykırırız: “Maria Petrovna gibi seçkin bir kadın böyle önemsiz birine nasıl kapılır? Maria Petrovna’nın değerinden şüphe etmeye başlıyorum.” Peki bu çifte standart nereden geliyor? Nedeni nedir? Kuşkusuz ki sebep, cinsiyetlerin “farklı değer”de olduğu fikrinin, yüzyıllar içinde insanın psikolojik yapısının bir parçası haline gelmiş olmasıdır. Kadını fiziksel ve duygusal deneyiminden bağımsız, kendine özgü niteliklere ve kusurlara sahip bir kişilik olarak değil, yalnızca bir erkeğin uzantısı olarak görmeye alışmışız. Bu erkek, koca ya da âşık, kendi kişiliğinin ışığını kadının üzerine yansıtır ve kadının duygusal ve ahlaki yapısını tüm hakikatiyle tanımladığını sandığımız bu şey, kadının kendisi değil, bu yansımadır. Toplumun gözünde erkeğin kişiliği, cinsel alandaki eylemlerinden kolayca ayrılabilir. Kadının kişiliği ise neredeyse tamamen cinsel yaşamı açısından değerlendirilir. Kadınların yüzyıllar boyunca toplumda oynadıkları rolden kaynaklanan bu tutum ancak şimdi, ağır ağır ve sadece ana hatlarıyla da olsa, yeniden gözden geçiriliyor. Bu hatalı ve ikiyüzlü fikirlerin zayıflamasını sadece kadının ekonomik rolünün değişmesi ve üretim sürecine bağımsız olarak katılması sağlayabilir ve sağlayacaktır da.

Cinsel sorunun çözümü için modern insan ruhunu tahrif eden üç temel koşulla; aşırı egoizm, evli eşlerin birbirinin malı olduğu fikri ve fiziksel ve duygusal deneyimin cinsiyetler arasında eşitsiz olduğu kabulüyle yüzleşilmesi gerekiyor. İnsanlar, içinde bulundukları durumdan kurtulmalarını sağlayacak o “sihirli anahtar”ı ancak “değerli oldukları”nı yeterince hissettiklerinde, sevmeye becerileri geliştiğinde, kişisel ilişkilerde özgürlük fikri gerçeğe dönüştüğünde ve “yoldaşlık” ilkesi o geleneksel “eşitsizlik” ve boyun eğme fikrine galebe çaldığında bulacaktır. Ruhlarımızı radikal biçimde yeniden eğitmeden cinsler arası sorunlar da çözülemez.

Ama bu çok fazla şey beklemek olmaz mı? Bu temelsiz ve ütöpic bir iddia, düş gören bir idealistin naif fikri değil mi? İnsanlığın “sevme potansiyeli”ni sahiden nasıl arttıracaksınız?

Buda ve Konfüçyüs’le başlayıp İsa’yla biten kadim zamanlardan beri tüm ulusların bilge insanları bunun üzerine kafa yormuyor mu? Ayrıca, “sevme potansiyeli”nin artıp artmadığını belirleyecek olan kim? Bu, cinsel krizin çözümüne dair iyi niyetli bir tür hayal ya da sadece zayıflığın itiraf edilmesi ve “sihirli anahtar”ı aramanın reddi değil midir?

Durum bundan mı ibaret? Ruhumuzu radikal bir şekilde yeniden eğitime ve cinsel ilişkilere yaklaşımımızı değiştirme düşüncesi, hakikaten bu kadar olasılık dışı, gerçeklikten bu kadar kopuk mu? Tersine, büyük çaplı sosyal ve ekonomik değişimler sürerken, bu bahsettiğimizle uyumlu bir psikolojik deneyim için yeni bir zemini talep eden ve oluşturan koşulların yaratıldığını söylemek mümkün değil mi? Bugün burjuvazinin, burjuva ideolojisinin ve bireyci cinsel ahlak kurallarının yerini alacak başka bir sınıf, yeni bir toplumsal grup öne çıkıyor. Bu ilerici sınıf güçlendikçe, kendi toplumsal sınıfının sorunlarıyla yakından bağlantılı olarak biçimlenen cinsler arası ilişkilerle ilgili yeni fikirleri açığa çıkarmaktan da geri durmamalıdır.

Sosyoekonomik ilişkilerin gözümüzün önünde gerçekleşmekte olan karmaşık evrimi, kadının toplumsal hayattaki rolüne ilişkin sahip olduğumuz bütün fikirleri değiştirip burjuvazinin cinsel ahlakını sarsarken birbiriyle çelişkili iki sonuç doğuruyor. Bir yandan insanlığın bu yeni, değişen sosyoekonomik koşullara uyum sağlama yolunda sergilediği bitmek bilmez çabalara tanık oluyoruz. Bu, kendisini ya “eski biçimler”i yeni bir içerikle doldurarak koruma çabası (yani bir tarafta pratikte eşlerin özgür olduğunu kabul ederken diğer tarafta katı biçimde tek eşli, dağılmaz bir evlilik görüntüsünün korunması) ya da burjuva evliliğindeki ahlaki kodların tüm unsurlarını içeren yeni biçimlerin kabulü (eşlerin zorunlu sahiplenmeciliğinin yasal evlilikten daha fazla olduğu “özgür” birliktelik) olarak gösteriyor. Öte yandan, cinsler arasında yavaş ama istikrarlı bir şekilde, eski normlardan hem görünüşte hem de özünde farklı olan yeni ilişki biçimlerinin ortaya çıktığını görüyoruz.

İnsanlığın bu yeni fikirlere doğru yürürken hiç tereddüt etmediği söylenemez; ancak şu anda ne kadar kararsız olursa olsun, bu çabaya odaklanmamız gerekiyor çünkü bu, bir sınıf olarak proletaryanın “geleceğin kuşatılmış surlarına” fethetme göreviyle yakından bağlantılı bir çabadır. Bu çelişkili ve karmakarışık cinsel normlar labirentinde, cinsler arasında daha sağlıklı, insanlığı cinsel krizden çıkarmayı vaadeden ilişkiler arıyorsanız, rafine bireyci bir ruha sahip “kültürlü burjuva çevreler”den uzaklaşıp bitişik nizamlı işçi sınıfı evlerine bakmanız gerek. Orada, kapitalizmin yarattığı dehşet ve sefalet içinde, gözyaşları ve beddualar arasında hayatın pınarları fışkırıyor.

Kapitalizmin acımasızca sömürdüğü, zorlu ekonomik koşulların baskısı altında hayatta kalmaya çalışan proletaryanın yaşamında az önce bahsettiğimiz ikili sürecin kendi kendine işlediğini görebilirsiniz. Mevcut gerçeklik karşısında hem “edilgen uyum” hem de etkin muhalefet süreci bir aradadır. Kapitalizmin yıkıcı etkisi, işçi ailesinin temelini yok eder ve işçiyi mevcut koşullara bilinçsizce “uyum sağlamaya” zorlar. Bu, cinsler arası ilişkilerde, diğer sosyal sınıflarda görülene benzer bir dizi duruma yol açar. İşçi, düşük ücret baskısı altında kaçınılmaz olarak daha ileri yaşlarda evlenme eğilimine girer. Bir işçi, bundan yirmi yıl önce genellikle 20-25 yaşları arasında evleniyor idiyse, bugün aile geçindirmenin yükünü ancak 30’lu yaşlarında üstlenebiliyor. İşçinin kültürel talepleri arttıkça –kültürel yaşamla temas halinde olmaya, tiyatro ve konferanslara gitmeye, gazete ve dergi okumaya, boş zamanını mücadele, siyaset ya da bu tür sevdiği uğraşlara ayırmaya verdiği önem arttıkça– daha geç evlenme eğilimine giriyor. Ancak fiziksel ihtiyaçlar mali duruma bakmaz, kendilerini dayatırlar. Böylece işçi sınıfından bir bekar, tıpkı orta sınıftan bir bekar gibi, çareyi fuhuşta bulur. Bu, işçi sınıfının elverişsiz varoluş koşullarına edilgen biçimde uyum göstermesinin bir örneğidir. Başka bir örnek verelim: İşçi evlense bile, aldığı düşük ücret, işçiyi tıpkı burjuva ailesinin yaptığı gibi, çocuk sahibi olmayı “planlama”ya mecbur eder. Sık görülen bebek öldürme

vakaları, fahişeliğin artması; bunların hepsi aynı sürecin dışavurumlarıdır. Bunların hepsi, işçi sınıfının kendisini çevreleyen gerçekliğe uyum sağlama çabalarıdır; ama bu, yalnızca proletaryaya özgü bir süreç değildir. Kapitalist gelişme sürecinin tuzağına düşmüş dünyadaki tüm sınıflar ve toplum kesimleri bu şekilde tepki vermektedir.

Ancak baskıcı gerçekliğe uyum sağlamak yerine fiilen karşı çıkan, etkin ve yaratıcı güçlerden ve cinsler arasında yeni bir ilişki kurmayı hedefleyen yeni idealler ve çabalardan bahsetmeye başladığımızda bir farklılık görürüz. Böyle etkin bir muhalefet yalnızca işçi sınıfının içinde şekillenmektedir; ama bu, diğer sınıflar ve toplum kesimlerinin (özellikle toplumsal varoluş koşulları itibarıyla işçi sınıfına en yakın konumdaki orta sınıf aydınlarının), ilerici işçi sınıfının kurmaya çalıştığı “yeni” biçimleri benimsemediği anlamına gelmez. Kendi ölü ve dayanıksız evlilik biçimlerine yeni bir soluk getirmek için içgüdüsel bir arzuyla hareket eden burjuvazi, işçi sınıfının “yeni” fikirlerine el koyar; ancak işçi sınıfının geliştirdiği idealler ve cinsel ahlak kodları, burjuvazinin sınıfsal ihtiyaçlarını yansıtmaz. Bunlar işçi sınıfının taleplerinin yansımasıdır ve bu sayede, onun verdiği toplumsal mücadelede yeni bir silah işlevi görürler. Burjuvazinin toplumsal egemenliğinin temellerini yıkmaya yararlar. Bu noktayı bir örnekle açıklığa kavuşturalım.

Orta sınıf aydınlarının, kopmaz evlilik bağı yerine daha özgür, daha kolay bozulabilen medeni evliliği koyma girişimi, burjuvazinin toplumsal istikrarının temel dayanağını, yani tek eşli, mülk odaklı aileyi yok etmektedir. Öte yandan, cinsler arası ilişkilerde daha fazla akışkanlık, işçi sınıfının temel görevlerinden biriyle örtüşmekle kalmaz, hatta bu görevin dolaylı bir sonucudur. Evlilikte “itaat” unsurunun reddedilmesi, burjuva ailesinin son yapay bağlarını da yok edecektir. İşçi sınıfının bir üyesinin diğerine “boyun eğmesi”, tıpkı sahiplenme duygusunun ilişkilere yaptığı gibi, proleter ruh üzerinde zararlı bir etkiye sahiptir. Yalnızca belli birtakım üyelerini bağımsız temsilcileri olarak seçip bireysel, ya-

ltilmiş ailenin çıkarları yerine sınıf çıkarlarına hizmet etmekle görevlendirmek, devrimci sınıfın çıkarına değildir. Bir grev ya da aktif bir mücadele sırasında ortaya çıkan, aile ve sınıfın çıkarları arasındaki çatışmalar ile proletaryanın bu tür olayları hangi ahlaki ölçülerle değerlendirdiği, yeni bir proleter ideolojinin temellerinin oluştuğuna dair yeterince açık bir göstergedir.

Bir işadaminin, firmanın mali zorluklar içinde olduğu bir zamanda, ailevi nedenlerden dolayı sermayesini çekmek zorunda kaldığını varsayalım. Burjuva ahlakı, bu davranışı değerlendirmek konusunda nettir: “Ailenin çıkarları her şeyden önce gelir.” Bunu, ailesini aç bırakmamak için yoldaşlarına kafa tutarak grev kırıkcılık yapan birine karşı işçilerin alacağı tavırla karşılaştıralım: “Sınıfın çıkarları önce gelir.” İşte size başka bir örnek: Orta sınıf kocanın ailesine olan sevgi ve bağlılığı, karısını ev dışındaki bütün ilgi alanlarından koparıp onu çocuk bakımı ve mutfak işlerine bağlamak için yeterlidir. Burjuvazinin bakış açısına göre, “ideal aileyi ideal koca ayakta tutar”. Peki ya işçiler, kendi sınıflarından “bilinçli” bir üyenin, karısı veya kız arkadaşının gözlerini toplumsal mücadeleye kapatmasına nasıl bakıyor? İşçi sınıfının ahlakı; bireysel mutluluk için, ailenin iyiliği için, kadınların kapının dışında akıp giden hayata katılmasını talep edecektir. Kadınların eve “hapsedilmesi”, aile çıkarlarının her şeyin önüne konulması, kocanın karısı üzerinde mutlak tasarruf hakkına sahip olması – tüm bunlar işçi sınıfı ideolojisinin temel ilkesi olan “yoldaşlık dayanışması” ile parçalanıyor. Üyelerin hepsinin birbiriyle eşit olmadığı ve birinin diğerine boyun eğmesi gerektiği fikri, proleter yoldaşlığın temel ilkesiyle çelişmektedir. Bu yoldaşlık ilkesi, işçi sınıfı ideolojisinin temelidir. Gelişmekte olan proleter ahlakın bütününü, yani insanın kişiliğini yeniden eğitmesine yardım eden, hissedebilmesini sağlayan, mülkiyet duygusuna mahkûm olmak yerine özgürlük becerisi, eşitsizlik ve boyun eğme yerine yoldaşlık becerisi kazandıran bir ahlakı şekillendiren ve belirleyen bu ilkedir.

Ekonomik büyüme ve maddi kültürde yaşanan ilerleme sonucunda gelişen her yeni sınıfın, insanlığa koşullara uygun yeni bir

ideoloji sunması kadim bir gerçekliktir. Cinsel davranış kuralları da bu ideolojinin bir parçasıdır. Bununla birlikte, proleter cinsel ahlakın “üstyapı”dan başka bir şey olmadığı ve toplumun ekonomik tabanı değişene kadar bu alanda herhangi bir değişikliğin gerçekleşmeyeceği klişesini eleştirmek adına “proleter etik” ya da “proleter cinsel ahlak” hakkında bir şeyler söylemekte fayda var. Sanki belli bir sınıfın ideolojisi ancak sosyoekonomik ilişkilerde o sınıfın egemenliğini güvence altına alan çözülme tamamlandığında oluşuyor! Bütün tarihsel deneyimler bize gösteriyor ki, herhangi bir sosyal grup kendi ideolojisini ve dolayısıyla kendi cinsel ahlakını, düşman toplumsal güçlerle verdiği mücadele sırasında oluşturmaktadır.

Bu sınıf, toplumsal konumunu güçlendirmeyi, ancak sınıf içinde yaratılan ve sınıfın ihtiyaçlarına cevap veren yeni manevi değerler yardımıyla başaracaktır. Toplumda kendisine düşman olan gruplardan iktidarı almayı sadece bu yeni normlara ve ideallere bağlı kalarak başarabilir. İşçi sınıfının çıkarlarını yansıtacak bir ahlakın temel ölçütlerini aramak ve geliştirmekte olan cinsel normların bu ölçütlere uygun olup olmadığını anlamak; işte işçi sınıfı ideologlarının üstesinden gelmek *zorunda olduğu* görev budur. Anlamamız gerekiyor ki, ancak toplum içinde *sürmekte olan* yaratıcı sürecin, oluşmakta olan yeni talepler, idealler ve normların farkına vardığımızda; ancak ilerici sınıfın cinsel ahlakının yarattığı şiddetli darbeyi net olarak kavradığımızda, cinsel ilişkilerin içinde bulunduğu kaos ve çelişkileri anlamlandırmamızı ve kördüğüm olmuş cinsel sorunları çözmemizi mümkün kılacak o ipliğin ucunu bulabiliriz.

Unutmayalım; işçi sınıfının mücadelecisi konumunu güçlendirmek konusunda ancak işçi sınıfının sorunlarıyla uyumlu cinsel ahlak kodları önemli bir silah işlevi görebilir. Tarihsel deneyimler bize bu kadarını öğretiyor. Bu silahı komünist bir sistem ve cinsler arasında daha derinlikli, daha hayat dolu yeni ilişkiler kurmak uğruna savaşıyor işçi sınıfının çıkarları için kullanmaktan bizi ne alıkoyabilir?

EVLİLİK İLİŞKİLERİNDE KOMÜNİST AHLAK ÜZERİNE TEZLER

1921

Aile ve evlilik tarihsel kategorilerdir, belirli bir üretim düzeyinde var olan ekonomik ilişkilere uygun olarak gelişmiş olgulardır. Bu nedenle, birer biçim olarak evlilik ve aile, verili dönemin ekonomik sistemi tarafından belirlenir ve toplumun ekonomik temeli değiştikçe bunlar da değişir. Aile; tıpkı hükümet, din, bilim, ahlak, hukuk ve gelenekler gibi, toplumun ekonomik sisteminden türeyen üstyapının bir parçasıdır.

Ekonomik işlevlerin bir bütün olarak toplumdan ziyade aile tarafından yerine getirildiği koşullarda aile ve evlilik ilişkileri daha istikrarlı olup belirleyici bir güce sahiptir: “Emek henüz ne kadar az gelişmişse, emeğin ürünlerinin miktarı (...) ne kadar sınırlıysa, toplum düzeni de o kadar ağırlıklı bir şekilde soy bağlarının hükmü altında görünür”¹ (Engels, *Ailenin... Kökeni*). Doğal ekonomi döneminde aile, kapalı bir ekonomik birim oluşturuyordu; bu insanlık için gerekliydi ve dolayısıyla belirleyici bir güce sahipti. Aile o zamanlar hem üretim hem de tüketim birimiydi. Özellikle toplumun ilk gelişim aşamalarında, aile/ekonomik birim dışında bireyin yaşamını idame ettirme olanağı yoktu. Kapitalizmin pek gelişemediği bazı bölge ve ülkelerde (örneğin Doğu halkları arasında) köylü ailesi hâlâ temel bir aile/ekonomi birimidir. Ancak doğal ekonomiden ticaret ve mübadeleye dayalı

1 Friedrich Engels, *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*, çev. Erkin Özalp, Yordam Kitap, İstanbul, Eylül 2019, s. 13.

bir ticari kapitalizm ekonomisine geçişle birlikte aile, toplumun işleyişi için zorunlu bir unsur olmaktan çıkmakta ve böylece belirleyici gücünü ve önemini kaybetmektedir.

Kapitalist üretim sisteminin yerleşmesiyle birlikte evlilik/aile birliğinin üretim birimi olmaktan çıkıp sadece tüketimle ilgili bir yasal düzenlemeye dönüşmesi, kaçınılmaz olarak evlilik/aile bağlarının zayıflamasına yol açmaktadır. Özel mülkiyet ve burjuva-kapitalist ekonomik sistem çağında, evlilik ve ailenin üzerinde yükseldiği temel, (a) maddi ve mali etmenler, (b) kadın cinsinin ekonomik olarak toplumsal kolektife değil, ailenin geçimini sağlayan kişiye, yani kocaya bağımlı olması ve (c) yeni gelen neslin bakımını sağlama zorunluluğudur. Kapitalizm, bireysel ekonomiler sistemini kalıcı hale getirir: Ailenin ulusal kapitalist ekonomi içinde yerine getirmesi gereken ekonomik görevler ve işlevler vardır. Bu nedenle kapitalizmde aile, ulusal ekonomi ile birleşmez veya onun içinde çözülmez; söz konusu olan köylü ailesi ise bir üretim birimi olarak, kentli bir aile ise tüketim odaklı bir birim olarak bağımsız varlığını sürdürür. Özel mülkiyetten doğan bireysel ekonomi, burjuva ailesinin temelidir.

Komünist ekonomi ise aileyi ortadan kaldırır. Proletarya diktatörlüğü döneminde tek üretim planı ve kolektif toplumsal tüketim anlayışına geçilmesiyle, aile ekonomik bir birim olarak önemini kaybeder. Ailenin dışsal ekonomik işlevleri ortadan kalkar ve tüketimin tekil aile bazında örgütlenmesi son bulur; bir sosyal mutfak ve kantin ağı kurulur; giysi yapımı, onarımı, yıkanması ve diğer ev işleri ülke ekonomisine entegre edilir. Proletarya diktatörlüğü döneminde ekonomik bir birim olarak ailenin ulusal ekonomiye faydasız olmanın da ötesinde zarar getirdiğini görmek gerekir. Aile ekonomik birimi, a) küçük hane ekonomilerinin verimsiz biçimde ürün ve yakıt israfına ve b) özellikle evdeki kadınlar tarafından yüklenilmek üzere, üretken olmayan emeğe yol açmakta ve dolayısıyla tek bir ekonomik plana ve işgücünün (kadınlar dahil) amaca uygun kullanımına dayalı işçi cumhuriyetinin çıkarlarıyla çatışmaktadır.

Demek ki proletarya diktatörlüğünde ailenin üzerinde yükseldiği maddi ve ekonomik etmenler ortadan kalkar. İşçi cumhuriyetindeki komünist unsurlar güçlendikçe kadının erkeğe ekonomik bağımlılığı ve “genç kuşağın” bakımında ailenin üstlendiği rol de son bulur. Tüm yurttaşlara çalışma yükümlülüğü getirilmesi sayesinde kadın, ulusal ekonomide ailesinden ve medeni durumundan bağımsız olarak bir değer kazanır. Kadının evlilik ve aile içinde maruz kaldığı ekonomik tabiiyet son bulur ve çocuk bakımı ile çocukların fiziksel ve ruhsal eğitimlerinin sorumluluğu toplumsal kolektif tarafından üstlenilir. Kolektifin bağlarını zayıflatan ve komünizmin inşasını sekteye uğratan bencillik ailede öğrenilir ve içselleştirilir. Ancak yeni toplumda, ebeveynler ve çocuklar arasındaki ilişkiler, her tür maddi etmenden özgürleşerek yeni bir tarihsel boyut kazanır.

Aile, ekonomik işlevlerinden ve genç kuşağa karşı sorumluluklarından sıyrılıp kadının varoluşunun merkezi olmaktan çıktığında aile olmaktan da çıkar. Aile birimi, karşılıklı anlaşmaya dayanan iki kişilik bir birim haline gelir.

Proletarya diktatörlüğü döneminde, komünizm bağları sağlamlaştıkça ekonomik ve sosyal bir birim olarak aile de öleceği için, işçi devletinin artık bu aileyle değil, evlilik ilişkilerinin değişen biçimleriyle meşgul olması gerekir. Aile, hem ekonomik bir birim hem de ebeveynlerin çocukların maddi refahını sağlamak zorunda olduğu bir birliktelik olarak, yok olmaya mahkûmdur. Bu nedenle işçi kolektifi, ekonomik ilişkilere göre değil, cinsler arasındaki ilişkilerin biçimine göre tutum almalıdır. Cinsiyetler arasında yaşanacak hangi tür ilişki işçi kolektifinin çıkarlarına en uygundur? Kapitalizmden komünizme geçiş aşamasında hangi ilişki biçimi kolektifi zayıflatmayıp güçlendirir ve böylelikle yeni toplumun inşasına yardımcı olur? İşçi sisteminin yavaş yavaş oluşturduğu ahlak ve yasalar, bu soruya cevap sunmaya başlamaktadır.

Cinsler arasındaki ilişkiler, eski ailenin ekonomik ve sosyal işlevini yerine getirmeye hizmet etmekten çıktığında, artık işçi

kolektifinin ilgi alanı olmaktan da çıkar. Kolektifi ilgilendiren cinsler arasındaki ilişkiler değil, sonuçtur; yani çocuk. İşçi devleti anneliği desteklemekle, yani kadının ve çocuğun refahını güvence altına almakla sorumlu olduğunun farkındadır; ancak söz konusu çifti işçi kolektifinden ayrı, yasal bir birim olarak tanımaz. İşçi cumhuriyetinin evli çiftlere karşılıklı haklar tesis eden (eş veya çocuk için nafaka) ve böylece bu birim ve çıkarlarının, işçilerin toplumsal kolektifinin genel çıkarlarından (kadınlara kocalarının çalıştığı köy ya da kasabaya nakil hakkı tanınması) ayrı tutulmasını yasal olarak teşvik eden evlilik kararnameleleri geçmişin kalıntılarıdır. Bunlar kolektifin çıkarlarıyla çelişmekte ve bağlarını zayıflatmaktadır, bu nedenle gözden geçirilerek değiştirilmeleri gereklidir.

Yasalar, anneliğin, işçi kolektifinin ilgisi dahilinde olduğunu vurgulamalı ve çocuğun, ebeveynleri arasındaki ilişkiye bağımlılığını ortadan kaldırmalıdır. İşçi kolektifinin yasaları ebeveynlik haklarının yerini alır ve işçi kolektifi, birleşik ekonominin, mevcut ve gelecekteki emek kaynaklarının çıkarı adına süreci yakından izler. Proletarya diktatörlüğü döneminde, evlilik yasası yerine hükümetin annelikle ilişkisini, anne ile çocuk arasındaki ilişkiyi ve anne ile işçi kolektifi arasındaki ilişkiyi belirleyen düzenlemeler (yani kadın emeğinin korunmasını, hamile ve emziren annelerin refahını, çocukların refahı ve toplumsal eğitimini düzenleyen normlar) olmalıdır. Toplumsal olarak eğitilen çocuk ile anne ve baba arasındaki ilişkiyi yasal normlar düzenlemelidir. Babalık ilişkisi, evlilik veya maddi nitelikte bir ilişki yoluyla kurulmamalıdır. Erkek, babalık rolünü kabul edip etmemeyi seçebilmelidir (yani çocuğun alacağı toplumsal eğitim sistemine anneye birlikte karar verme hakkı ve kolektifin çıkarlarıyla çatışmamak koşuluyla, çocukla entelektüel ilişkiler kurma hakkı ile gelişimi üzerinde etkide bulunabilme fırsatı).

Cinsler arasındaki ilişkilerin işçi kolektifinin çıkarları doğrultusunda yasal düzenlemelere tabi olmasını gerektiren iki neden vardır: a) ulusun ve ırkın sağlığı ve hijyeni, b) ulusal eko-

nomik kolektif için son derece önemli olan nüfus planlaması. Proletarya diktatörlüğü döneminde ilişkilerin düzenlenmesi yeni bir evreye girer. İşçi kolektifi, cinsiyetler arasındaki ilişkileri geliştirmek ve bu ilişkilerden doğan çocukların sağlığını güvence altına almak için yasalar ve yasal yaptırım tehdidi yerine ajitasyon, eğitim ve sosyal tedbirlere başvurmalıdır. Örneğin Sağlık ve Eğitim Komiserleri, zührevi ve diğer bulaşıcı hastalıklar konusunda geniş çaplı bir kampanya yürütmeli ve böylece bu hastalıkların cinsel ilişki ve günlük yaşam faaliyetleri yoluyla yayılma tehlikesini azaltmalıdır. Kişi, kanun önünde, cinsel ilişkide bulunduğu için değil, hastalığı hakkında bilerek sustuğu, hasta olduğunu birlikte yaşadığı ve çalıştığı kişilerden sakladığı ve dolayısıyla enfeksiyon olasılığını azaltmak için alınacak önlemlere ilişkin kurallara uymadığı için suçludur.

Proletarya diktatörlüğü döneminde, cinsel ilişkileri işçi kolektifinin ve gelecek nesillerin yararına olacak şekilde düzenleyen yasa değil, komünist ahlakıdır.

Toplumun gelişimindeki her tarihsel (ve dolayısıyla ekonomik) dönemin kendi evlilik ideali ve kendi cinsel ahlakı vardır. Kabile sistemindeki ahlak anlayışı, kabile içinde hüküm süren akrabalık bağları nedeniyle, özel mülkiyetin ve koca/baba egemenliğinin (ataerkillik) ortaya çıkışına bağlı olarak gelişen ahlaktan farklıydı. Farklı ekonomik sistemlerin farklı ahlaki kodları vardır. Ahlak sadece toplumun her gelişim aşamasında değişmekle kalmaz, her sınıfın da kendine özgü bir cinsel ahlakı oluşur (bunun doğruluğunu sınamak için feodal toprak sahibi sınıf ile burjuvazinin aynı dönemde sahip olduğu ahlak kurallarını karşılaştırmak yeterlidir). Özel mülkiyet ilkeleri ne kadar güçlü biçimde yerleşmişse, ahlak kuralları da o kadar katıdır. Evlenmeden önce bakire kalmanın önemi, özel mülkiyet ilkelelerinden ve erkeklerin başkasının çocuğunu beslemek istememesinden kaynaklanmaktadır.

İkiyüzlülük (görünüşte edep kurallarına uygun yaşayıp genel ahlaka aykırı pratiklerde bulunmak) ve çifte standart (erkek ve

kadın için farklı davranış kuralları), burjuva ahlakının iki ayağıdır. Komünist ahlak, her şeyden önce cinsler arasındaki ilişkilerde burjuva toplumundan miras kalan tüm ikiyüzlülüğü kararlılıkla reddetmeli ve çifte ahlak standardını elinin tersiyle itmelidir.

Proletarya diktatörlüğü döneminde, cinsler arasındaki ilişkiler yalnızca yukarıda belirtilen kriterlere göre, yani emekçi nüfusun sağlığı ve kolektif içindeki içsel dayanışma bağlarının gelişimine göre değerlendirilmelidir. Cinsel ilişki utanılacak bir şey ya da bir günah olarak değil, sağlıklı bir organizmanın açlık ve susuzluk gibi doğal bir ihtiyacı olarak görülmelidir. Bu olgu, ahlaklı veya ahlaksız olarak değerlendirilemez. Sağlıklı ve doğal içgüdülerin tatmin edilmesi ancak hijyen sınırları aşıldığında normal olmaktan çıkar. Bu gibi durumlarda, yalnızca ilgili kişinin sağlığı değil; sağlıklı, güçlü ve enerjik işçilere ihtiyaç duyan işçi kolektifinin çıkarları da tehlikeye girer. Bu nedenle komünist ahlak, cinselliğe duyulan ilgiyi açıkça normal kabul ederken, sağlıklı ve doğal olmayan ilgiyi kınamaktadır (örneğin aşırılıklar veya olgunluğa ulaşmadan girilen, organizmayı tüketerek erkeklerin ve kadınların çalışma kapasitesini düşüren cinsel ilişkiler).

Komünist ahlak, halkın sağlığını göz önünde bulundurduğu için, cinsel kısıtlamayı da eleştirir. Sağlık, insanın tüm ihtiyaçlarının tam ve doğru bir şekilde karşılanması demektir; hijyen normları bu amaçla çalışmalı ve organizmanın cinsel dürtü gibi önemli bir işlevini yapay olarak bastırmamalıdır (Bebel, *Kadın ve Sosyalizm*). Bu nedenle vaktinden önce (beden yeterince gelişmeden ve güçlenmeden) girilen cinsel deneyimler de cinselliğin kısıtlanmasıyla eşit derecede zararlı olarak görülmelidir. İnsan ırkının sağlığı için duyulan bu kaygı, cinsler arasındaki zorunlu ilişki biçimi olarak ne tek eşliliği ne de çok eşliliği dayatır; çünkü tek eşlilik içinde aşırılıklar yaşanabileceği gibi, sıkça partner değiştirmek de hiçbir şekilde cinsel ölçsüzlük anlamına gelmemektedir. Bilim, kadının aynı anda birçok erkekle ilişki yaşamasının onun çocuk sahibi olma yeteneğini azalttığını; çok sayıda kadınla ilişki yaşamanın da erkeği yıpratıldığını ve çocuklarının

sağlığını olumsuz yönde etkilediğini keşfetti. İşçi kolektifinin güçlü ve sağlıklı erkek ve kadınlara ihtiyacı olduğu için, bu tür bir cinsel yaşam tarzı kolektifin menfaatine uygun değildir.

Anne-babanın rahme düşme anındaki psikolojik durumunun, çocuğun sağlığını ve yaşam kapasitesini etkilediği kabul edilmektedir. Bu nedenle komünist ahlak, yalnızca fiziksel çekiciliğe ya da anlık tutkulara dayanan sevgisiz cinsel ilişkileri insan sağlığı bakımından eleştirmektedir. Komünist ahlak, aynı zamanda, kolektifin çıkarları adına ilişkilerini fiziksel çekicilik yerine hesap-kitap, alışkanlık ve hatta entelektüel yakınlık üzerine kuran insanları da eleştirmektedir.

Dayanışma duygularının gelişip büyümesini teşvik etmek ve çalışma kolektifinin bağlarını güçlendirmek gerekliliği göz önüne alındığında, her şeyden önce “çift”in özel bir birim olarak yalıtılmasının komünizmin çıkarlarına uygun olmadığı tespit edilmelidir. Komünist ahlak, işçi sınıfının yoldaşlık bilincinin geliştirilmesini ve kolektif üyelerinin kalp ve zihinlerinin kaynaşmasını gerektirir. Bireyin ihtiyaç ve çıkarları, kolektifin çıkar ve amaçlarından sonra gelmelidir. Bu nedenle bir yandan aile ve evlilik bağlarını gevşetmek, diğer yandan bireyin iradesinin kolektifin iradesine tabi olması ve dayanışma konusunda kadın ve erkekleri eğitmek şarttır. İşçi cumhuriyeti, şu anki erken aşamada bile annelerin sadece kendi çocuklarının değil, bütün işçi çocuklarının annesi olmayı öğrenmesini talep eder; çifti kendi kendine yeterli bir birim olarak tanımaz ve bu nedenle kadınların bu birim uğruna işten ayrılmasını onaylamaz.

Cinsel ilişkiler konusuna gelince, komünist ahlak her şeyden önce maddi veya diğer ekonomik etmenlere dayalı bütün ilişkilere son verilmesini talep eder. Sıcak dokunuşların alınıp satılması, cinsiyetler arasındaki eşitlik duygusunu yok eder ve komünist toplumun onsuz var olamayacağı dayanışmanın temelini baltalar. Sonuç olarak, her tür fahişelik biçimi ve her tür anlaşmalı evlilik, Sovyet hukuku tarafından kabul görüyor olsa bile ahlaken kınanmaya tabidir. Evliliğe ilişkin yasal düzenlemelerin halen yürür-

lükte olması, işçi kolektifinin özel ve münhasır çıkarlara sahip “çift”i kabul edebileceği yanılışmasını yaratmaktadır. Oysa bir bütün olarak kolektif üyeleri arasındaki bağlar ne kadar güçlü olursa, evlilik ilişkilerini güçlendirme gerekliliği o kadar az olur. Komünist ahlakın ikinci gereği, genç neslin kolektife karşı sorumluluk duygusu ve hayattaki tek şeyin aşk olmadığı bilinciyle yetiştirilmesidir (yüzyıllardır tam tersi belletildiği için, bu özellikle kadınlar için önemlidir). Aşk, yaşamın yalnızca bir yönüdür, dolayısıyla birey ile kolektif arasındaki ilişkilerin diğer boyutlarını gölgede bırakmasına izin verilmemelidir. Burjuvazinin ideali, birbirini toplumla temas kurmaya ihtiyaç duymayacak kadar eksiksiz şekilde tamamlayan evli çiftti. Komünist ahlakın genç nesiller için talebi ise bireyin kişiliğinin tam manasıyla gelişeceği ve sahip olduğu pek çok ilgi alanıyla birlikte, her iki cinsten birçok insanla temas kuracağı şekilde eğitilmeleridir. Komünist ahlak, insanlar arasında çok ve çeşitli sevgi ve dostluk bağlarının gelişmesini teşvik eder. Eski ideal “her şey sevdiklerimiz için” idi; komünist ahlak ise her şeyi kolektif için ister.

Cinsel aşk kolektifin çıkarları açısından ele alınsa da komünist ahlak, insanların duyarlılık ve anlayış içinde eğitilmesini ve hem kendilerine hem de partnerlerine karşı psikolojik bakımdan talepkâr olmasını ister. Cinsler arası ilişkileri sadece seksten ibaret gören burjuva bakış açısı kınanmalı ve yerini, yaşamı zenginleştiren ve büyük mutluluklar yaratan, neşe dolu bir aşk anlayışı almalıdır. İnsan düşünsel ve duygusal anlamda geliştikçe, aşkın salt fizyolojik yönü ilişkilerinde önemini kaybedecek ve aşk deneyimi o denli parlak olacaktır.

Geçiş dönemi süresince kadın ve erkekler arasında işçi kolektifinin çıkarlarına uygun olacak ilişkiler şu hususlara dayanmalıdır: (1) Tüm cinsel ilişkiler karşılıklı beğeniye, sevgiye, hayranlığa veya tutkuya dayanmalı ve arkasında hiçbir şekilde mali veya maddi bir güdü söz konusu olmamalıdır. İlişkilerdeki her tür hesap kitap amansızca kınamaya tabi olmalıdır. (2) İlişkinin şekli ve uzunluğu herhangi bir düzenlemeye tabi tutulamaz, an-

cak ırkın hijyeni ve komünist ahlak, ilişkilerin tek başına cinselliğe dayalı olmamasını ve sağlığı tehdit eden aşırılıklardan uzak durulmasını gerektirir. (3) Kalıtsal olabilecek hastalık vb. sahibi olanlar çocuk sahibi olmamalıdır. (4) Kıskançlık ve sahiplenmecilik, yerini yoldaşlık anlayışı ve karşı tarafın özgür bir birey olduğunun kabulüne bırakmalıdır. Kıskançlık, komünist ahlakın onaylayamayacağı yıkıcı bir güçtür. (5) Kolektifin üyeleri arasındaki bağlar güçlendirilmelidir. Genç neslin entelektüel ve politik merakının teşvik edilmesi, aşkta sağlıklı ve parlak duyguların gelişmesine yardımcı olur.

Kolektif ne kadar güçlü olursa, komünist yaşam tarzı da o kadar sağlam bir şekilde kurulur. Topluluk üyeleri arasındaki duygusal bağlar ne kadar sıkıysa, yalnızlıktan kurtulmak için evliliğe sığınma ihtiyacı o kadar az olur. Komünizmde maddenin kör gücü, sağlam biçimde kaynaşmış ve böylece eşi görülmemiş derecede güçlü hale gelmiş işçi kolektifinin iradesine tabidir. Bireyin kendisini entelektüel ve duygusal olarak geliştirme olanağı hiç olmadığı kadar fazladır; bu kolektifte yeni ilişki biçimleri olgunlaşmakta, aşk kavramı gelişmekte ve genişlemektedir.

Ekim Devrimi Batıdaki Kadınlara Ne Sağladı?

1927

Ekim Devriminin Sovyetler Birliği'nde emekçi kadınların kurtuluşu bakımından ne tür kazanımlar elde ettiği herkes tarafından iyi biliniyor, konu gayet açık ve tartışmasız. Peki, Büyük Ekim Devriminin yurtdışında, burjuva ülkelerdeki kadın kurtuluş hareketi üzerinde ne gibi bir etkisi oldu? İşçi sınıfının görevleri ve özelemleri arasında yer alan "yeni kadın"ın yaratılması konusunda katkısı ne oldu?

Avrupa ve Kuzey Amerika'da nüfusun yoksul kesimleri ve *orta gelir* düzeyine sahip olanlar arasından çok sayıda kadını üretim ve devlet yönetimi girdabına *sürükleyen* Dünya Savaşı, kuşkusuz kadın kurtuluş davasının ilerlemesine önemli ölçüde hizmet etti. Kadın emeğinin bu hızlı büyümesi, burjuva ülkelerde aile yaşamı ve kadınların genel yaşam biçiminde eşi benzeri olmayan değişimleri beraberinde getirdi. Ancak Ekim Devrimi gibi güçlü bir örnek olmaksızın, kadınların özgürleştiği bu sürecin fazla bir ilerleme sağlaması mümkün olmazdı. Ekim Devrimi, kadınların yeniden değerlendirilmesine, kadınların toplumsal açıdan yararlı emek birimleri olduğunun açıkça anlaşılmasına ve doğrulanmasına yardımcı oldu. Ekim Devriminin ilk günlerinden itibaren anlaşıldı ki kadın enerjisine binlerce yıldır sanıldığı gibi sadece koca ve aile değil, aynı zamanda toplum, tüm toplumsal kolektif ve devlet de ihtiyaç duymaktadır.

Bununla birlikte, bu olgunun kaçınılmaz bir tarihsel gerçek oluşu ve yeni bir kadın tipinin oluşmasının yeni, emekçi bir top-

lumun yaratılmasına dönük genel bir değişimle bağlantılı olması, burjuvazinin anlayamayacağı ve anlamak istemediği bir şeydir. Ekim Devrimi olmasaydı, hâlâ kadının kendi geçimini sağlamasının geçici bir olgu olduğuna ve kadının payına evde, ekmek kazanan kocasının arkasında durmanın düştüğüne yaygın şekilde inanılıyor olurdu. Ekim Devrimi birçok kavramı değiştirdi. Kadınların görev ve mesleklerini değerlendirmek konusunda Sovyetler Birliği'nde yaşanan bu kökten değişim, sınırlarının çok ötesinde de kadınlara yönelik tutumu etkilemiştir. Artık dünyanın her köşesinde, her yerde bu yeni kadına rastlayabiliriz. Yeni kadın, belki emperyalistlerin yırtıcı egemenliğinin üretici güçlerin gelişimini engellediği yarı sömürge ve sömürge ülkelerdeki kadınlar hariç, kitlesel bir olgudur. Ancak oralarda bile, ulusların kendi kaderini tayin etme mücadelesi ve emperyalizme karşı verilen mücadele düşünülürse, yeni kadın tam da bu mücadele sürecinde şekillenmektedir. Toplumsal gruplar ve sınıflar arasındaki mücadelede kadınların işbirliği olmadan başarılı olmak mümkün değildir.

Yeni kadın, esasen enerjisini özel aile ekonomisinin çıkarlarına hizmet etmek yerine toplumsal açıdan yararlı ve gerekli bir görev yerine getirmek için kullanan bağımsız bir emek birimidir. Yeni kadın, eski kadına damgasını vuran içsel ahlaki özelliklerden özgürleşmektedir. Kadının önemsizliği, muhafazakârlığı ve sınırlı fikir yelpazesi; geçimini sağlayacak bir hami arayışında rakip gördüğü diğer kadınlara karşı kıskançlığı ve kötülüğü; tüm bu özellikler, bugün hayatta kalma mücadelesi verdiği alanda kendisine gerekli değil. Kadın, kendi emeğiyle yaşamaya başlar başlamaz, farklı nitelikler geliştirmesi ve yeni alışkanlıklar edinmesi gerekir; bu yüzden dünya genelinde milyonlarca emekçi kadın, kendisini ahlaki olarak yeniden silahlandırma uğraşında.

Sadece ülkemizde değil, yurtdışında da kadınların verimli ve emeğine ihtiyaç duyulan işçiler olmayı nasıl öğrendiklerini gözlemlemek ilginçtir. Kadınlar, kendi esenliklerinin ve çoğunlukla çocuklarının varoluşunun da doğrudan kendilerine, çalışma ve

niteliklerine bağlı olduğunun tamamen farkında. İçinde yaşadıkları yeni koşullara dışsal ve içsel olarak uyum sağlıyorlar. İçsel ya da psikolojik açıdan, kendisini tamamen kocasına ve ailesine adanmış, o sabırlı, itaatkâr varlık olmaya son veriyorlar. Artık kadınların “hassas” olmaya vakitleri yok; “itaatkâr” ve sabırlı olmak ise çok daha imkânsız. Sahip oldukları güce güvenmeleri, kararlı davranmaları ve duygularının dikkatlerini dağıtmasına izin vermemeleri daha önemli.

Yeni emekçi kadınları geçmişin kadınlarından ayıran, verimli olmaları ve *niteliklerini* yükselterek, *sağlık* ve fiziksel güçlerini geliştirerek işgücü piyasasındaki değerlerini artırma çabalarının yanı sıra, sınıfları ve kolektifleriyle olan bağları için besledikleri güçlü duygular ve bu bağların bilincinde oluşlarıdır. Kadınlar siyasette yer alıyorlar ve her ne kadar çok sayıda kadını siyasi mücadele içine çeken yine savaş olduysa da, toplum içinde ve toplum için çalışmaya başladığına göre kadının etkin bir yurttaş olarak tanınması gerektiğini, yasaları ve yeni Sovyet sisteminin tüm pratiğiyle kamusal olarak kabul eden yalnızca Ekim Devrimi olmuştur. Sovyetler Birliği’nde kadınların konumundaki muazzam değişim, birbiriyle çatışan toplumsal grupları kadınları kendi taraflarına çekmek için uğraşmaya itti. Her yerde, her ülkede, kadınların siyasi faaliyetleri son on yılda benzeri görülmemiş bir gelişme gösterdi. Kadınlar hükümet üyesi oluyor (Danimarka’da Bang, eğitim bakanı; İngiltere’de Margaret Bondfield, Ramsay MacDonald kabinesinde yer alıyor), diplomatik görevler üstleniyor ve büyük devrimci hareketlerin arkasındaki ilham verici güç haline geliyorlar (örneğin Sun Yat-sen’in karısı Sun Tsin-lin). Kadınlar bakanlıkları yönetmeyi, ekonomiyle ilgili kuruluşların sorumluluğunu üstlenmeyi, politikalara öncülük etmeyi öğreniyor.

Büyük Ekim Devrimi olmadan bu mümkün olabilir miydi? Dünyanın dört bir yanında esen bu büyük kasırga olmasaydı, yeni kadın-yurttaş ve toplumsal fayda yaratan işçi ortaya çıkabilir miydi? Ekim Devrimi olmasaydı, başka ülkelerin emekçi ka-

dınları, kendilerinin her anlamda kurtuluşuna doğru bu kadar büyük adımlar atabilir miydi? Bir dakika durup düşünen herkes, cevabın açıkça hayır olduğunu görecektir. İşte bu yüzden, dünyanın her yerindeki emekçi kadınlar, Ekim Devriminin onuncu yıldönümünü dünya işçilerinin en büyük bayramı olarak duyumsamaktan kendilerini alamıyor.

Ekim Devrimi, emekçi kadınların ne kadar önemli olduğunu teyit etmiştir. Ekim Devrimi, “yeni kadın”ın zaferini güvence altına alacak olan koşulları yaratmıştır.

3. BÖLÜM

OTOBİYOGRAFİ

HAYATIMIN ANLAMI VE AMAÇLARI*

Hiçbir şey otobiyografi yazmak kadar zor olamaz.¹ Neyi vurgulamalı? Neler insanların ilgisini çeker? Her şeyden önce, yazar-ken dürüst olmak ve geleneksel alçakgönüllülük gösterilerinden uzak durmak yerinde olacaktır. Çünkü bir kimseden, hayatını halkın geneli için yararlı kılan olayları anlatması isteniyorsa bu, kişinin hayatta zaten olumlu bir şeyler yapmış olduğu, toplum tarafından takdir gören bir şeyler yaratmış olduğu anlamına gelir. Dolayısıyla bu, kişinin kendisi hakkında yazdığını unutmak ve halihazırdaki yaşamı ve başarılarının dökümünü mümkün olduğunca nesnel bir şekilde yapmak adına egosundan vazgeçmeye çalışma meselesidir. Bu çabayı göstermek niyetindeyim ama becerip beceremeyeceğim ayrı bir konu. Aynı zamanda itiraf etmeliyim ki, belli bir açıdan bu otobiyografi benim için bir sorun teşkil ediyor, çünkü bir yandan geçmişi gözden geçirip aynı anda merakla geleceğe bakarken, varlığımın ve başarılarımın en önemli dönüm noktalarını kendime de gösteriyor olacağım. Bu yolla belki kadınların özgürlük mücadelesinin çağımızın toplumsal sorunlarının çözümü için önem taşıdığını ve bu problemlerin kadının tam özgürlüğü sorununu da içerdiğini vurgulama-

* Metinde üstü çizili bölümler, yazarın yazdığı ilk metinden sonradan çıkardığı ifadelerdir. Yazar bu bölümlerin çıkarılması gerektiğini üstünü çizerek belirttiği için çeviride de aynı yöntem tercih edilmiştir. -çev.

1 Kollontay bu metni 1926'da yazdı. Salvator Attansio tarafından tercüme edilen İngilizce baskı 1971'de yayımlandı. Elinizdeki metin, daha önce -şu veya bu nedenle- çıkarılmış olan bölümlere de yer vermektedir.

yı da başarabilirim. Hayatımı bana sunulan modele göre şekillendirmem gerektiği, hayatımın gerçek ufkunu ayırt edebilmek için kendimi aşmam gerektiği henüz çok gençken bile farkında olduğum bir şeydi. Bu yolla kız kardeşlerimin hayatlarını verili geleneklere göre değil, elbette sosyal ve ekonomik koşulların izin verdiği ölçüde, kendi özgür seçimleriyle şekillendirmelerine yardımcı olabileceğime dair belli bir önseziye sahiptim. Kadının, erkeğe uygulanan ahlaki standartların aynıysa yargılanacağı zamanın eninde sonunda geleceğine daima inandım. Çünkü kadına insan toplumunda onurlu bir yer kazandıran şey, onun kendine has kadınsı erdemi değil, kadının toplum için yerine getirdiği görevlerin; insan olarak, vatandaş olarak, yaratıcı işçi olarak, düşünür olarak, savaşçı olarak sahip olduğu kişiliğin değeridir. Tüm hayatımın ve faaliyetimin öncü gücü, bilinçaltından gelen bu güdüydü. Kendi yolumda gitmek, çalışmak, mücadele etmek, erkeklerle yan yana yaratmak, toplumsal ideallerimizi gerçekleştirmek için mücadele etmek (gerçekten de neredeyse otuz yıldır önce sosyalistlerin, bugünse komünistlerin bir mensubuyum); *ama aynı zamanda bir kadın olarak kişisel, içsel hayatımı kendi irademe ve doğamın verili yasalarına göre şekillendirmek*. Dünya görüşümü belirleyen buydu. İnanıyorum ki özel hayatımı gerçekten de kendi standartlarıma göre kurmayı her zaman başardım ve aşka sıra geldiğinde, erkekle olan ilişkiyi onların yapacağından daha fazla gizlemiyorum. Ama her şeyden önemlisi, duygularımın, aşk coşkusu ya da acısının, hayatımda ilk sırayı almasına asla izin vermedim; ön planda her zaman yaratıcılık, eylemlilik ve mücadele oldu. 1917-18 yıllarında ilk Bolşevik hükümette kabine üyesi olmayı başardım. Aynı zamanda, büyükelçi olarak atanan ilk kadını; kendi isteğimle bıraktığım bu görevi görev üç yıl sürdürdüm. İleride görüleceği üzere geleneksel modele göre şekillendirmediğim özel hayatım, gayretimi tüm ciddiyetle yeni bir devlete [Sovyet Cumhuriyeti] vakfetmek ve önce ilk Sovyet Kabinesinin üyesi, daha sonra da büyükelçi olarak görev üstlenmek söz konusu olduğunda engel teşkil etmedi. Bu, kadı-

nın kesinlikle dönemin geleneksel koşullarının karşısında durabileceğini kanıtlamak için yeterlidir. Dünya Savaşı'nın ve şu anda dünyada her alanda hüküm süren fırtınalı, devrimci ruhun, sağlıksız, aşırı uyarılmış, çifte standartlı ahlaki sınırların aşınmasına büyük katkısı oldu. ~~Örneğin~~ Serbest meslek sahibi ve oyuncu kadınlardan evlilik yaşamıyla ilgili konularda aşırı külfetli isteklerde bulunmamaya çoktan alışmış durumdayız. Ancak diploması, eski âdetlerini, teamüllerini, geleneklerini ve her şeyden önce katı törensel kurallarını diğerlerine göre daha sıkı muhafaza eden bir kasttır. Bir kadının; "özgür" ve bekar bir kadının, hiçbir muhalefetle karşılaşmadan bu konumda kabul görmesi, tüm insanların, yaptıkları işe ve evrensel insanlık onuruna uygun biçimde, eşit değer göreceği zamanın geldiğini göstermektedir. *Rus elçisi olarak Oslo'ya atandığımda fark ettim ki bu yalnızca benim için değil, tüm kadınlar için ve aslında kadınların en büyük düşmanlarına, yani geleneksel ahlak ve muhafazakâr evlilik kavramlarına karşı kazanılmış bir zaferdi.* Zaman zaman biri çıkıp bana bir kadının, sorumluluğu bu kadar fazla olan bir göreve atanmasının "gerçekten dikkate değer" olduğunu söylediğinde, içten içe hep son tahlilde kadınların özgürleşmesi açısından esas zaferin bundan ibaret olmadığını düşünmüşümdür. Tersine, burada çok özel bir öneme sahip olan konu, çifte standartlarla hesaplaşmış ve *bunu asla gizlememiş benim gibi* bir kadının, geleneği ve sözde ahlakı bugüne kadar sadakatle savunmayı sürdürmüş bir kasta kabul edilmiş olmasıdır. Dolayısıyla benim hayatım, bir örnek olarak, o eski çifte standart garabetini diğer kadınların hayatından da defetmeye hizmet edebilir. Bu, şahsi varoluşumun en önemli anlamıdır; belli bir sosyal-psikolojik değer taşımakta ve emekçi kadınların özgürlük mücadelesine katkı sunmaktadır. Bununla birlikte, herhangi bir yanlış anlaşılmayı önlemek için, kadınlık deneyimlerini görece hafiflik içinde ve denilebilir ki imrenilecek bir yüzeysellik ele alan, duyguları ve zihinsel çabaları öncelikli olarak hayattaki tüm diğer alanlara yönelmiş ve hassas aşk duyguları tarafından yönetilmeye izin vermeyen, iyi anlam-

daki yeni kadın tipinden hâlâ çok uzak olduğumu belirtmem gerek. Ne de olsa ben hâlâ tarihteki bir dönüm noktasında yetişen kadınlar kuşağına mensubum. Aşk, pek çok hayal kırıklığıyla, trajedileriyle ve bitmek bilmez, kusursuz bir “manevi ortaklık” beklentisiyle, her şeye rağmen hayatımda çok büyük bir rol oynadı. Fazlasıyla büyük bir rol! Bu, zaman ve enerji kaybından başka bir şey değildi; sonuçsuz ve son tahlilde tamamen değersizdi. Bizler, geçmiş neslin kadınları, nasıl özgür olunacağını henüz içsel olarak, zihnimizde kavramamıştık. Tüm bunlar zihinsel enerjimizin kesinlikle ve inanılmaz bir şekilde çarçur edilmesi, çorak duygusal deneyimlerde boşa harcanan emek gücü ziyanından ibaretti. Bizim; benim ve diğer birçok etkin, militan ve emekçi kadın çağdaşımın, hayatımızın ana hedefinin aşk olmadığını anlamayı becerdiğimiz ve çalışmanın nasıl hayatın merkezi haline getirileceğini öğrendiğimiz kesinlikle doğru. Yine de sahip olduğumuz enerji ~~ve egolarımızla~~, bir başkasına beslediğimiz duygularla verdiğimiz sonsuz mücadelede dağılıp gitmiş olmasa çok daha fazlasını yaratabilir ve başarabilirdik. Bu mücadele, aslında erkeğin egomuzla müdahalesine karşı sonsuz bir savunma savaşı, sorunlar yumağı etrafında dönen bir mücadeleydi: çalışmak mı, evlilik ve aşk mı? Biz, eski kuşak, çoğu erkeğin yaptığı ve bugün de genç kadınların öğrenmekte olduğu şeyi; çalışma ile aşka duyulan özlemin ahenkle bir araya getirilebileceğini ve *bu sayede çalışmanın varoluşun ana hedefi olmayı sürdüreceğini*² henüz anlamamıştık. Bizim hatamız, her seferinde, ruhumuzu birleştirebileceğimize inandığımız, bizi manevi ve fiziksel bir güç olarak görmeye bütünüyle hazır o insanı, o yegâne kişiyi sevdiğimiz adamda nihayet bulduğumuz inancına yenik düşmektir. Tüm egomuzu kayıtsız şartsız sevdiğimiz adama teslim ederek bu şekilde tam bir ruhsal uyuma kavuşacağımız umuyorduk.

Ama ~~sonuç hiçbir zaman beklendiği gibi olmuyordu, çünkü~~ adam her zaman bize kendi egosunu dayatmaya ve bizi tamamen

2 böylece aşkın ikinci sırada geleceğini

kendine uydurmaya çalışıyordu. Böylece, aşk bir kez daha pranga haline geliyor ve her şeye rağmen, içimizde kaçınılmaz isyanlar baş gösteriyordu. Kendimizi köle gibi hissediyor, aramızdaki sevgi bağını gevşetmeye çalışıyor ve sevdiğimiz adamla sonsuza dek tekrar eden bir mücadeleden sonra, sonunda kendimizi kurtarıp aceleyle özgürlüğe koşuyorduk. Bundan böyle ~~yine~~ tek başımıza, ~~mutluz~~, yalnız olarak, ama sevdiğimiz, seçtiğimiz idealimizin, çalışmanın peşinden gitmekte özgürdük.

Neyse ki genç insanlar, şimdiki nesil, artık insan toplumu için kesinlikle gereksiz olan bu tür bir mücadeleden geçmek zorunda değil. Becerilerini, çalışma enerjilerini yaratıcı faaliyetlere ayırabilecekler. *Böylece önlerindeki engeller bir itici güç haline gelecek.*

Bu noktada özel hayatımla ilgili bazı detayları aktarmam gerekiyor. Dışarıdan bakıldığında çok mutlu bir çocukluğum oldu. Ailem eski toprak sahibi (sınıf) Rus soylulardandı. Annemin ikinci evliliğinden olan tek çocuktum (annem ayrıldığı için evlilik dışında doğdum ve sonradan nüfusa alındım). Ailenin en küçük, en çok şımartılan ve el üstünde tutulan üyesiydim. İçimde, etrafımdaki her şeye karşı çok erken filizlenen başkaldırının esas nedeni belki de buydu. Herkes beni mutlu etmeye çalışıyordu. Ne oynadığım oyunlarda ne de isteklerimi ifade etmek konusunda hareket özgürlüğüm vardı. ~~Aynı zamanda özgür olmak istiyordum.~~ Arzularımı kendi başıma ifade etmek, kendi küçük hayatımı kendim şekillendirmek istiyordum. Ailemin hali vakti yerindeydi. Öyle büyük bir lüksümüz yoktu ama yokluğun ne demek olduğunu da bilmiyordum. Yine de diğer çocukların bir şeylerden nasıl vazgeçmek zorunda kaldıklarını görüyor ve oyun arkadaşlarım olan küçük köylü çocukların durumu karşısında bilhassa ve acıyla sarsılıyordum (hemen hemen hep kırsalda, Finli dedemin malikânesinde yaşıyorduk). Daha bu yaşta görüp geçirmiş bir çocuk olarak, yetişkin dünyasının adaletsizliğini eleştiriyor ve benim önüme her şey serilirken diğer çocuklardan esirgenmesinin bariz çelişkisini acıyla hissediyordum. ~~Yıllar geçtikçe eleştirim keskinleşti ve bana sevginin kanıtı olarak sunulan~~

her şeye karşı içimde hızla bir isyan duygusu büyüdü. Rusya'da hüküm süren sosyal adaletsizlikleri daha hayatımın başlarında gözlerimle görmüştüm. Hiç okula gitmedim, çünkü ailem sağlığım konusunda sürekli bir endişe içindeydi ve günde iki saatimi diğer çocuklar gibi evden uzakta geçireceğim düşüncesine katlanamıyorlardı. Annem muhtemelen lisede liberal fikirlere kapılmamdan da belli bir korku duyuyordu. Elbette ona göre zaten yeterince asi eğilimlerim vardı. Bütün bu nedenlerle, yetkin ve zeki bir eğitmen ve aynı zamanda Rus devrimci çevrelerle bağlantılı olan Madam Marie Strakova rehberliğinde evde eğitim aldım. Ona çok şey borçluyum. Henüz on altı yaşındayken (1888'de) St. Petersburg'da üniversiteye kabul sınavlarına girdim *ve bunun ardından benden "genç bir cemiyet kadını" gibi yaşamam beklendi.* Alışılmışın dışında bir eğitim almış olmama ve bunun da bana epey zararı dokunmuş olmasına rağmen (uzun yıllar son derece utangaç biriydim ve gündelik işlerde kesinlikle beceriksizdim) yine de ailemin hiçbir şekilde gerici olmadığını söylemem gerekir. Hatta yaşadıkları döneme göre oldukça liberaldiler. Fakat çocuklar ve gençlerle ilgili konularda geleneklere sıkı sıkıya bağlıydılar. Bu geleneklere karşı verdiğim ilk sert mücadele, evlilik fikriyle ilgili oldu. "İyi bir evlilik" yapmam gerekiyordu ve annem beni erken yaşta evlendirmeye kararlıydı. On dokuz yaşındaki en büyük ablam neredeyse altmış yaşındaki yüksek mevki sahibi bir beyefendiyle evlenmişti. Böylesi bir "mantık evliliği"ne, "para için yapılacak bu evliliğe" karşı başkaldırdım; ben sadece aşk için, "büyük tutku" için evlenmek istiyordum. Henüz çok gençtim ve annemle babamın isteklerine rağmen, bugün hâlâ soyadını taşıdığım, meteliksiz genç bir mühendis olan kuzenim Kollontay'ı seçtim. Bekarlık soyadım Domontoviç'ti. Mutluluğum ancak üç yıl sürdü. Bir oğlan doğurdum. Oğlumu *büyük bir özenle* kendim büyütmememe rağmen annelik hiçbir zaman varoluşumun esası olmadı. Çocuk, evlilik bağına güçlendirmeye yetmedi. Kocamı hâlâ seviyordum ama mutlu bir eş ve ev kadını olarak yaşadığım evlilik, benim için bir "kafes"e dönüşmüştü. *Sevdim ve ilgim gi-*

derek Rusya'nın devrimci işçi sınıfına yöneliyordu. Büyük bir açgözlülükle okuyordum. Toplumsal meseleleri gayretle inceliyor, konferanslara katılıyor ve halkın aydınlanması için yarı yasal topluluklarda çalışıyordum. Bunlar, Marksizmin Rusya'da çiçeklenmeye başladığı yıllardı (1893-1896). O zamanlar Lenin, edebî ve devrimci sahnede henüz yeniydi. Dönemin önde gelen fikir insanı Georgi Plehanov'du. İlk gençlik yıllarımdan beri temayülüm gerçekçi ekolden yana olduğu için materyalist tarih anlayışına yakın durdum. Hevesli bir Darwin ve Rölsches takipçisiydim. Kadın-erkek toplam 12 bin işçi çalıştıran o büyük ve ünlü Kreenholm Tekstil Fabrikası'na yaptığım ziyaret kaderimi belirledi. Çalışan nüfus bu kadar korkunç biçimde köleleştirilmişken mutlu ve huzurlu bir hayat süremezdim. Bu harekete katılmak zorundaydım, o kadar. İşte o zaman bu durum, eğilimlerimin kendisine karşı kişisel bir meydan okuma olduğunu düşünen kocamla görüş ayrılıklarına yol açtı. Kocamı ve çocuğumu bırakıp Profesör Heinrich Herkner'den ekonomi politik eğitimi almak için Zürih'e gittim. Ardından işçi sınıfı hareketinin devrimci hedeflerinden yana bilinçlendiğim yaşamım başladı. 1899'da St. Petersburg'a, şimdiki adıyla Leningrad'a döndükten sonra yasadışı Rusya Sosyal Demokrat Partisi'ne katıldım. Partide yazar ve propagandacı olarak çalıştım. Çarlık rejiminin 90'ların sonunda uyguladığı gerici politikaların, bağımsızlığını ve görece özgürlüğünü tehdit ettiği Finlandiya'nın kaderi özellikle ilgimi çekiyordu. Finlandiya'ya duyduğum bu özel ilgi, belki de çocukluğumda büyükbabamın malikânesinde edindiğim izlenimlerden ileri geliyordu. Finlandiya'nın ulusal özgürlük mücadelesini etkin şekilde destekledim. Bu nedenle, ekonomi politik alanında kapsamlı ilk bilimsel çalışmam, Fin proletaryasının yaşam ve çalışma koşullarını *endüstriye bağlı olarak* inceleyen *ayrıntılı bir araştırmaydı*. Kitap, 1903'te St. Petersburg'da basıldı. Ailemi yeni kaybetmiştim, kocamla uzun süredir ayrı yaşıyorduk ve bakmakla sorumlu olduğum bir tek oğlum kalmıştı. Artık kendimi tamamen çalışmalarım, Rus devrimci hareketine ve *tüm dün-*

yadaki işçi sınıfı hareketine adama imkânım vardı. Aşk, evlilik, aile; hepsi ikincil, geçici meselelerdi. Onlar orada duruyordu, tekrar tekrar yaşamıma girip çıktılar. Ama kocama olan sevgim ne kadar büyük olursa olsun, kadınlara özgü fedakârlık güdülerim belli bir sınırı aşar aşmaz, içimde yeniden bir isyan alevlendi. Gitmeli, seçtiğim adamdan ayrılmalıyım, yoksa (bu, içimde bilinçaltından gelen bir duyguydu) benliğimi kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalacaktım. Ayrıca, yakınlaştığım erkeklerin hiçbirinin, eğilimlerim, isteklerim veya dünya görüşüm üzerinde yönlendirici bir etkisinin olmadığını da söylemem gerek. Aksine, çoğu zaman yol gösterici olan bendim. Hayata bakış açımıyla politik çizgimi hayatın kendisinden, kesintisiz bir şekilde çalışarak ve kitaplardan edindim.

1905'te, ünlü Kanlı Pazar'dan sonra, o zaman Rusya'da ilk devrim olarak adlandırılan olaylar patlak verdiği sırada ekonomik ve toplumsal literatür alanında çoktan bir üne kavuşmuştum. O hareketli zamanlarda, bütün enerjinin aktığı o isyan fırtınasında, halk arasında çok sevilen bir hatip olduğum ortaya çıktı. Ancak o dönemde, *partimizin, işçi sınıfı kadınlarının kaderiyle ne kadar az meşgul olduğunu, kadınların özgürleşmesi meselesine duyduğu ilginin ne kadar yetersiz olduğunu ilk kez fark ettim. O dönemde Rusya'da halihazırda oldukça güçlü bir burjuva kadın hareketi elbette vardı. Ama Marksist bakış açım bana kadınların özgürleşmesinin ancak yeni bir toplumsal düzen ve farklı bir ekonomik sistemin zaferi sonucu gerçekleşebileceğini aydınlatıcı bir berraklıkla gösteriyordu.*³ Bu nedenle ben de burjuva kafalı Rus süfrajetlere karşı verilen mücadeleye atıldım ve tüm gücümle, kadın sorununu kendi mücadelesinin amaçlarından biri olarak *programına* kabul etmesi için işçi sınıfını ikna etmeye uğraştım. Diğer yoldaşlarımı bu fikre ikna etmek hiç kolay olmadı. Fikir ve

3 Yazarın düzeltisi: O güne kadar Rusya'da kadın işçileri özgürlük mücadelesine çekmek için çok az şey yapıldığını fark ettim. O dönemde Rusya'da halihazırda oldukça güçlü bir burjuva kadın hareketi elbette vardı. Ama bir Marksist olarak, benim için çok açıktı ki kadınların özgürleşmesi ancak yeni bir toplumsal düzen ve farklı bir ekonomik sistemin zaferi sonucu gerçekleşebilirdi.

taleplerimle tamamen bir başıma kalmıştım. Yine de 1906-1908 yıllarında küçük bir grup partili kadın yoldaşımı ikna ederek onları planlarıma dahil etmeyi başardım. 1906'da yasadışı basında yayımlanan bir makalemden sistematik bir parti çalışması yoluyla Rusya'da işçi sınıfı hareketini var etme talebini ~~ilk kez~~ dile getirmiş oldum. 1907 sonbaharında ilk Emekçi Kadınlar Kulübü'nü açtık. O zamanlar henüz gencecik birer işçi olan kulüp üyelerinin çoğu (K. Nikolayeva, Marie Burke vb.), şimdi yeni Rusya'da ve Rusya Komünist Partisi'nde önemli görevlerde bulunuyorlar. Kadın işçi kitleleri arasında yürüttüğüm propaganda faaliyetinin ve özellikle yazdığım yazıların (içlerinde Finlandiya üzerine yazdığım, çarlığa karşı "silahlı" ayaklanma çağrısı içeren bir broşür de vardı) sonuçlarından biri, uzun yıllar hapiste kalmak gibi ağır bir ihtimali beraberinde getiren bir soruşturma oldu. Derhal ortadan kaybolmak zorunda kaldım, hem de evimi bir daha hiç görmemek üzere. Yakın dostlarım oğlumu yanlarına aldılar, küçük evimi dağıttım. "Yasadışı" biri oldum. Yorucu bir çalışma dönemi idi.

Burjuva süfrajelerin çağrı yaptığı ilk Tüm Rusya Kadınlar Kongresi'nin 1908 yılının Aralık ayında yapılması planlanıyordu. O sıralarda gericilik yükselişteydi ve işçi sınıfı hareketi, 1905'teki ilk zaferinden sonra yine perişan durumdaydı. Birçok partili yoldaş hapisteydi, bir kısmı da yurt dışına kaçmıştı. Rus İşçi Partisi'nin iki fraksiyonu arasında yeniden şiddetli bir mücadele patlak verdi: Bir tarafta Bolşevikler, diğer tarafta Menşevikler. 1908'de, *Çar'ın dönemin isyankâr ruhunu etkisizleştirmek için topladığı göstermelik bir parlamento olan Duma'ya karşı Bolşeviklerin düşmanca tutum alması nedeniyle Menşevik hizipte yer almak zorunda kaldım. Menşeviklerle birlikte, göstermelik bir parlamentonun bile partimiz için bir fırsat olarak görülmesi gerektiği ve Duma seçimlerinin işçi sınıfı için bir birleşme noktası olarak kullanılması gerektiği görüşünü savundum. Ama mutlakiyetçiliğin yıkılmasını hızlandırmak için işçilerin güçlerini liberallerle birleştirmesi konusunda Menşeviklerle aynı şekilde düşünmüyordum.*

Bu konuda esasen fazlasıyla sol radikaldim ve hatta partili yoldaşlarım tarafından “sendikalist” olarak damgalandım.⁴ Duma’ya karşı aldığım tutumun mantıksal sonucu olarak, ilk burjuva kadın kongresini partimizin çıkarına kullanmanın işe yaramayacağını düşünüyordum. Yine de kongreye katılacak kadın işçilerin bağımsız ve farklı bir grup olarak ortaya çıkması için var gücümle çalıştım. Bu planı uygulamayı başardım ama itirazlar da olmadı değil. Partili yoldaşlarım (Menşevikler) beni ve benim gibi düşünen kadın yoldaşları “feminist” olmakla ve sadece kadınları ilgilendiren konulara gereğinden fazla vurgu yapmakla suçladılar. O sırada serbest meslek sahibi kadınların üstüne kalan mücadelenin ne kadar önemli bir rol oynadığı hiçbir şekilde⁵ kavranmamıştı. Yine de irademiz galip geldi. Petersburg’daki kongrede bir kadın işçi grubu sosyalist programıyla öne çıktı ve süfrajetler ile Rusya’daki işçi sınıfının kadın özgürleşme hareketi arasına net bir sınır çizdi. Ancak polis izimi sürdüğü için kongre bitmeden kaçmak zorunda kaldım. Almanya sınırını geçmeyi başardım ve böylece Aralık 1908’de hayatımda yeni bir dönem, siyasi mültecilik dönemi başladı.

4 Yazarın notu: silinsin.

5 Yazarın düzeltisi: yeterince

SİYASİ MÜLTECİLİK YILLARI

Bu olaydan sonra, 1917’de çarlığın devrilmesine kadar Avrupa ve Amerika’da siyasi mülteci olarak yaşadım. Kaçıp Almanya’ya gelir gelmez, aralarında özellikle Karl Liebknecht, Rosa Luxemburg ~~ve Karl Kautsky~~ gibi birçok kişisel dostumun olduğu Alman Sosyal Demokrat Partisi’ne katıldım. Clara Zetkin’in de Rusya’daki kadın işçi hareketinin ilkelerini belirlediğim sırada çalışmalarım üzerinde büyük etkisi oldu. 1907’de Stuttgart’ta düzenlenen ilk Uluslararası Sosyalist Kadınlar Konferansı’na ben Rusya delegesi olarak katılmıştım. Clara Zetkin’in başkanlık ettiği bu buluşma, Marksist saflarda kadın işçiler hareketinin gelişmesine muazzam katkılarda bulundu. Toplumsal ve siyasi meseleler üzerine yazan bir yazar olarak parti basınında görev aldım, Alman partisi beni sık sık konuşmacı olarak da görevlendiriyordu. Parti için Pfalz’dan Saksonya’ya, Bremen’den Güney Almanya’ya birçok yerde, ajitatif konuşmalar yaptığım pek çok toplantıya katıldım. Ama o sırada ~~ne Rus ne de Alman partisinde~~ herhangi bir yöneticilik pozisyonu üstlenmemiştim. Genellikle ve esas olarak “sevilen bir hatip” ve saygın bir siyaset yazarı olarak tanınıyordum. ~~Şimdi açıkça itiraf edebilirim ki~~, Rus partisinde yönetim kademesinden bilerek biraz uzak durmuştum ve bunun başlıca açıklaması, yoldaşlarımla (Menşevikler) politik olarak henüz tam anlamıyla aynı çizgide olmadığım gerçeğidir. ~~Ama Bolşeviklerin tarafına geçmek gibi bir niyetim yoktu ve olamazdı da, çünkü o zamanlar bana işçi sınıfı hareketinin “genişleyerek ve derinleşerek” gelişmesi meselesine yeterince önem vermiyorlar gibi geliyordu. Bu nedenle kendi başıma çalıştım; görünürde herhangi~~

*bir liderlik pozisyonunu hedeflemeden ya da elde etmeden, âdeta arka planda kalmak istercesine.*¹ Her faal insan gibi bir miktar hırslı olsam da hiçbir zaman “bir mevki” elde etme arzusuyla hareket etmediğimi teslim etmek gerekir. Benim için “ne olduğum”, “ne yapabildiğimden”, yani neler başarabileceğimden her zaman sonra geldi. Bu anlamda benim de kendi hırslarım vardı ve mücadelenin ~~tüm kalbim ve ruhumla~~ kendimi verdiğim noktasında, emekçi kadınların köleliğine son verilmesi konusu göze çarpyordu. Benim kendi önüme koyduğum görev, her şeyden önce Rusya’daki kadın işçileri sosyalizmin tarafına çekmek ve aynı zamanda emekçi kadınların özgürleşmesi, eşit haklara kavuşması için çalışmaktı. *Kadın Sorununun Toplumsal Temelleri* (*The Social Foundations of the Women’s Question*) adlı kitabım, ülkeden ayrılmadan kısa süre önce yayımlanmıştı. Kitap, burjuva süfrajetlere karşı bir polemik niteliğinde olmasının yanı sıra, Rusya’da yaşama şansı olan bir kadın işçiler hareketi inşa edilmesi konusunda partiye de bir meydan okumaydı. Kitap büyük başarı elde etti. O dönem yasal ve yasadışı basında yazılar yazıyordum. Ayrıca mektup yoluyla partili yoldaşları ve kadın işçileri etkilemeye çalışıyordum. Bu ise doğal olarak daima, partinin kadınların özgürleşmesi davasını daha gayretli bir şekilde desteklemesini talep etmek şeklinde oluyordu. Bu her zaman kolay olmadı. Çok miktarda pasif direniş, pek az anlayış ve hatta ilgisizlik, önüme sürekli engel olarak çıkıyordu. Her iki fraksiyonun da –Menşevikler ve Bolşevikler– sorunu nihayet ciddiyetle ve nesnel bir şekilde ele alması, 1914’te, Dünya Savaşı’nın patlak vermesinden kısa süre öncesine rastlar ve bunun benim üzerimdeki etkisi, neredeyse kişisel olarak takdir kazanmakla aynı olmuştur. Ardından Rusya’da emekçi kadınlara yönelik iki dergi yayımlanmaya başladı ve 8 Mart 1914 Uluslararası Emekçi Kadınlar Kongresi kutlandı. Ama ben hâlâ sürgündeydim ve anavatanımda gönülden bağlı olduğum kadın işçi hareketine ancak uzaktan

1 Yazarın notu: silinsin

yardım edebiliyordum. Uzakta olsam da Rusya'nın emekçi kadınlarıyla yakın temas halindeydim. Birkaç yıl önce zaten Tekstil İşçileri Sendikası tarafından II. Uluslararası Sosyalist Kadınlar Konferansı'na (1910) ve 1912'de Basel'de düzenlenen Olağanüstü Uluslararası Sosyalist Kongre'ye resmî delege olarak atanmışım. Daha sonra, Duma'daki sosyal demokrat fraksiyon (Menşevik kanadı), sosyal güvence ile ilgili göstermelik Rus parlamento-suna (Duma) sunulacak bir yasa tasarısı için benden annelik yardımı konusunda ayrıntılı bir taslak hazırlamamı istedi. Bu, Duma fraksiyonunun yasama faaliyetlerinde benden ilk yardım isteği değildi. Sürgüne gitmek zorunda kalmadan hemen önce, İmparatorluk Duması'nda Finlandiya sorununun görüşüldüğü müzakerelere –uzman olarak– katılmak üzere davet edilmişim.

Annelik yardımı konusunda bir yasa taslağı hazırlama görevi, beni bu özel sorun üzerine çok daha kapsamlı bir çalışma yürütmeye teşvik etti. *Bund für Mutterschutz* [Annelere Koruma Derneği] ve Dr. Helene Stöcker'in olağanüstü çalışması da bana değerli fikirler verdi. Ek olarak bu sorunun İngiltere, Fransa ve İskandinav ülkelerinde nasıl ele alındığını da inceledim. Bu çalışmaların sonucunda, annelik yardımı ve konuyla ilgili Avrupa'yla Avustralya'da yapılan yasal düzenlemeler üzerine kaleme aldığım 600 sayfalık kapsamlı² bir çalışma olan *Annelik ve Toplum* (*Motherhood and Society*) adlı kitap ortaya çıktı. Kitabımın sonunda özetlediğim temel düzenleme ve talepler, daha sonra 1917'de Sovyet rejimi tarafından yürürlüğe konulan ilk sosyal güvenlik yasalarıyla hayata geçti.

Siyasi mültecilik yılları benim için hareketli, ~~oldukça heyecan verici~~ yıllardı. Parti hatibi olarak ülkeden ülkeye gezdim. 1911'de Paris'te "*La grève des menagères*"i, ev kadınlarının hayat pahalılığına karşı gerçekleştirdiği grevi örgütledim. 1912'de Belçika'da Borinage maden işçileri grevinin hazırlıklarında çalıştım ve aynı yıl parti beni İsveç'teki partinin an-

2 Yazarın notu: silinsin

timilitarist eğilimlerini güçlendirmek için sol yönelimli İsveç Sosyalist Gençlik Derneği'ne gönderdi. Birkaç yıl önce, ~~bu burada anılmayı hak ediyor~~, İngiliz Sosyalist Partisi saflarında Dora Montefiore ve ~~Madam Koeltch~~ ile birlikte henüz çok yeni olan sosyalist emekçi kadın hareketinin güçlendirilmesi için İngiliz süfrajetlere karşı mücadele etmiştim. 1913'te yine İngiltere'deydim. Bu kez Rusya'daki Yahudi karşıtlarının kışkırttığı ünlü "Beilis Davası"na* karşı düzenlenen bir protesto eylemine katılmak için gitmiştim. Aynı yılın baharında İsveç Sosyal Demokrat Partisi'nin sol kanadı beni İsveç'e davet etti. Bunlar her tür militan faaliyet biçiminin damgasını vurduğu, gerçekten telaşlı yıllardı. Ne var ki Rus partisinden yoldaşlarım da gayretlerimden istifade etmek istiyordu; beni Sosyalist Parti ve Sendikalar Kongresi'ne delege atadılar. Böylece, *Karl Liebknecht'in yardımıyla, Duma'nın sınır dışı edilen sosyalist üyeleri adına Almanya'da bir faaliyet başlattım.*³ 1911'de Bolonya'daki Rus Parti Okulu'na çağırıldım ve burada bir dizi konferans verdim. Okulun kurucuları, Sovyet Rusya'nın mevcut Eğitim Bakanı A. Lunaçarski, Maksim Gorki ve ayrıca ünlü Rus iktisatçı ve filozof A. Bogdanov'du; ayrıca Troçki de bu okulda, benimle aynı sıralarda konferanslar verdi. O zamanlar siyasi mülteciler yararına çalışan bir kuruluşun sekreteri olan, şimdiki Sovyet Rusya Dışişleri Bakanı G. Çiçerin, kuruluşun hemen hemen her zaman boş olan kasasını doldurmak için benden sık sık Rus yaşamının farklı kültürel sorunları hakkında halka açık konferanslar vermemi istiyordu. Onun isteğiyle tüm Avrupa'yı dolaştım ama sabit ikametgâhım Berlin'di. Almanya'da kendimi evimde gibi hissediyordum ve Almanya'nın bilimsel çalışmalarımı yürütmek için bana sunduğu koşullara her zaman minnettar oldum. Ama Prusya'da konuşmalar yapmama izin

Beilis Davası: 1911 yılında, Yahudilere özgü olduğu söylenen bir ritüel gereği, 12 yaşında Hristiyan bir çocuğu öldürmekle suçlanan Ukraynalı Yahudi Menahem Mendel Beilis'in yargılandığı dava. -çev.

3 Yazarın notu: silinsin

verilmiyordu. Aksine, Prusya polisi tarafından sınır dışı edilmemek için burada mümkün olduğunca sessiz kalmam gerekiyordu.

Sonra Dünya Savaşı patlak verdi ve hayatımda bir kez daha yeni bir dönüm noktasına geldim.

Ancak entelektüel hayatım açısından önem arz eden bu dönemden bahsetmeden önce, özel hayatım hakkında birkaç söz söylemek istiyorum. Bütün bu çok çeşitli, heyecan verici işler ve parti görevlerinin ortasında, içsel deneyimler için, aşkın acı ve zevkleri için yine de zaman bulup bulamadığım sorusu ortaya çıkıyor. Maalesef evet! Maalesef diyorum çünkü doğal olarak bu deneyimler çok fazla kaygı, hayal kırıklığı ve acıyı da beraberinde getiriyor ve enerjimi çokça, anlamsızca tüketiyordu. Yine de bir insan tarafından ruhunun en derin, en gizli kuytularına kadar anlaşılacak, onun tarafından emektar bir insan olarak takdir edilmek özlemi çok defa belirleyici oldu. Hayal kırıklıkları ardı ardına ve hızla geldi, çünkü arkadaşım bende sadece kendi egosunu yansıtmak üzere biçimlendireceği kadınsı unsuru görüyordu. Ağrıyan bir kalple ama bağımsız ve etki altında kalmayan bir iradeyle birliktelik zincirini kırıp atmak zorunda kaldığım o an yine ve kaçınılmaz olarak geliyordu. O zaman yine yalnız kalıyordum. Ama hayatın benden beklentileri arttıkça, üstesinden gelinmeyi bekleyen sorumluluk gerektiren işler çoğaldıkça sevgi, şefkat ve anlayışla sarıp sarmalanma özlemim de artıyordu. Sonuç olarak aşkta hayal kırıklığının, Bir Yaz Gecesi Rüyası'ndaki Titania'nın o eski hikâyesinin yeniden başlaması çok daha kolay oluyordu.⁴

Dünya Savaşı beni Almanya'da yakaladı. Oğlum da benimle birlikteydi. İkimiz de tutuklandık, çünkü kimlik belgelerim olması gerektiği gibi değildi. Ancak ev aramasında Rus Sosyal Demokrat Partisi'nin beni Dünya Sosyalistler Kongresi'nde delege olarak görevlendirdiğine ilişkin yazıyı bulunca Alexander Meydanı'ndan gelen beyler birdenbire çok cana yakın oluverdiler: Sosyal demok-

4 Yazarın notu: silinsin

rat bir kadının, Çar'ın dostu olamayacağını *ve dolayısıyla kesinlikle Almanya'nın düşmanı olamayacağını* anladılar. Gerçekten de Almanya'ya düşman değildim ve bir Rus vatanseveri olduğum da söylenemezdi. Bana göre savaş iğrenç bir şeydi; bir çılgınlık, bir suçtu ve en başından beri –üzerine düşünmekten ziyade dürtüsel bir şekilde– savaşı kendi içimde reddettim ve ~~şu güne kadar~~ savaş fikriyle hiçbir zaman barışamadım. Vatanseverlik duygularıyla sarhoş olmak bana her zaman yabancı bir şey olmuştur, tam tersine aşırı vatanseverlik kokan her şeye karşı bir tiksinti hissettim. O zaman Almanya'da yaşayan ~~Rus~~ partili yoldaşlarım, benim bu “vatanseverlik karşıtı” tutumumu hiç anlayamadılar. Sadece Karl Liebknecht, eşi Sophie Liebknecht ve birkaç Alman partili yoldaş benimle aynı bakış açısını benimsiyor ve savaşa karşı mücadele etmeyi bir sosyalistin görevi olarak görüyordu. Kulağa tuhaf gelecek ama savaş bütçesinin oylandığı 4 Ağustos'ta ben Reichstag'daydım. Alman Sosyalist Partisi'nin çöküşü bana benzeri olmayan bir felaket gibi gelmişti. Kendimi tamamen yalnız hissediyor ve sadece Liebknecht'lerle birlikteyken rahatlıyordum.

Birkaç Alman partili dostumun yardımıyla Ağustos 1914'te oğlumla birlikte Almanya'dan ayrılıp İskandinav yarımadasına göç etmeyi becerdim. Almanya'yı kendime karşı en ufak bir düşmanlık belirtisi hissettiğim için değil, sadece herhangi bir faaliyet alanım olmadan aylıklık ederek yaşayamayacağım için terk etmiştim. Savaşa karşı bir mücadele başlatmak için sabırsızlanıyordum. Tarafsız İsveç topraklarına vardıktan sonra, dünya işçi sınıfının uluslararası dayanışmasının canlandırılması yoluyla *derhal* savaşa karşı çalışmaya başladım. Emekçi kadınlara yapılan çağrı, yasadışı kanallardan Rusya'ya ve farklı ülkelere ulaştı. İsveç'te savaşa karşı yazılar yazıyor ve çoğunu İsveç partisinin *dünyaca ünlü* solcu liderleri Zeta Höglund ve Frederic Ström'ün düzenlediği halka açık toplantılarda konuşmalar yapıyordum. Onlarda *fikirlerimin ve* hislerimin tam karşılığını bulmuştum, enternasyonalizmin zaferi adına ve savaş histerisine karşı ortak bir görevde güçlerimizi birleştirdik. Rus partisinin önde gelen

beyinlerinin savaş konusundaki tutumlarını ancak daha sonra öğrendim. Haberin Paris ve İsviçre üzerinden nihayet bize ulaştığı gün, bizim için tarifsiz bir sevinç günüydü. Troçki ve Lenin'in, partinin farklı fraksiyonlarına mensup olmalarına rağmen, her ikisinin de savaşa militanca karşı çıktığına dair güvence aldık. Böylece artık "yalnız" değildim. Partide enternasyonalistler ve "sosyal yurtseverler" şeklinde yeni bir gruplaşma ortaya çıktı. ~~Paris'te partiye ait bir yayın organı da kuruldu.~~ Ama bu hararetli faaliyetlerin ortasında İsveç yetkilileri tarafından tutuklandım ve Kungsholm Hapishanesi'ne gönderildim. Bu tutuklamayla ilgili tek endişem, Rusya'dan İsveç'e yasadışı yollardan yeni gelen yakın arkadaşım ve yoldaşım Aleksander Şilyapnikov'a ait olan ve benim muhafaza ettiğim kimlik belgeleriydi. Polisin gözü önünde onları bluzumun altına saklamayı ve bir şekilde ortadan kaldırmayı başardım. Daha sonra Kungsholm Hapishanesi'nden Malmö'deki hapishaneye nakledildim ve oradan da Danimarka'ya sürüldüm. Bildiğim kadarıyla savaş karşıtı propaganda yüzünden hapse atılan ilk Avrupalı sosyalistlerden biriyim. *Danimarka'da işlerime devam ettim ama daha ihtiyatlıydım.* ~~Yine de~~ Danimarka polisi bana huzur vermiyor, Danimarkalı sosyal demokratlar da enternasyonalistlere dostluk göstermiyordu. 1915 yılının Şubat ayında Norveç'e göç ettim. Burada Aleksander Şilyapnikov'la birlikte, Lenin ve partimizin Merkez Komitesi'nin yaşadığı İsviçre ile Rusya arasında bağlantı sağlama görevini üstlendik. Norveçli sosyalistlerle hep temas halindeydik. Aynı yılın 8 Mart'ında Christiania'da (bugünkü Oslo) savaşa karşı uluslararası bir emekçi kadın mitingi düzenlemeye çalıştım ancak savaşmakta olan ülkelerin temsilcileri gelmedi.

Sosyal demokraside keskin bir kopuşun koşullarının oluşmaya başladığı zamanlardı, çünkü vatansever eğilimli sosyalistler enternasyonalistlerle yan yana gelemiyordu. Sosyal vatanseverliğe karşı en tutarlı şekilde mücadele eden Bolşevikler olduğundan, Haziran 1915'te resmî olarak Bolşeviklere katıldım ~~ve Lenin'te~~

hararetle bir yazışmaya başladık (Lenin'in bana yazdığı mektuplar yakın zamanda Rusya'da yayımlandı).

Yeniden büyük bir üretkenlikle yazmaya başlamıştım, bu kez farklı ülkelerin enternasyonalizm yanlısı yayın organları için yazıyordum: İngiltere, Norveç, İsveç, Amerika, Rusya. *Savaşın Kim Kâr Eder?* başlıklı broşürüm bu sıralarda yayımlandı. Özellikle herkesin anlayabileceği bir dille yazdığım bu broşür ~~sayısız baskı yaptı ve~~ Almanca dahil olmak üzere pek çok farklı dile çevrildi. Savaş devam ettiği sürece tek ve en önde gelen amacım⁵ savaşa karşı mücadele etmek ve yeni bir İşçi Enternasyonalisi oluşturmak olduğundan, kadınların özgürleşmesi sorunu doğal olarak geri plana çekilmek zorunda kaldı. 1915 sonbaharında Amerikan Sosyalist Partisi'nin Almanya birimi, "Zimmerwald" (enternasyonalist sosyalistlerin gerçekleştirdiği bir buluşma) ruhuyla konferanslar vermem için beni Amerika'ya davet etti. Her ne kadar arkadaşlarım şiddetle aksini tavsiye etse de ben bu amaçla okyanusu geçmeye çoktan hazırdım. Hepsi benim için çok endişeliydi çünkü denizaltı savaşı nedeniyle yolculuk çok tehlikeli bir hal almıştı. Ama güdülen amaç fena halde aklımı çelmişti. Amerika'daki propaganda gezim beş ay sürdü, bu süre zarfında Atlantik'ten Pasifik Okyanusu'na kadar Amerika Birleşik Devletleri'nin tamamını gezmek ve enternasyonalistlerin çizgisi aktarmak üzere pek çok farklı dilde konferanslar vermek durumunda kaldım. Çalışma son derece yorucu geçti *ama aynı zamanda verimliydi ve sonucunda Amerikan partisindeki enternasyonalistlerin güçlendiğine kanaat getirmiştım. Okyanus ötesinde de savaşa karşı büyük bir muhalefet ve hararetle tartışmalar vardı ama polis beni rahatsız etmedi.*⁶ Gazeteler sırayla beni bir Alman Kayzeri'nin casusu, bir İtilaf Devletleri'nin ajanı ilan ediyordu. 1916 baharında Norveç'e döndüm. Eşsiz fiyortları, heybetli dağları; cesur, yetenekli ve çalışkan insanlarıyla Norveç'i çok severim. O zamanlar Oslo yakın-

5 Yazarın düzeltisi: tek ve yaşamsal amacımız

6 Yazarın notu: silinsin

larındaki ünlü Holmenkollen’de yaşıyor ve Dünya Savaşı’na karşı “bütün enternasyonalist güçleri bir araya getirme” hedefiyle çalışmaya devam ediyordum. *Lenin’in savaşa ancak devrim ve işçilerin ayaklanmasıyla son verilebileceği ve bunu yaymak gerektiği yönündeki fikrini paylaşıyordum. Lenin ile temel noktalarda hemfikir-dik, kendisiyle eski takipçileri ve arkadaşlarının pek çoğundan çok daha yakındım.*⁷ Fakat Norveç’te pek uzun kalamadım, geldikten sadece birkaç ay sonra ikinci kez Amerika’ya gitmem gerekti. Rus Devriminin patlak vermesinden kısa süre öncesine kadar da Amerika’da kaldım. *Bu arada diğer birçok Rus partili yoldaşla birlikte Troçki’nin de Amerika’ya gelmesiyle benim için Amerika’daki durum değişti. Yeni İşçi Enternasyonalı kurulması için canla başla çalışıyorduk ama Amerika’nın savaşa müdahale etmesi faaliyetlerimizi epey yavaşlattı.*⁸

Rus halkı mutlakiyetçiliğe karşı ayaklanıp Çar’ı tahttan indir-diğinde birkaç haftadır Norveç’te bulunuyordum. Birlikte siyaset yaptığımız arkadaşlarımdan hepsinde bir şenlik havası hâkimdi; ama ben kendimi bu şenlik havasına kaptırmadım, çünkü Çar’ın devrilmesinin daha önemli olayların ve zorlu toplumsal mücadelelerin yalnızca başlangıcı olacağını biliyordum. Bu yüzden Mart 1917’de yeni cumhuriyetin siyasi af ilan etmesiyle derhal Rusya’ya dönmek için acele ettim. Kurtarılmış anavatana geri dönen⁹ ilk siyasi göçmenlerden biriydim. İsveç-Finlandiya sınırının kuzeyinde, katetmem gereken küçük sınır kasabası Torneo’da kış mevsimi bütün acımasızlığıyla sürüyordu. Sınırı belirleyen nehrin karşısına, Rus topraklarına kızakla geçtim. Burada, beni göğsünde parlak kırmızı bir kurdelenin uçtuğu bir asker karşıladı. “Kimlik belgeleriniz lütfen yurttas!” “Kimlik belgem yok. Ben siyasi mülteciyim.” “Adınız?” Kendimi tanıttım. Genç bir subay çağrıldı. Evet, adım İşçi ve Asker Sovyeti’nin emriyle ülkeye serbestçe kabul edilecek siyasi mülteciler listesindeydi. Genç subay

7 Yazarın notu: silinsin

8 Yazarın notu: silinsin

9 Yazarın düzeltisi: geri dönme şansına sahip olan

kızaktan inmememe yardım etti ve neredeyse hürmetle elimi öptü. Özgür, cumhuriyetçi Rusya topraklarındaydım! Bu mümkün müydü? Hayatımın en mutlu saatlerini orada yaşadım. Dört ay sonra aynı hoş, genç subay, Kerenski rejiminin (Geçici Hükümet) emri gereği, tehlikeli bir Bolşevik olduğum gerekçesiyle Torneo sınır karakolunda beni tutukladı... İşte hayatın ironisi!

DEVİRİM YILLARI

Ardından olaylar öyle baş döndürücü bir hızla gelişti ki, bugün bile neyi anlatmam ve vurgulamam gerektiğini gerçekten bilmiyorum: Ne başardım, ne istedim, ne elde ettim? O zamanlar tümüyle bireysel bir iradede söz edebilir miydik? İrademizi ve eylemlerimizi belirleyen, yalnızca Devrimin her şeye gücü yeten fırtınası; uyanmış ve etkin kitlelerin iradesi değil miydi? Genel iradeye boyun eğmeyecek tek bir insan bulunabilir miydi? Ortada sadece ya devrimden yana ya da devrime karşı; ya savaştan yana ya da savaşa karşı; ya Sovyet iktidarından yana ya da Sovyet iktidarına karşı hareket eden, iki ayrı iradeye sahip halk kitleleri vardı. Geriye dönüp bakınca insan yalnızca büyük bir girişim, mücadele ve eylem görüyor. Gerçekte, ortada kahramanlar ya da liderler yoktu. Süreci kontrol eden ve iradesini ülke ve insanlık tarihine kazıyan, asker üniformaları ya da sivil kıyafetleriyle halktı, emekçilerdi. 1917 yazı, devrimci dalgalanmalar açısından hayati önemde, çok hararetli bir yazdı! Toplumsal fırtına ilk olarak kırsal kesimde hiddetlendi; köylüler “nazik insanların yuvaları”nı ateşe verdiler. Kentlerde baş gösteren mücadele ise cumhuriyetçi-burjuva Rusya savunucuları ile Bolşeviklerin sosyalizm özelemleri arasında gerçekleşiyordu.

Daha önce belirttiğim gibi, Bolşevikler arasında yer alıyordum. Böylece, daha ilk günlerden itibaren, karşımda beni bekleyen muazzam bir iş yığını buldum. Mesele bir kez daha savaşa karşı, liberal burjuvazi ile yapılacak birliğe karşı ve işçi konseylerinin, Sovyetlerin iktidarı için mücadele etmekte. Bu tavrın doğal sonucu, burjuva gazetelerinin beni “çılgın Bolşevik kadın”

ilan etmesi oldu. Ama bu beni hiç rahatsız etmiyordu. O sıralarda **özellikle** bir hatip olarak işçiler, askerler, emekçi kadınlar ve kadın askerler arasında çok tanınıyordum; aynı zamanda burjuva basını benden nefret ediyor ve alçakça saldırıyordu. Benim ise şahsıma yönelik saldırıları ve atılan iftiraları okumaya vakit bulamayacak kadar işim başımdan aşkındı. Güya Rus cephesini zayıflatmak amacıyla Alman Kayzeri'nden maaş aldığım iddiası ise, Sovyetlerden yana olmayan toplum kesimleri arasında bana duyulan nefreti korkunç boyutlara taşıdı.

O günlerin en yakıcı sorunlarından biri, hayat pahalılığı ve yamsal ihtiyaçları karşılayacak ürünlerin giderek daha az bulunur olmasıydı. Bu nedenle, yoksul kesimin kadınları tarif edilemeyecek kadar zor bir hayat yaşıyordu. Bu durum, partimizin emekçi kadınlar arasında aydınlatma faaliyetleri ve siyasi çalışmalar başlatmasına vesile oldu. 1917 Mayıs'ında *Kadın İşçiler* adlı haftalık bir gazete yayın hayatına başlamıştı bile. ~~*Hayat pahalılığına ve savaşa karşı kadınlara hitaben bir çağrı kaleme aldım.*~~ Rusya'da Geçici Hükümet döneminde gerçekleştirilen, uluslararası dayanışma ve savaş karşıtı sloganlar eşliğinde binlerce kişinin katıldığı ilk kitlesel mitingi biz Bolşevikler düzenledik. Kerenski ve bakanları, bana, yani orduda dolaşan "başbozuk ruhun kışkırtıcısı"na duydukları nefreti gizlemiyordu. Özellikle *Pravda*'da yayımlanan Alman savaş esirlerinin affını istediğim bir makalem, vatansever çevrelerde öfkeye yol açtı. Lenin, Nisan ayında Sovyetler çerçevesindeki programını açıkladığı o ünlü konuşmasını yaparken, *partili yoldaşları arasında, yanına yoksulları alarak onun tezlerini destekleyen tek kişi bendim. Tek başına bu hareket bana karşı nasıl da büyük bir nefret uyandırmıştı!*¹ O günlerde sık sık insanların beni tanımasına fırsat vermeden tramvaydan inmem gerekiyordu çünkü artık tartışma konusu haline gelmiştim ve çoğu zaman hakkımdaki en inanılmaz sövgü ve yalanlara bizzat maruz kalıyordum. *Düşmanın beni karalamak için var gücüyle çalıştığını*

1 Yazarın notu: silinsin

*gösterebilecek küçük bir örnek vermek isterim. Bana düşman gazeteler, daha o zamandan “Kollontay’ın süslü giysileri” hakkında atıp tutmaya başlamıştı, bu ise o sırada bilhassa gülünçtü çünkü bagajım Rusya’ya gelirken kaybolmuştu ve bu yüzden hep aynı elbiseyi giyiyordum. Hatta Lenin ve benimle ilgili yorumlar içeren bir sokak şarkısı bile vardı.² Öfkeli kalabalıklar tarafından her tehdit edilişimde, en kötü olasılıklardan salt arkadaşlarım ve partili yoldaşlarımın cesur müdahalesiyle korunmam da sıradan bir şey olmuştu. Yine de etrafımı saran nefret konusunda şahsen hiç endişe etmedim, ayrıca elbette çok sayıda dostum da vardı: *Bana gönülden bağlı olan* işçiler, denizciler, askerler. Üstelik bizi³ destekleyenlerin sayısı günden güne artıyordu. Nisan ayında Sovyet yürütme organının üyesi olmuşum; esasen o zamanın yol gösterici siyasi organı olan bu kurulun tek kadın üyesi olarak uzun süre görev yaptım. 1917 Mayıs ayında kadın çamaşır işçilerinin, tüm çamaşırhanelerin “belediye idaresine verilmesi” talebiyle düzenlediği greve katıldım. Mücadele altı hafta sürdü ama Kerenski rejimi kadın çamaşır işçilerinin talebini kabul etmedi.*

Haziran ayının sonunda, parti tarafından delege sıfatıyla uluslararası bir müzakereye katılmak üzere Stockholm’e gönderildim. Ancak Geçici Hükümet’e karşı Temmuz ayaklanmasının başladığı ve geçici Kerenski hükümetinin Bolşeviklere karşı son derece sert tedbirler aldığı haberinin ulaşmasıyla müzakereler kesintiye uğradı. Önde gelen partili yoldaşlarımızın pek çoğu çoktan tutuklanmış, aralarında Lenin’in de olduğu diğer yoldaşlarsa kaçıp gizlenmeyi başarmıştı. Bolşevikler vatana ihanetle suçlanıyor ve Alman Kayzeri’nin casusu oldukları iddia ediliyordu. Ayaklanma durma noktasına gelmişti, koalisyon rejimiye Bolşeviklere yakınlık duyan herkesten intikam alıyordu. Dostlarım *ve partili yoldaşlarım* bunun riskli bir girişim olduğunu düşünse de derhal Rusya’ya dönmeye karar verdim. Onlar İsveç’e gitmemi ve olayla-

2 Yazarın notu: silinsin

3 Yazarın düzeltisi: Bolşevikleri

rın gidişatını oradan takip etmemi istiyordu. Bu öğütler ne kadar iyi niyetli ~~ve sonradan benim de anladığım üzere ne kadar yerinde~~ olursa olsun, yine de onlara kulak veremezdim. Geri dönmek zorundaydım. Dönmeseydim, birlikte siyaset yaptığım pek çok arkadaşım hapisteyken Geçici Hükümet'in zulmünden muaf kalma ayrıcalığından yararlanmak bana korkaklık gibi görünürdü. ~~İsveç'ten davamıza daha faydalı olabileceğimin farkına sonradan vardım ama o sırada o anın baskısı altındaydım.~~ Kerenski rejiminin emriyle Torneo sınırında tutuklandım ve casus olduğum gerekçesiyle çok kaba bir muameleye maruz kaldım. Ancak tutuklamanın kendisi oldukça teatral şekilde ilerledi: Pasaportumun incelenmesi sırasında komutanın odasında beklemem istendi. Bunun ne anlama geldiğini anlamıştım. Kocaman bir odada, dip dibe duran birkaç asker ve ayrıca iki genç subay vardı; bunlardan biri, beni dört ay önce dostça karşılayan sevimli genç adamdı. Salona tuhaf bir sessizlik hâkimdi. Birinci subay Prens B.'nin yüz ifadesi büyük bir tedirginliği ele veriyordu. Soğukkanlılıkla olacakları bekliyordum. "Tutuklusunuz," diye açıkladı Prens B. "Öyle mi? Karşı devrim galip mi geldi? Yine bir monarşi mi geldi?" Ters ters "Hayır," dedi. "Geçici Hükümet'in emriyle tutuklusunuz." "Bunu bekliyordum. Lütfen bavulumun getirilmesini söyleyin, kaybolmasını istemiyorum." "Elbette. Teğmen, bavul!" Subayların rahat bir nefes aldığını ve askerlerin yüzlerinde büyük bir memnuniyetsizlik ifadesiyle odadan çıktığını gördüm. Tutuklanmamın, buna tanık olmakta ısrar eden askerler arasında bir protestoya neden olduğunu daha sonra öğrendim. Subaylarsa askerlere hitaben bir konuşma yapacağımdan korkmuştu. Daha sonra içlerinden biri bana "O zaman işimiz biterdi," demişti.

Tıpkı diğer Bolşevikler gibi, Petrograd'da bir hapisnede, sıkı bir tecrit altında soruşturmanın gidişatını beklemem gerekti. Rejim, Bolşeviklerin üzerine ne kadar giderse Bolşevizmin etkisi o kadar artıyordu. Beyaz Ordu'nun generali Kornilov'un Petrograd'a yürüyüşü, devrimin en radikal unsurlarını güçlendirmişti. Halk, hapisteki Bolşeviklerin serbest bırakılmasını is-

tiyordu. Ancak Kerenski beni serbest bırakmayı reddetti ve ancak Sovyet'in talimatı üzerine, kefaletle serbest bırakıldım. Ama Kerenski hemen ertesi gün, bu kez de ev hapsi kararıyla peşimden geldi. Yine de o her şeyi değiştiren nihai mücadeleden, 1917 Ekim Devriminden bir ay önce hareket özgürlüğüme tam olarak kavuşmuştum. İşler yine birikmişti. Şimdi sistematik bir kadın işçi hareketi oluşturmak için zemini hazırlamak gerekiyordu. İlk kadın işçiler konferansının çağrısı yapılmıştı. Bu konferans gerçekleşti ve Geçici Hükümet'in devriliş Sovyet Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla aynı zamana denk geldi.

O sırada partinin en yüksek organı olan Merkez Komite üyesiydim ~~ve silahlı ayaklanma politikasından yana oy kullanmıştım~~. Aynı zamanda, karar alma yetkisi olan kongreler, devlet kurumları (geçici parlamento, demokratik kongre vb.) ve partiyi temsil eden çeşitli heyetlerde yer alıyordum. Ardından büyük Ekim Devrimi günleri geldi. Tarihi Smolni günleri.* Uykusuz geceler, bitmek bilmez toplantılar. Nihayet heyecan verici açıklamalar. "Sovyetler iktidarı ele geçirdi!", "Sovyetler, dünya halklarına savaş son verme çağrısında bulunuyor." "Toprak kamulaştırıldı, bundan sonra köylülerindir!"

Sovyet Hükümeti kuruldu. Sosyal Yardım Halk Komiseri (Bakanı) olarak atandım. Kabinedeki tek kadındım ve bildiğim kadarıyla, bir kadının kabinede yer alması tarihte bir ilkti. İnsan, İşçi Hükümeti'nin ilk aylarını, yüce amaçlar ve planlar, yaşamı iyileştirme ve dünyayı yeniden örgütlenme yolunda ateşli girişimlerle dolu olan, hakiki bir devrim romantizmi bakımından son derece zengin o günleri hatırlayınca sahiden bundan başka bir şey yazmak istemiyor. 1917 Ekim'inden başlayarak ~~1918 Mart'ına kadar~~ Sosyal Yardım Bakanı olarak görev yaptım. Eski bakanlık görevlileri tarafından kabul görmem kolay olmadı. Çoğu bizi açıkça sabote ediyor ve işe gelmiyordu. Ama özel olarak bu büro,

* Smolni Enstitüsü, Ekim Devrimi günlerinde Bolşeviklerin karargâhı olmuştur. -çev.

ne olursa olsun işi kesinlikle aksatamazdı çünkü kendi içinde olağanüstü karmaşık bir işleyişi vardı. Savaş gazileri için öngörülen, dolayısıyla yüz binlerce sakat asker ve subayı kapsayan sosyal yardım programının tamamı, genel emeklilik sistemi, terk edilmiş çocuklara yönelik yurtlar, yaşlı bakım evleri, yetimhaneler, muhtaçlar için hastaneler, protez yapım atölyeleri, iskan kâğıdı fabrikalarının idaresi (oyun kartlarının imalatı devlet tekelindeydi), cüzzam hastaneleri, kadınlar için klinikler vb. bu bakanlığın görev alanındaydı. Bunların yanı sıra genç kızlar için bir dizi eğitim kurumu da bu bakanlığa bağlıydı. Bütün bu görevlerin, devlet yönetiminde henüz acemi olan küçük bir gruba ne çok sorumluluk yüklediğini tahmin etmek zor olmasa gerek. Bu zorlukların net bir şekilde farkında olarak, derhal hekim, hukukçu, pedagog gibi uzmanların bakanlığa bağlı çalışan işçiler ve düşük rütbeli memurlarla birlikte temsil edileceği bir yardımcı konsey *kurdum*.⁴ Rütbece altta bulunan çalışanların bu zor görevin yükünü taşıırken gösterdikleri fedakârlık ve gayret hakikaten örnek olacak nitelikteydi. Mesele sadece bakanlığın işini yapmayı sürdürmesini sağlamak değil, aynı zamanda reform ve geliştirmeleri başlatmaktı. Eski rejimin sabotajcı memurlarının yerini yeni ve taze güçler aldı. Eskiden son derece muhafazakâr olan bakanlık bürolarında yeni bir hayat başladı. Meşakkatli iş günleri! Geceleriye Lenin başkanlığında Halk Komiserleri konsey (kabine) toplantıları. Küçük, mütevazı bir oda ve Rusya'nın hayatını temelden değiştiren kararları kaydeden tek bir sekreter. Halk Komiseri olarak ilk günüm, yoksul bir köylüye devlet tarafından el konulan atı için tazminat ödeyerek başladı. Aslında ufkumu ne kadar zorlasam da bu iş bakanlığımın görev alanına girmiyordu. Ama adam, atı için tazminat almaya kararlıydı. Uzaktaki köyünden kalkıp başkente gelmiş ve sabırla tüm bakanlıkların kapılarını çalmıştı. Tabii boşuna! Ardından Bolşevik Devrimi patlak vermişti. Adam, Bolşeviklerin işçi ve köylülerden yana olduğunu

duymuş ve sonunda Smolni Enstitüsü'ne, tazminatı ödemesi gereken Lenin'e gitmişti. Lenin ile köylü arasında nasıl bir konuşma geçtiğini bilmiyorum. Ancak adam sonunda elinde Lenin'in defterinden yırtılmış, şu anda en çok nakit paranın Sosyal Yardım Komiserliği'nin tasarrufunda olduğu ve bu yüzden meseleyi bir şekilde çözmem gerektiği yazan bir kâğıt parçasıyla bana gelmişti. Böylece yoksul köylü tazminatını aldı.

*Halk Komiseri olarak başlıca görevlerim şunlardı:*⁵ kararname-ler yoluyla savaş engellilerinin durumlarını iyileştirmek, bakanlık denetimindeki kız okullarında din derslerini kaldırmak (bu, din ve devletin tamamen ayrılmasından önceydi), rahipleri kamu hizmetlerine aktarmak, kız okullarında öğrencilere kendi kendilerini yönetme hakkı sağlamak, eski yetimhaneleri Çocuk Evleri olarak yeniden düzenlemek (~~yetimlerle ebeveynleri halen hayatta olanlar arasında ayırım olmayacaktı~~), ilk kez muhtaçlar ve sokak çocukları için konukevleri kurmak, ülkedeki ücretsiz sağlık sistemini geliştirmekle görevlendirilmiş, ~~sadece~~ hekimlerden oluşan bir komisyon kurmak. Ancak bana göre Halk Komiserliği'nin en önemli başarısı, Annelik ve Bebek Sosyal Yardım Merkezi'nin kurulmasıydı. Bu merkezle ilgili kanun tasarısı, 1918 yılının Ocak ayında benim tarafından imzalandı. Bunu tüm doğumevlerini devlet tarafından sağlanacak kapsamlı bir doğum öncesi bakım sistemine temel oluşturmak üzere, ücretsiz Anne ve Bebek Bakım Evlerine *dönüştürdüğüm*⁶ ikinci bir kararname takip etti. Bu işlerle başa çıkarken Dr. Korolev bana çok yardımcı oldu. Ayrıca içinde annelere yönelik kursların düzenleneceği bir salonun bulunduğu, ~~pek çok başka şeyin yanı sıra~~ örnek kreşlerin vb. kurulacağı bir ev modeli sunan "Doğum Öncesi Bakım Sarayı" da planlarımızdan biriydi. Daha önce soylu kızlarının eğitim gördüğü ve halen bir kontesin idaresinde bulunan bir yatılı kız okulu binasında yaptığımız işi henüz başlayamadan mahveden yangın

5 Yazarın düzeltisi: Ekim Devriminden sonraki ilk aylarda Halk Komiserliğimizin (Sosyal Yardım Bakanlığı) en önemli başarıları şunlardı:

6 Yazarın düzeltisi: dönüştürüldüğü

çıktığı sırada, tam da böyle bir tesisin hazırlıklarını tamamlamak üzereydik! Acaba yangın kasten mi çıkarılmıştı? Gecenin bir yarısı yataktan apar topar fırlayıp yangın mahalline koştum; diğer tüm odalar gibi güzelim sergi salonu da tamamen harap olmuştu. Geride yalnızca “Doğum Öncesi Bakım Sarayı” yazan devasa tabela kalmıştı.

Anneliği ve bebek bakımını toplumsallaştırma çabalarım, bana karşı yeni, çılgın bir saldırı dalgası başlattı. “Kadınların kamulaştırıldığı”, Rus yasalarının 12 yaşındaki kızları anne olmaya “zorunlu kıldığı” ve benzeri envaiçeşit yalan türetilti. Ünlü Aleksander Nevski Manastırı’nı yatalak hastaların yararlanacağı bir eve dönüştürmek üzere yetkimi kullandığımda (kabine daha sonra bu davranışım nedeniyle beni eleştirdi)⁷ dinci eski rejim yanlılarını bana karşı özel bir öfke sardı. Rahipler direndi ve iş silahlı çatışmaya vardı. Basın hakkımda⁸ yine büyük bir yaygara kopardı. Kilise ~~bu kararıma karşı~~ sokak eylemleri düzenledi ve ayrıca beni “aforoz” etti.

*Sayırsız tehdit mektubu aldım ama hiçbir zaman silahlı koruma istemedim. Her zaman tek başıma, silahsız ve korumasız dolaşıyordum. Aslında birbirinden tamamen farklı pek çok meseleyle fazlasıyla meşgul olduğum için, herhangi bir tehlike üzerine hiçbir zaman düşünmemiştim.*⁹ 1918 Şubat’ında ilk resmî Sovyet heyeti İsveç’e gönderildi. Halk Komiseri olarak bu heyete ben başkanlık ediyordum. Ama gemimiz karaya oturdu, Finlandiya’ya ait olan Aland Adaları’na inerek kurtulduk. Tam da bu sırada, ülkede Beyazlarla Kızıllar arasındaki mücadele en can alıcı noktaya ulaşmıştı ve Alman Ordusu, Finlandiya’ya savaş açmaya hazırlanıyordu.

Kazanın gerçekleştiği günün akşamı, kurtulmuş olmamızın sevinci içinde Marieham şehrindeki bir handa akşam yemeği yerken, Beyazlar Aland Adaları’nı işgal etti. Büyük bir azim ve kurnazlık sonucu kaçmayı başardık ancak grubumuzdan biri,

7 Yazarın düzeltisi: dönüştürdüğümüzde

8 Yazarın düzeltisi: kararımız hakkında

9 Yazarın notu: silinsin

“Kızıl” bir Finli yakalandı ve vuruldu. Petrograd’a döndüğümüzde, başkentin tahliyesi için alelacele hazırlıklar yapılmaktaydı: Alman birlikleri çoktan şehrin kapılarına dayanmıştı.

Hayatımda bundan sonra karanlık bir dönem başladı; olaylar hafızamda hâlâ çok taze olduğu için burada ele alamayacağım.¹⁰ *Ama onları anlatacağım günler de gelecektir.*

*Parti içinde görüş ayrılıkları vardı. Mevcut politikalarla taban tabana zıt görüşlere sahip olduğum için Halk Komiserliği görevimden istifa ettim. Diğer görevlerimden de birer birer alınıyordum. Yine konferanslar vermeye başladım ve “yeni kadın” ve “yeni ahlak” üzerine fikirlerimi savunmaya devam ettim.*¹¹ Devrim tüm hızıyla devam ediyordu. Mücadele giderek uzlaşmaz ve kanlı hale gelmişti; *yapılanların çoğu benim bakış açısına uymuyordu.* Ama aynı zamanda, ortada hâlâ tamamlanmamış bir görev vardı: kadınların özgürleşmesi. Kadınlar tüm haklarını almıştı ama pratikte elbette hâlâ o eski boyunduruğun altında yaşıyorlardı: Aile içinde bir otoriteleri yoktu, hâlâ binlerce küçük ev işinin kölesiydiler, anneliğin tüm yükü ve hatta maddi kaygılar da onların omuzlarındaydı çünkü şimdi savaş ve diğer koşullar nedeniyle birçok kadın hayatta tek başınaydı.

1916 sonbaharında, tüm gayretimi emekçi kadınların her alanda özgürleşmesi için sistemli ilkeler oluşturmaya adanmış dönemde, ilk Sovyet başkanı, artık aramızda olmayan Sverdlov, emekçi kadınların siyasi eğitimini partinin görevi olarak gördü ve çalışmalarımıza destek oldu. Böylece, 1918 Kasım’ı gibi erken bir tarihte ilk Kadın İşçi ve Kadın Köylü Kongresi toplanabildi; kongrede 1.147 delege hazır bulunmuştu. Bu sayede emekçi ve köylü sınıfından kadınların kurtuluşu yolunda tüm ülkede yürütülecek sistemli bir çalışmanın temeli atılmış oldu. Yeni bir yoğun çalışma dönemi beni bekliyordu. Şimdi sorun, kadınları ortak mutfaklara çekmek ve çabalarını çocuk evleri ve kreşlere,

10 Yazarın düzeltisi: Bundan sonra hayatımda, hafızamda hâlâ çok taze oldukları için burada ele alamayacağım olayların yaşandığı bir dönem başladı.

11 Yazarın notu: silinsin

okul sistemine, ev içi reformlara ve daha birçok başka acil meseleye harcamaları için onları eğitmekti. Bütün bu faaliyetin ana itkisi, esasen, ulusal ekonomide bir emek birimi ve siyasi alanda bir yurttaş olarak kadınlara eşit haklar sağlamaktı; bu da tek bir koşulda mümkündü: anneliğin toplumsal bir işlev olarak görülmesi ve bu nedenle devlet tarafından korunup desteklenmesi.

O dönem, doğum öncesi bakım işleriyle ilgilenen devlet kurumları da Dr. Lebedevo rehberliğinde büyüyüp gelişti. Aynı zamanda kadınların özgürleşmesi perspektifi etrafında ortaya çıkan sorunları ele almak, ilgili görevleri yerine getirmek, kadınları yeni siyasi sisteme katmak ve politik açıdan eğitmek için tüm ülkede merkez ofisler kuruldu.

1919'daki İç Savaş, omuzlarıma yeni görevler yükledi. Beyazların Güney Rusya'dan kuzeye doğru ilerlemeye çalışması üzerine, bir kez daha Ukrayna ve Kırım'a gönderildim ve ilk olarak orduda aydınlanma bölümünün başkanı olarak görev yaptım. Daha sonra, *Sovyet Hükümetinin tahliyesine kadar*, Ukrayna hükümetinde Aydınlanma ve Propagandadan Sorumlu Halk Komiseri olarak atandım. *400 komünist kadını özel bir trenle Kiev yakınında tehdit altındaki bir bölgeden göndermeyi başardım. Ukrayna'da da komünist kadın işçi hareketi için elimden gelenin en iyisini yaptım.*¹²

Ciddi bir hastalık bu heyecan verici işlerden aylarca uzak kalmama neden oldu. Henüz tam da iyileşememişken, –o sırada Moskova'daydım– Kadınlar Arasındaki Çalışmalar Koordinasyon Ofisi'nin yönetimini devraldım ve bir kez daha yeni, yoğun ve yorucu bir çalışma dönemi başladı. Komünist bir kadın dergisi kuruldu, kadın işçi konferans ve kongreleri toplandı. Doğudaki (Muhammedî) kadınlarla çalışmanın temelleri atıldı. Moskova'da iki kez dünya çapında komünist kadınlar konferansı düzenlendi. Kürtaj yasallaştı ve koordinasyon ofisimizin kadınlar lehine getirdiği bir dizi düzenleme de yasaya dönüştü. Ö

12 Yazarın notu: silinsin

sıralarda, daha önce hiç olmadığı kadar çok yazmam ve konuşma yapmam gerekmişti. Çalışmalarımızı Lenin de yürekten destekliyordu. Ayrıca Troçki de üstlendiği askeri görevler nedeniyle işi başından aşkın olmasına rağmen, her konferansımızda memnuniyetle hazır bulunuyordu. Enerjik ve yetenekli kadınlar, ki bunlardan ikisi, Inessa Armand ve Samoslova artık hayatta değil, tüm gayretlerini koordinasyon ofisinin çalışmalarına adanmıştı.

VIII. Sovyetler Kongresi'nde, Sovyet yönetiminin bir üyesi olarak *(yönetimde artık birkaç kadın vardı)*, Sovyetlerin, kadınların her alanda eşit haklara sahip olması konusunda mücadele bilincinin yaratılmasına katkıda bulunması ve buna uygun olarak, kadınları devlet görevlerine ve komün çalışmalarına dahil etmesine ilişkin bir önerge sundum. İtirazlar olsa da önergeyi savunmayı ve kabul ettirmeyi *başardım*.¹³ Bu büyük ve kalıcı bir zaferdi.

Yeni ahlak üzerine tezimi yayımladığımda hararetli bir tartışma alevlendi. *Çünkü Sovyet evlilik yasamız, Kilise'den ayrılmış olsa da özünde diğer ilerici demokratik ülkelerin hepsinde bulunan yasalardan daha ilerici değildi. Evlilik, resmî nikah ve her ne kadar Sovyet Rusya'da evlilik dışı doğan çocuk evlilik içi doğan çocukla hukuken eşit sayılsa da bu alanda pratikte hâlâ büyük bir, ikiyüzlülük ve adaletsizlik varlığını sürdürüyordu. Bolşeviklerin propagandasını yaptığı iddia edilen "ahlaksızlık"tan söz edilecekse, boşanma konusunda Kuzey Amerika ile eşit durumda olduğumuzu, evlilik dışı doğan çocuk sorununda ise ancak Norveçliler kadar ilerlediğimizi görmek için evlilik yasalarımızı yakından incelemek yeterlidir.*

Partide en radikal gruplaşma bu sorun etrafında şekillendi. Cinsel ahlak konusundaki görüşlerim ve tezlerim *hem kadın hem erkek pek çok parti yoldaşım arasında* sert tartışmalara neden oldu. *Tıpkı siyaseten yol gösterici ilkeler konusunda partide yaşanan diğer görüş ayrılıkları gibi.* Buna kişisel ve ailevi bakım sorunları da eklenince 1922 yılı epey verimsiz geçti. Ardından,

1922 sonbaharında, Norveç'teki Rus Sovyet Temsilciliği'ne elçi olarak atandım. Bu atamanın tamamen resmiyette kalacağına ve bu sayede Norveç'te edebi faaliyetlerime ayıracak zaman bulacağıma gerçekten inanıyordum. İşler epey farklı gelişti. Norveç'te çalışma odama girdiğim gün, tüm enerjimi alan yepyeni bir çalışma sürecine de adım atmış oldum. Bu nedenle bu diplomatik görev sırasında, *olağan dışı bir karmaşaya neden olan Kanatlı Eros adlı tek bir makale yazabildim. Buna Berlin'de Malik-Verlag tarafından basılan üç kısa romandan oluşan Aşk Yolları da eklendi.*¹⁴ *Yeni Ahlak ve Emekçi Sınıf* adlı kitabımla sosyolojik bir çalışma olan *Ekonomi Politikin Evriminde Kadınların Durumu*'nu ise Rusya'dayken yazmıştım.

14 Yazarın düzeltisi: Çok az yazabildim: Üç kısa öykü, ilk kısa öykü yazma deneyim olan "F Love", sosyolojik bir araştırma olan "Kanatlı Eros" ve diğer önemsiz yazılar.

DİPLOMATİK GÖREV YILLARI

1922 yılının Ekim ayında Norveç'te göreve başladım ve daha 1923'te, elçilik heyeti başkanı tatile gittiği için Sovyet Cumhuriyeti'nin ilişkilerini onun adına resmen yürütmem gerekti. Ancak bundan kısa bir süre sonra, ülkemi temsil etmek üzere onun yerine ben atandım. Bu atama doğal olarak büyük bir heyecan dalgası yarattı; sonuçta, tarihte ilk kez bir kadın, resmî olarak "büyükelçilik" gibi etkin bir göreve getirilmişti. Büyük bir öfkeye kapılan muhafazakâr basın ve özellikle Rusya'nın "Beyaz" basını, benden tamamen ahlaksız bir canavar ve kana susamış bir şeytan yaratmaya çalıştı. Özellikle evlilik ve aşkla ilgili "korkunç görüşlerim" hakkında pek çok yazı çıkıyordu. Yine de burada vurgulamalıyım ki, bana bu yeni görevimde böylesi hasmane bir tutumla yaklaşan sadece muhafzakâr basındı. Norveç'te diplomatik faaliyetler yürüttüğüm üç buçuk yıl boyunca, kurduğum hiçbir sosyal ilişkide bir kez bile kadının yeteneklerine ilişkin en ufak bir güvensizliğe ya da memnuniyetsizliğe tanık olmadım. Kuşkusuz, bunda Norveç halkının sağlıklı ve demokratik bir ruha sahip olmasının payı büyüktü. Bu nedenle, Norveç'teki resmî Sovyet Cumhuriyeti temsilcisi olarak bulunduğum dönemde "zayıf cinsiyet"ten olmamın işleri hiçbir zaman ve hiçbir şekilde zorlaştırmadığını teyit etmem gerek. Büyükelçilik görevimle bağlantılı olarak, Rus hükümetinin Norveç'teki tam yetkili ticari temsilciliğini de üstlenmek zorunda kaldım. Doğal olarak, her iki görev de özel nitelikleri nedeniyle benim için yeniydi. Sovyet Rusya'nın hukuken tanınmasını sağlamak ve iki ülke arasında, savaş ve devrim nedeniyle bozulmuş olan ticari ilişkileri yeniden

normalleştirmek için özel bir çaba harcadım. Büyük bir gayret ve büyük umutlarla çalışmaya başladım. 1923 yılı, çalışmayla dolu bir yaz ve olaylarla dolu bir kışla geçti! Kaldığı yerden tekrar başlayan ticari ilişkiler tüm hızıyla devam ediyordu: Rus mısırları ile Norveç'in ringası ve diğer balıklar; Rus orman ürünleri ile Norveç kâğıdı ve selülozu. 15 Şubat 1924'te Norveç, SSCB'yi (gerçekten) tanıdı. Ben de "*chargé d'affaires*"* olarak atandım ve resmî olarak diplomatik yapıya dahil oldum. Bundan sonra iki ülke arasında bir ticaret anlaşması yapılmasına yönelik müzakereler başladı. Hayatım hem ağır işlerle hem de son derece ilginç deneyimlerle doluydu. Ayrıca ticaret ve denizciliğin daha fazla gelişmesiyle ilgili ortaya çıkan ciddi sorunlarla *baş etmem*¹ gerekiyordu. Birkaç ay sonra, Ağustos 1924'te "Orta Elçi" olarak atandım ve geleneksel bir törenle Norveç kralına güven mektubumu sundum. Elbette bu, bütün ülkelerin muhafazakâr basınına bana hakaret kusmaları için yeni bir fırsat verdi. Ne de olsa tarihin hiçbir döneminde bir kadın, geleneksel bir ihtişam ve törenle elçi olarak kabul edilmemişti.

Ticaret anlaşması ile ilgili yürütülen müzakereler 1925'in sonunda *Moskova'da* sonuçlandı ve Şubat ayında, *Oslo'da Norveç Başbakanı I. L. Nowicki ve ben, onaylanmış olan anlaşmayı karşılıklı olarak imzaladık*.²

Bu imza, aynı zamanda Norveç'teki görevimin başarıyla tamamlandığını da gösteriyordu. Hızla yeni hedeflere doğru yol alabiliyordum, *bu nedenle* Norveç'teki görevimden ayrıldım.

Eğer bu dünyada bir şeyler başarabiliysem, bu başarıyı doğuran benim kişisel niteliklerim değildi. Daha doğrusu, elde ettiğim başarılar, nihayetinde kadının halihazırda her alanda takdir görme yolunda ilerlemekte olduğunun bir sembolüdür. Bu başarıyı ortaya çıkaran, milyonlarca kadının, özellikle savaş sırasında süratle üretim sürecine katılmak durumunda kalmasıy-

* Maslahatgüzar -çev.

1 Yazarın düzeltisi: baş etmemiz

2 Yazarın düzeltisi: anlaşma onaylandı.

dı; bu da bir kadının üst düzey siyasi ve diplomatik pozisyonlara gelebilmesini ihtimaller arasına soktu. Bununla birlikte, ancak Sovyetler Birliği gibi geleceğin bir ülkesinin kadınlarla herhangi bir önyargı olmaksızın yüzleşmeye, kadını yalnızca becerileri ve yetenekleri açısından değerlendirmeye ve bu doğrultuda ona sorumluluk gerektiren görevler vermeye cesaret edebileceği açıktır. Yalnızca yeni devrimci fırtınalar, kadına yönelik eskimiş önyargıları süpürecek kadar güçlü olabilir ve yalnızca üretken-emekçi halk, yeni bir toplum inşa ederek kadının tam eşitliğini ve özgürlüğünü sağlayabilir.

Bu otobiyografiyi burada noktalarken, yeni görevlerin eşiğinde duruyorum ve hayat benden yeni şeyler bekliyor.³

Bundan sonra hangi görevi üstlenirsem üstleneyim, benim için son derece açık ki faaliyetlerimin ve hayatımın baş amacı, her zaman emekçi kadının tamamen özgürleşmesi ve yeni bir cinsel ahlakın temelini yaratılması olarak kalacaktır.⁴

Haziran 1926

Aleksandra Kollontay

3 Yazarın düzeltisi: Sovyetler Birliği Büyükelçisi olarak Meksika'ya gönderilmeyi bekliyorum.

4 silinsin

Aleksandra Kollontay (1872-1952), Rus devrimci hareketinin etkili önderlerinden, sınıflar üstü bir kadın mücadelesine kararlılıkla karşı çıkan Marksist bir düşünür, Ekim Devrimi'nin ardından Bolşevik hükümette yer alan ilk kadın komiser (bakan), barış için gösterdiği çabalarla dünyanın saygısını kazanmış bir kadın diplomat...

Kollontay'ın fikirleri, Sovyet Rusya tarihi içinde de Marksist feminizmin düşünsel mirası içinde de yeterince tartışılmamıştır. Oysa Kollontay'ın boyun eğmeyen, dolaysız bir üslupla kaleme aldığı yazıları, radikal bir düşünürün ve Sovyet Rusya'da geliştirilmeye çalışılan sosyalist pratiğe sorumluluk hissiyle bağlı bir yöneticinin derinlikli ve önemli düşünceleriyle doludur.

Sovyet Kadını, Kollontay'ın siyasi yaşamının farklı evrelerinde zihnini meşgul eden çeşitli meseleler üzerine yazdığı yazılardan ve yaptığı konuşmalardan derlenmiş on iki makaleden oluşuyor. Yeni bir toplumun yaratılmasına dair güçlü umutlarla ortaya konduğu açıkça hissedilen bu makaleler, sosyalist kadın hareketinin talepleri, çağdaş burjuva toplumunun yarattığı "cinsel kriz"i nasıl aşılabileceği, kadınların özgürleşmesi için sosyalist devletin sorumlulukları gibi pek çok konuda bugün de tartışmalar açabilecek parlak gözlemler içeriyor.

Son bölümde yer verilen Kollontay'ın anıları ise siyaset ve mücadeleyle geçmiş bu ömrün, yeni bir dünya yaratma ülküsünden hiç vazgeçmediğini gösteriyor: *"Benim hayatım, bir örnek olarak eskimiş çifte standart garabetini diğer kadınların hayatından da defetmeye hizmet edebilir. Bu, şahsi varoluşumun en önemli anlamıdır."*

Yordam Kitap

f YordamKitap t YordamKitap @YordamKitap

ISBN 978-605-172-623-6

9 786051 726236